

**1980 SONRASI TÜRK SİYASETİNDEKİ ASKERİ MÜDAHALELERİN,
SAHİPLİK YAPISI DEĞİŞEN ANA AKIM GAZETELERİN KÖŞE
YAZARLARININ SÖYLEMİNE YANSIMALARI**

Teslime AKGÜN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Önder DENİZ

Uşak

Haziran, 2020

**1980 SONRASI TÜRK SİYASETİNDEKİ ASKERİ MDAHLELERİN,
SAHİPLİK YAPISI DEĞİŞEN ANA AKIM GAZETELERİN KÖŞE
YAZARLARININ SÖYLEMİNE YANSIMALARI**

Teslime AKGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Önder DENİZ

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Haziran, 2020

ÖZET

1980 SONRASI TÜRK SİYASETİNDEKİ ASKERİ MÜDAHALELERİN, SAHİPLİK YAPISI DEĞİŞEN ANA AKIM GAZETELERİN KÖŞE YAZARLARININ SÖYLEMİNE YANSIMALARI

Teslime AKGÜN

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran, 2020

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Önder DENİZ

Medya ve siyaset arasındaki ilişki genellikle tekelleşme paralelinde ilerler. Özellikle 1980 sonrasında gelişen çeşitli ekonomik ve politik süreçlerden sonra büyük sermaye grupları medyada etkili olmaya başlamış ve kamuoyu oluşturma gücünü bünyesinde toplamışlardır. Zamanla iktidarla yakınlık çıkar ilişkisine dönüşmüş, medya patronları ve iktidar sahipleri birlikte hareket ederek her iki tarafında yararına olacak şekilde haber içeriklerinde değişikliğe gidilmiştir. Bu anlamda gazetenin belkemiği olan köşe yazarları da bu çıkar ilişkisi çerçevesinde tarafsızlığını koruyamamıştır. Bu çalışma 1980 sonrasında sahiplik yapısı değişen gazetelerin söylemlerinin de nasıl değiştiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, beş gazeteden toplam 50 köşe yazarı, Teun A. Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi çerçevesinde incelenmiş, söylemlerinin ne yönde değiştiği analizi yapılmıştır. Yapılan çalışma sonunda sahiplik yapısının köşe yazarlarının düşüncelerine önemli ölçüde yön verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: *Dil ve İdeoloji, Söylem Analizi, Medyada Sahiplik, Söylem Değişimi*

ABSTRACT**OWNERSHIP STRUCTURE OF MILITARY COUPS IN TURKISH POLITICS
AFTER 1980 AND THEIR REFLECTIONS ON DISCOURSES OF THE
COLUMNISTS IN CHANGING MAINSTREAM NEWSPAPERS**

Teslime AKGÜN

Department of Communication Sciences

Uşak University Institute of Postgraduate Education, June, 2019

Advisor: Dr. Assistant Professor Önder Deniz

The relationship between media and politics usually progresses in parallel with monopolization. Large capital groups have begun to be effective in the media and have gathered the power of forming public opinion especially after different economic and political processes developed after 1980. In time, the relationship with power has turned into a relationship of interest. Media bosses and power owners acted together to change the content of the news for benefit both sides. In this sense, columnists, who were the backbone of the newspaper, could not maintain their neutrality within the framework of this relationship of interest. This study aims to reveal how the discourse of newspapers whose ownership structure changed after 1980. For this reason 50 columnists from five newspapers were analyzed within the framework of Teun A. Van Dijk's Critical Discourse Analysis and the direction of discourse changes.

Key words: *Language and Ideology, Discourse Analysis, Media Ownership, Discourse Change*

ÖNSÖZ

Tez çalışmamın konusunu belirleme aşamasında çok farklı başlayıp bu noktaya gelmesinde büyük emekleri olan ve bu tez çalışmasının oluşturulmasında ve çalışma boyunca yardımlarını esirgemeyen değerli danışmanın Dr. Öğretim Üyesi Önder Deniz'e sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Ayrıca bu tezin arşiv taraması kısmında her türlü desteği veren İzmir Kent Arşivi Müzesi görevlilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Bu zorlu süreçte her türlü desteği veren sevgili aileme de ayrıca teşekkür ederim.

Teslime AKGÜN

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Teslime Akgün

Doğum Yeri ve Tarihi: Bayındır/ 20.01.1986

Lisans Öğretimi: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik

Yüksek Lisans Öğretimi: Uşak Üniversitesi İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar: Yenigün/ Muhabir

Engelli Postası / Muhabir

Medya Ege / Editör

İletişim:

e-posta adresi: teslimemert86@gmail.com

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BBDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

DP: Demokrat Parti

DYP: Doğru Yol Partisi

FETÖ: Fethullahçı Terör Örgütü

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MİT: Millî İstihbarat Teşkilâtı

Org: Orgeneral

RF: Refah Partisi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

YAŞ: Yüksek Askerî Şûra

Sayfa**İÇİNDEKİLER**

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
 GİRİŞ.....	 1
 1.BÖLÜM: DİL, İDEOLOJİ VE SÖYLEM.....	 3
 1.1. DİL.....	 3
1.1.1. Dil ve İdeoloji Arasındaki Bağntı	6
 1.2. BİR OLGU OLARAK İDEOLOJİ.....	 7
1.2.1. İdeolojinin İşlevleri.....	13
1.2.2. İdeoloji ve Söylem İlişkisi	15
 1.3. SÖYLEM.....	 18
1.3.1. Söylem Türleri.....	20
1.3.1.1. Yapısalcılık ve Söylem.....	20
1.3.1.2. Post-Yapısalcılık ve Söylem.....	21
1.3.1.3. Hermeneutik ve Söylem	22
 1.3.2. SÖYLEM ANALİZİ.....	 23
 1.3.3. TEUN VAN DİJK VE ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ	 25

1.3.3.1. Metin anlambilimi	27
1.3.3.2. Yerel ve Küresel Uyum	27
1.3.3.3. İmalar.....	28
1.3.3.4 Üst yapılar: Haber Şeması	28
1.3.3.5. Stil ve Retorik	28
1.3.3.6. Sosyal Algı ve Sosyokültürel Bağlamlar.....	28
2.BÖLÜM: HOLDİNGLEŞME VE BASINDA TEKELLEŞMELER.....	31
2.1. BASINDA TEKELLEŞME TÜRLERİ	31
2.1.1. Yatay Tekelleşme	31
2.1.2. Dikey Tekelleşme.....	32
2.1.3. Çapraz Tekelleşme	32
2.2. BASINDA TEKELLEŞMENİN OLUŞUM TÜRLERİ	32
2.3. TÜRK BASININDA 1980 SONRASI TEKELLEŞME YAPISI.....	33
2.3.1. Aydın Doğan Grubu	34
2.3.2. Karamehmet (Çukurova) Grubu	36
2.3.3. Asil Nadir Grubu.....	37
2.3.4. Dinç Bilgin (Sabah) Grubu.....	37
2.3.5. Uzan Grubu.....	39
2.3.6. Turgay Ciner Grubu	40
2.3.7. Doğuş Grubu.....	41
2.3.8. İhlas Grubu	42
2.3.9. Diğer Medya Kuruluşları.....	43
2.4. 1980 SONRASI SAHİPLİK YAPISI DEĞİŞEN GAZETELER	43
2.4.1. Hürriyet.....	44
2.4.2. Milliyet	47
2.4.3. Sabah	50
2.4.4. Star	53
2.4.5. Vatan	55

3.BÖLÜM: TÜRK SİYASETİNDE KRİTİK DÖNEMLER VE ANAAKIM MEDYA SÖYLEMLERİ..... 57

3.1. HÜRRİYET, MİLLİYET, SABAH, STAR VE VATAN GAZETELERİNİN KRİTİK DÖNEMLERDEKİ KÖŞE YAZILARININ VAN DİJK YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ58

3.1.1. Makro Yapı58

3.1.1.1. Tematik Yapı58

3.1.1.1.1. Başlıklar.....59

3.1.1.1.1.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe.....59

3.1.1.1.1.1.1. Hürriyet.....59

3.1.1.1.1.1.2. Milliyet60

3.1.1.1.1.2. 28 Şubat 1997 Post-modern Darbe.....61

3.1.1.1.1.2.1. Hürriyet.....61

3.1.1.1.1.2.2. Milliyet62

3.1.1.1.1.2.3. Sabah63

3.1.1.1.1.3. 27 Nisan 2007 E-Muhtıra.....64

3.1.1.1.1.3.1. Hürriyet.....64

3.1.1.1.1.3.2. Milliyet65

3.1.1.1.1.3.3. Sabah65

3.1.1.1.1.3.4. Star.....65

3.1.1.1.1.3.5. Vatan.....66

3.1.1.1.1.4. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi66

3.1.1.1.1.4.1. Hürriyet.....66

3.1.1.1.1.4.2. Milliyet67

3.1.1.1.1.4.3. Sabah.....68

3.1.1.1.1.4.4. Star.....69

3.1.1.1.1.4.5. Vatan.....70

3.1.1.1.2. Girişler71

3.1.1.1.2.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe.....71

3.1.1.1.2.1.1. Hürriyet.....71

3.1.1.1.2.1.2. Milliyet73

3.1.1.1.2.2 28 Şubat 1997 Post-modern Darbe.....74

3.1.1.1.2.2.1. Hürriyet.....	74
3.1.1.1.2.2.3. Sabah	79
3.1.1.1.2.3. 27 Nisan 2007 E-Muhtıra.....	82
3.1.1.1.2.3.1. Hürriyet.....	82
3.1.1.1.2.3.2. Milliyet	83
3.1.1.1.2.3.3. Sabah	84
3.1.1.1.2.3.4. Star.....	85
3.1.1.1.2.3.5. Vatan.....	85
3.1.1.1.2.4. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi	85
3.1.1.1.2.4.1. Hürriyet.....	85
3.1.1.1.2.4.2. Milliyet	87
3.1.1.1.2.4.3. Sabah	89
3.1.1.1.2.4.4. Star.....	93
3.1.1.1.2.4.5. Vatan.....	96
3.1.1.2. Şematik Yapı.....	97
3.1.1.2.1. Durum ve Yorum.....	97
3.1.2. Mikro Yapı	114
3.1.2.1. Sentaktik çözümleme	114
3.1.2.2. Sözcük Seçimleri	120
 4.BULGULAR.....	 126
 SONUÇ.....	 129
 KAYNAKÇA:.....	 133

GİRİŞ

1950 sonrasında Türkiye ve dünyada yaşanan teknolojik ve ekonomik birçok gelişme, hatırı sayılır bir itibara sahip olan gazetecilik mesleğini ticarete dökmek isteyen bazı kesimlerin ilgi odağı haline getirmiştir. Büyük sermaye sahiplerinin, sahip oldukları gazeteler ya da medya kuruluşlarıyla kitleleri yönlendirmede oldukça etkili oldukları görülmektedir. Bu anlamda, sadece verilen haberler değil özellikle köşe yazarlarının düşünceleri kitleleri yönlendirmekte oldukça başarılıdır.

Toplumsal olayların aktarılmasında önemli bir yeri olan köşe yazarları zaman zaman etik kuralların dışına çıkabilmekte ve kitleleri yanlış yönlendirebilmektedir. Bu anlamda, bu çalışmanın asıl problemi, köşe yazarlarının ahlaki sorumlulukları ve gazete patronlarının iktidar ile olan ilişkileri arasında nasıl bir tercih yaptığını belirlemektir.

Bu çalışmada, 1980’den başlayarak kritik dönemler alınmıştır. Gazetelerin zaman içinde sahiplik yapısının değişmesi ile söylemlerinin de hangi oranda değiştiğini, ekonomik ve politik görüşlerin kendilerini etkilememesi gerektiği ön kabulüyle hazırlanmıştır. Bu nedenle, bu çalışmada gazetelerin iktidarla olan ilişkileri dört kritik dönem çerçevesinde incelenecektir. Bu dönemler ise 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, 28 Şubat 1997 Post-modern Darbe, 27 Nisan 2007 E-Muhtıra ve 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi’dir.

1980 sonrasında sahiplik yapısı değişen Hürriyet, Milliyet, Sabah, Star ve Vatan gazetelerinin köşe yazarlarının, kritik siyasi dönemlerde söylemlerinin değişip değişmediğini belirleme amacını taşımaktadır.

Çalışmada Teun Adrian Van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi kullanılacak olup, ele alınan köşe yazıları makro ve mikro yapılar çerçevesinde değerlendirilecektir. Çalışmanın evrenini Türkiye’de yayımlanan ve sahiplik yapısı değişen gazeteler oluştururken örneklemi Hürriyet, Milliyet, Sabah, Star ve Vatan gazeteleri oluşturmaktadır. Ana akım gazetelerden biri olan Cumhuriyet Gazetesi’nin alınmamasının nedeni ise zaman için de holding yapısına dönüşmeden birçok ortağının olmasıdır.

Çalışmanın ilk bölümünde, çalışmanın kuramsal dayanağı da olan dil, ideoloji ve söylem tanımları ayrıntılı bir şekilde yapılmıştır. Dil ve ideoloji, ideoloji ve söylem

ilişkisi açıklanmıştır. İkinci bölümde, holdingleşmeler ve tekelleşmeler ile tekelleşen şirketlerin nasıl bu konuma geldikleri açıklanmış, hangi gazetelerin el değiştirdiği belirtilmiştir. Üçüncü bölümde kritik dönemler açıklanmış ve örneklem olarak seçilen gazeteler Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Kritik dönemlerden kasıt ise, kurulan hükümetlerin işleyemez duruma gelmeleri ile askeri müdahalelerin meydana gelmesi ya da müdahale teşebbüsleridir. Özellikle 1980 tarihinin teze konu olmasındaki öncelikli sebep, o tarihten sonra medya sektöründe önemli değişikliklerin meydana gelmesiyle holding yapılarının ortaya çıkmasıdır.

1. BÖLÜM: DİL, İDEOLOJİ VE SÖYLEM

İdeolojik düşünceler söylem yoluyla aktarıldığı için dilin kullanım şeklinin, ideolojinin işleyişine etki ettiğini söylemek mümkündür. Bu sebeple, ilk bölümde bu üç kavram ve aralarındaki ilişki açıklanmıştır.

1.1. DİL

Dilin en genel geçer tanımı, bir iletişim aracı olmasıdır. “Sözlü dil her zaman dilbilimsel iletişimin en önemli kısmını oluşturmuş ve yazılı dilden daha ziyade dilbilimcilerin inceleme konusu olmuştur” (Erden, 1989, s.153). Saussure’dan yola çıkarak yapılan dil tanımında, belirli bir grup insan topluluğuna özgü, çift eklemli sesli göstergelerdir denilmektedir (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s.23).

Nietzsche’ye göre dil, yalnızca kendileri bir imajın diğer imajlara artistik dayatması olan kavramların toplamıdır (Schrift, 2002, s.7). Dili toplumsal pratiklerin inşa edildiği yer olarak tanımlamak mümkündür (Sancar, 2014, s.87). Dili edinen bir çocuk bu yolla toplumun değer ve inançlarını da edinmektedir. Bu anlamda dil toplumsal bilginin anahtarıdır (Zeyrek, 1996, s.39). Dilin daha geniş bir tanımını Cevizci (1999, s.234) aşağıdaki gibi yapmaktadır:

“Dil belirli ve standart anlamları olan sözcüklerden ve bir iletişim yöntemi olarak kullanılan konuşma formlarından meydana gelen yapı ya da bütündür. Birbiriyle karşılıklı olarak, sistematik bir ilişki içinde bulunan ve sözcük düzeyinde uzlaşım yoluyla oluşan bir anlama sahip olan birimlerden meydana gelen sistemdir.”

Dil gerçekliği yeniden inşa eder, yani gerçekliğin yeniden yaratılmasında dil kullanılır. Konuşan kişi olaya ilişkin deneyimini ve olaya ilişkin söylemini konuşan kişi yeniden oluşturur. Dinleyici öncelikle söylemi algılar daha sonra bu aynı söylem aracılığıyla olayı tekrar kurgular. Bu durumda söyleme ikili işlev yüklenmiş olur: konuşan için gerçekliği gösterir, dinleyici için bu gerçekliği kendisine uygun olarak yeniden kurgular (Benveniste, 1995, s.30).

İnsanların diğer insanlarla etkileşimi temel ihtiyaçları arasındadır. Dilin temel özelliğini ise dil felsefesi alanındaki görüşlere göre toplumsallık oluşturur. Dil doğal dillerde somutlaşır. Dil bu nedenle sosyal bir olgudur. Herhangi bir zorlama ya da dayatma olmaksızın birey tarafından içselleştirilir. Toplum sayesinde varlık

gösterirken aynı zamanda toplumu alt birimlere ayırır ve kimlik yaratır. Sosyal gruplar dil sayesinde dışarıya karşı savunma ve koruma, içeriye karşı dayanışmayı sergiler (Ağaçsapan, 2002, s.37-38).

Chomsky'e göre ise dil, düşüncenin birçok şekilde ifade edilebildiği bir yapı veya sistemdir. (...) Her tümce tamamlanmış bir birimdir. Ama bu tamamlanmış birimler kullanılarak sonsuz sayıda anlam üretimi yapılır (Güngör, 2016, s.235).

Dil, biçimler dizgisi olarak anlam taşır. Özne kendini dille kavradığı için dil olmasaydı özne de var olamazdı. Dilin ideoloji ile ilişkisinde dil, ideolojinin içinde yer aldığı kap olarak adlandırılabilir. Dil ve düşünce birbirinden ayrılamaz. Dil düşüncüyü; düşünce ise dili mümkün kılar. Dil, iletişim aracı olmanın ötesinde, bir iktidar aracıdır. İnsanlar sadece anlaşılacak istemezler, bunun ötesinde itaat edilmek, saygı duyulmak ve anımsanmak ister (Uras, 2004).

Demokratik sistemlerde medya dördüncü güç olarak medya gösterilmektedir. Dördüncü güç olarak medya yasama yürütme ve yargı erklerinden sonra kamu yararını gözetmekle yükümlüdür. İktidar basının kamuyu denetlemesinin yanı sıra, kamuoyu oluşturma gücünü arkasına almayı hedefler. İktidar medya sayesinde meşruiyetini sağlamaktadır (Satır, 2018, s.122).

İktidar ile medya arasındaki ilişkiye dikkat çeken Jones ve Peccei (2004)'e göre:

“Dil hem gerçekliğin açıklanmasında hem de ideolojilerin oluşumunda ve muhafaza edilmesinde önemli bir işlev görür. Bu yüzden politikacılar varlıklarını biraz da dili kullanmalarına bağlarlar. Çünkü dilin kullanımı ve toplumun iknası ile iktidarda kalma arasında önemli bir ilişki söz konusu olduğu için siyasi liderler medyayı kullanarak söylemlere hâkim olmaya çalışırlar” (Akt: Devran, 2010, s.25).

Kişiler arası bilgi alışverişi gösterge birimleriyle sağlanır. Gösterge, başka bir şeyi gösteren ve onun yerini alabilen görünüş ya da olgu olarak adlandırılır. Her bir gösterge, gösteren ve gösterilenden oluşur ve birbirinden ayrılmazlar. Dil göstergesinin sese ilişkin somut bölümü gösterendir. Gösterenin zihnimizde oluşturduğu düşünce ya da kavram gösterilendir (Özkan, 2010, s.19). Örneğin bayrak göstergesinin göstereni, b.a.y.r.a.k. biçiminde oluşan ses birleşimidir.

“Bir kavrama karşılık gelen ses dizilişinin gösterenle herhangi bir bağı olduğu düşünülemez, farklı bir dizilişle de aynı oranda gösterilebilir. Diller arasındaki farklılığın ve değişik dillerin varlığı bunu kanıtlamaktadır” (Saussure, 1985. Akt:

Zaimoğlu, 2016, s.26). Saussure, verili bir dil sistemi içerisindeki çok sayıda sözcük veya işaretin doğasının keyfi olmadığını söyler. Örneğin, ‘köpek’ teriminin gönderme yaptığı gerçek bir köpek değil, kavram ya da anlam olduğunu görmek Saussure için oldukça önemlidir (Ives, 2011, s.40-41). Saussure dil ve sözü birbirinden ayrı yerlere koyar. Ona göre dil sadece bir bilimsel incelemenin konusu olabilir. Dil belli sayıdaki sesler ve düşünceler arasında sistematik ve edilgen bir ilişkidir. Söz ise bir etkinliktir ve bireyler tarafından dilin kullanımını ifade eder (Sancar, 2014, s.88-89).

Saussure’e göre her şey karşıtsal ikiliğin izlerini taşır (Benveniste, 1995, s.3-44):

- Eklemleyici / işitimsel ikiliği;

- Ses ve biçim ikiliği;

- Birey ve toplum ikiliği;

- Dil ve söz ikiliği;

- Özdeksel ve özdeksel olmayan ikiliği;

- Belleksel (dizisel) ve dizimsel ikiliği;

- Özdeşlik ve karşıtlık ikiliği;

- Eşsürem ve artsürem ikiliği vb. karşıt öğelerden hiçbirisi tek başına değer taşımaz ve özdeksel gerçekliğe gönderme yapmaz. Her biri diğerine karşıt olmakta değer bulur: “ ‘a’ ‘b’ nin yardımı olmadan, aynı biçimde ‘b’ de ‘a’ nın yardımı olmadan bir şey belirtmez; her ikisi de karşılıklı farklılıklarından değer kazanır” Saussure (1954)’den akt: Benveniste, 1995, s.44).

Roman Jakobson’a göre dilin temel işlevlerinden biri bağlantı işlevidir (Zeyrek, 1996, s.45). Saussure’e göre ise göstergeler aracılığıyla anlamlandırma yani düşünceleri iletmek dilin temel işlevidir (Sancar 2014, s.89). Dilin bilinçle bağlı işlevleri ise Saussure’e göre üç başlıkta toplanır (Nerimanoğlu, 2015, s.107):

1. Bilincin reelleşmesinin temel şartlarından biri dildir.

2. Bilincin ifade aracı dildir.

3. Dil, aklın sürecini modelleştirme aracıdır.

1.1.1. Dil ve İdeoloji Arasındaki Bağntı

Anlam dil yoluyla verildiği için, ideolojinin işlenebildiği en temel ortam dil ve bilinç pratiğidir. İdeoloji ve bilinç alanı karışıklık yaratacak şekilde ‘kültür’ olarak adlandırılır (Hall, 1994, s.177). “Gösterge olmaksızın ideolojini olması mümkün değildir. İdeolojik olan her şey bir gönderene sahip olmalıdır ki kendi dışındaki şeyleri temsil etmelidir.” (Voloşinov, 2001, s.48).

İdeoloji göstergeden kopartılamaz ve gösterge de somut olarak toplumsal ilişkilerden ayrı tutulamaz. Yani gösterge ve gösterilen birbirinden ayrı düşünülemez bu şekilde, bir konuşmanın yapısı ve biçimi belirlenir (Eagleton, 2015, s.256). Voloşinov (2001, s.158)’a göre, “her söz ideolojiktir ve dilin her uygulandığı ideolojik değişimi içerir.” Voloşinov’a göre, göstergelerin etki sahası ve ideolojinin alanı aynı yeri ve zamanı kaplar. Voloşinov’a göre bilinci, göstergesel yani ideolojik içeriğinden ayrı olarak düşündüğümüzde geriye kesinlikle hiçbir şey kalmaz (Voloşinov’dan akt: Eagleton, 2015, s.256).

Dil ve ideoloji zaman zaman aynı anlama gelebilir ya da gelmeyebilir. Çünkü birbiriyle çatışan ideolojiler kendilerini aynı dil çerçevesinde dile getirebilir ve yolları aynı dilsel bir topluluk içinde kesişebilir. Burada dilsel göstergeler sınıflar arası mücadelenin alanı haline gelir. Böylece Voloşinov “karşıt toplumsal çıkarların gösterge düzeyindeki mücadelesi” şeklinde ideolojiye geniş bir tanım getirmiş olur (Eagleton, 2015, s.257).

Dilsel ve iletişimsel süreç ideolojik etkiden bağımsız düşünülemez. Çünkü iletilerin üretilmesini mümkün kılan anlamsal kurallar bütünü ideoloji tarafından oluşturulmaktadır. İletilerin üretilmesi ve anlambilimsel bir kurallar sistemi olarak ideoloji, öznelerin biçimlendirilmeleri ve rızanın yaratılmasında en etkin araç olduğunu da kanıtlamaktadır. Çünkü devletin ideolojik aygıtlarının işleyiş kurallarını belirleyen ideolojinin ve iktidarın söyleminin bu kurallar sistemine uygun olarak belirlendiği söylenebilir (Çoban, 2015, s.207).

Dünya göstergeler sistemi ile anlamlandırılır. Göstergelerin maddi çıkış noktası var olan dünyadır, gösterilen ise maddi dünyanın içindedir ancak onu kavramsallaşması ve gösterenle birlikte dilsel alan için ifade edilebilmesi ile çözümlenip, anlaşılabilir hale gelmesi de olasıdır. Bu durum maddi olanın dilsel olana bağlı olduğunu

göstermez. Bunun tersine dilsel olan maddi olana bağımlıdır ve bütün düşüncelerin olanaklılığı maddi dünyada yatar (Çoban, 2015, s.205-206).

Hall'e göre, göstergeler anlamın maddi kayıtlarıdır. Toplumsal olgular olarak maddi gerçekliğin bir parçası oldukları gibi, bu gerçekliği kırılmaya uğrattıkları için de anlamı üretmenin aracıdır. İçsel olarak birlikte örgütlenme özelliklerinden dolayı göstergeler, bir dil sistemi içinde, toplumsal dünyadaki şeylerin de birlikte ilişkilendirilmesini gerçekleştirerek bu şeyleri anlamlandırır. Bu şekilde “gerçek” dünyadaki olaylar, bu göstergesel ilişkilendirme tarzlarına göre anlamlar içerecek eklemlenmelerle anlamlandırılırlar (Sancar, 2014, s.135-136).

İdeolojiler, kendilerini dil ile ifade edip biçimlendirirler. Dili kullanıcıları tarafından seçilen sözcükler ve sözcük öbekleri ile konuşma şekilleri, anlatımı ve hatta cümle kurmadaki ustalıkları, söylemin meydana gelmesinde etkilidir. Bu nedendir ki, dilin kullanma biçimiyle söylem oluşmaktadır (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s.35-36).

1.2. BİR OLGU OLARAK İDEOLOJİ

18.yüzyılın sonunda, ideoloji sözcüğü Fransız filozof Destutt De Tracy (1754-1836) tarafından ilk kez kullanılmıştır. İdeolojiyi kavram olarak “metafizik karşıtı bir düşünce bilimi”nin adı olarak nitelendirmiştir. İdeoloji kelimesi ilk defa sistematik fikirler ve doktrinleri ifade etmek için 1909'da kullanılmıştır. İdeoloji ilk Fransızca'da olumlu anlama sahipken Napolyon döneminde Napolyon'un ideologlara yönelttiği eleştirilerle birlikte, ideologların dilindeki olumlu çağrışımları yitirmiş ve olumsuz bir vurguyla kullanılmaya başlanmıştır. (Çelik, 2005, s.28).

İdeoloji Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısı boyunca özellikle Almanya ve Fransa'nın toplumsal ve politik bilimlerinde çekişmeli bir hareket olarak görülüyordu. Yani ideoloji tam olarak “düşünceler bilimi” anlamına geliyordu (Kennedy (1979)' den akt. Fairclough ve Graham, 2015, s.162).

Marx, camera obscura metaforu ile tersine dönme ilişkisini açıklamaya çalışır ancak bu “yanlış bilinç” olarak yorumlanmıştır. McLellan, Marx'ın hiçbir metninde “yanlış bilinç” kavramını kullanmadığını vurgulamıştır. Bu anlamda ideoloji maddi koşulların yansıması değil, farklı olarak bu koşulların yanlış bilgisidir (Sancar, 2014). Lenin'den Gramsci'ye ve Althusser'e kadar Marx'çı ideoloji kuramlarında, yanlış bilinç olarak

ideolojinin toplumun yeniden üretimindeki işlevi vurgulanmaktaydı. Bu anlamda ideoloji, kurucu rolüne vurgu yapıldığında pozitif bir kavram olarak karşımıza çıkar. Ancak toplumda var olan eşitsizliklerin ‘doğallaştırılması’ noktasında negatif bir anlam yüklenir (Çelik, 2005, s.167).

Marx ve Engels ideolojileri, gerçeğin çarpıtılmış yansımaları olarak nitelendirirler. Geriye kalan tüm ideolojiler din, ahlak ve metafizik ve sadece insan beyninde şekillenmiş hayallerden ibarettir. Diğer bir deyişle dünyanın tersine çevrilmiş bilincidir (Marx ve Engels, 1975. Akt. Alemdar ve Erdoğan, 2010, s.243). Yine aynı şekilde Freeden (2003, s.13), Marx ve Engels’in görüşünü “ideolojinin tamamında insanlar ve içinde bulundukları koşullar bir ‘camera obscura’da görüldüğü gibi tepetaklak olmaktaydı” şeklinde aktarır.

“Sloterdijk ise aydınlanmış yanlış bilinç formülü geliştirir. İnsanlar ‘ne yaptıklarını çok iyi bildikleri halde yapmaya devam ederler’. Zizek’in bu konuda ki düzeltmesi ise şöyledir: “Kendi etkinliklerini yerine getirirken bir yanılsamanın peşinde koşturduklarını bilirler ama yine de koşturmaya devam ederler” (Eagleton, 2015, s.65). Bir diğer ifadesinde Zizek’in ideoloji tanımı “ideoloji, bir (toplumsal) varlığın yanlış bilinci değildir, yanlış bilinçlilikle desteklendiği ölçüde bu varoluşun ta kendisidir.” Bu vurgu dikkate alınacak olursa ideolojik olanın belirtilerine uygun bir işleyişe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yani, “ideolojik bir bütünlük kurgusu, varoluşunu ve tutarlılığını öznenin bilgi yoksunluğuna borçludur” (Çelik, 2005, s.177).

Sosyolog Paul Hirst, ideolojinin yanlış bilinçten çok, şüpheyi yer bırakmayacak şekilde gerçek olduğunu öne sürer. Sonuç doğuran bir şeyin yanlış olamayacağını yani bu maddi varlığı olan bir şeyin yanlış olduğunu söylemeye benzeyeceği şeklinde yorumlar (Eagleton, 2015, s.44).

Edward Shils’in ideolojiyi tanımlama biçiminin ise diğerlerinden daha farklı bir tarzda olduğu görülmekte ve ideolojinin bir ihtiyaç sonucu ortaya çıktığını söyler. Bu ihtiyaç ise insanın dünyaya entelektüel bir düzen vermesi ve bu ihtiyacının bir ürünü olarak değerlendirir. Aynı zamanda bir tür inanç sistemi olduğunu söyler (Uras, 2004, s.27).

Van Dijk’a göre ideolojiler sadece fikirlerle ilgilidir. Özellikle de bazı toplumsal grupların paylaştığı, siyasi ve dini düşüncelerle ilgilidir. Komünizm ve komünizm karşıtlığı, sosyalizm ve liberalizm, feminizm ve cinsiyetçilik, pasifizizm ve militarizm, ırkçılık ve ırkçılık karşıtlığı birer yaygın ideoloji örnekleridir. Bu ideolojilere sahip

grup üyeleri kendi inançları doğrultusunda olayları yorumlar ve kendi toplumsal pratiklerini gözlemleyen bir takım oldukça genel fikirleri savunurlar. Bu anlamda ideolojinin çok genel ve geçici bir tanımı şöyle verilebilir: “İdeoloji, bir grubun köklü inanç sistemidir” (Van Dijk, (2000). Akt. Ateş 2015, s.17).

Eagleton ideolojinin tek ve kapsayıcı bir tanımının yapılamayacağını belirtmiştir. İdeolojinin anlam çeşitliliğini göstermek için birçok tanım kullanmıştır.

Eagleton ideoloji tanımlarını birbiriyle bağdaşmadığı noktasında eleştirir. Yani “ideoloji, toplumda çıkarı olan gruplar tarafından güdülenen her türlü inançlar kümesi anlamında kullanılıyorsa, bu aynı zamanda, o toplumdaki egemen düşünceleri ifade edemez” (Eagleton 2015, s.18). Bazı tanımların ise karşılıklı bağdaşabileceğini ancak bu uyumun bazı ilginç içerimlerinin olduğunu söyleyen Eagleton (2015, s.19), “eğer ideoloji bir yanılsama aynı zamanda toplumsal aktörlerin kendi dünyalarını anlamlandırdıkları bir ortamsa, bu, bizim anladığımız anlamlandırma şeklimiz hakkında oldukça umut kırıcı şeyler söylemek demektir” şeklinde yorumlar.

Eagleton, hiç kimse kendi düşüncesinin ideolojik olduğunu söylemeyeceğini vurgular. Hiç kimse kendine şişko patates demez örneğini vererek bu anlamda ideolojiyi, pis kokan nefes gibi olumsuz şeylerin hep başkasının sahip olduğu bir şey olarak tanımlar (Eagleton, 2015, s.19).

Marksçılık anlamda ideolojinin başlıca görevi, gerçekleri gizleyici doğasının gerçek yüzünü ortaya çıkarmaktır (Freeden, 2003, s.15). Bu anlamda her ideolojik düşüncenin amacı kendi inandığı savların doğru olduğuna dair toplumsal çoğunluk üzerinde kanaat oluşturmaktır denilebilir. Bir ideolojik düşüncenin toplumun tüm kesimlerini kapsaması düşünsel olarak mümkün gözükmediği gibi; ideolojik düşünceler, savlarının çoğunluk için kendi toplumsal çıkarlarının yararlı olduğu izlenimini uyandırmalıdır.

Althusser (2017, s.112-115) ideolojinin doğasına ilişkin bir olumlu, bir olumsuz ve bir de ana tez olarak üç önemli tez ortaya atar: “I tez; ideoloji, kişilerin gerçek var olma koşulları ile kurdukları hayali ilişkiyi gösterir. II tez; ideoloji maddi bir varlıktır.” İlk tezinde Althusser ideolojiyi bir nevi yanılsama olarak kabul eder. İkincisinde ise, bu varoluş, bilimlerin ortaya çıkışından beri bu anlayışı “temellendirir” gibi görünen şeyin ideolojisinden kaynaklanmaktadır. Yani bilimi uygulayanların kendiliğinden ideolojileri içinde doğru ya da yanlış olarak temsil ettikleri fikirlerin ideolojisinden

kaynaklanmaktadır. “Althusser’e göre ideoloji bir temsil sistemidir yani, bireylerin gerçek dünyayla kurdukları ilişkiyi yaşam biçimlerini belirleyen bir temsiller bütünü” (Sancar, 2014, s.54). Althusser’in üçüncü ve ana tezi ise: “İdeoloji bireyleri özne olarak çağırır.” İdeoloji ancak elle tutulur gözle görülür özneler için vardır ve ideolojinin bu hedefi ancak özne ve işleyişiyle mümkündür. Özne kategorisinin işlemesi sayesinde, her tür ideoloji, somut bireyleri somut özneler olarak çağırır (Althusser, 2017, s.77-81).

Althusser, özne ile ideoloji arasındaki ilişkiyi açıklamak için “sorgulama” terimini kullanır. İdeolojinin soyutluğunu ve sadece bir grup ürünü olduğu noktasındaki konumunu reddeder. Althusser, yaptığı çalışmalarında ideolojini hem bizde hem de bize doğru olan bir şey olduğunu vurgulayarak, meydana gelen olayların bizde olması onu fark etmeyi güçleştirdiğini savlar (Freedon, 2011, s.44).

Edward Shils’in düşüncelerine göre Eagleton (2015, s.21), ideolojiye yeni tanım getirir: “Dışarıdan gelen bütün etkilere kapalı, yeniliği reddeden, kesin çizgileri olan, büyük ölçüde insanların duygularına hitap ederek yayılmaya eğilimli ve kendisini savunan bireylerden mutlak anlamda bağlılık isteyen şeylerdir.”

Van Dijk ideoloji şemasını aşağıdaki gibi kategorilere ayırmıştır;

“*Üyeliğin ölçütleri: Kimlere ait ya da değil? * Genel tipik etkinlikleri: Ne yapıyoruz? *Genel olarak amaçlar neler: Ne istiyoruz? Amaca ulaşmak için niçin yapıyoruz? Kuralları ve değerleri neler: Grup için iyi veya kötü olan nedir? *Durum: Ötekilerle ne tür ilişkilere sahibiz? *Kaynaklar: Kim ya da kimler grup kaynaklarımıza ulaşma hakkına sahip?” Van Dijk bu şekilde yalnızca kolektif ve bireysel örgütlenmekle kalmayıp aynı zamanda aklımızın ideolojilerini de örgütleyen altı kategorilik bir şema elde etmiş oluyor. Bunu diğer adını “grup benliği şeması” olarak tanımlar. Özetlemek gerekirse, sahip olunan bir ideoloji o grubun ait olduğu kimliğini ve dolayısıyla da üyelerinin toplumsal kimliğinin öznel duygularını da tanımlayan toplumsal bilginin temelini oluşturmaktadır (Ateş, 2015, s.28).

Adorno ise ideolojiyi, bir değerler, görüşler bütünü olarak, insanı ve toplumu anlama biçimi olarak tanımlar (Uras, 2004, s.27).

Bir genelleme yapıldığında ideoloji, gücün veya iktidarın hizmetinde olmak anlamına gelir. Dolayısıyla ideolojinin incelenmesi, anlamın gündelik dilsel sözcelerden karmaşık imge ve metinlere kadar farklı sembolik biçimler tarafından inşa edilme ve

nasıl iletildiğini soruşturmayı gerektirir. Bunun yanında sembolik biçimlerin kullanıldığı ve konumlandırıldığı toplumsal bağlamları araştırmayı gerektirir. Son olarak da sembolik biçimlerin tedavüle soktuğu anlamın, belirli bağlamlarda, tahakküm ilişkileri kurmaya ve sürdürmeye hizmet edip etmediğini, eğer ediyorsa bunu nasıl yaptığını sormak gerek (Thompson, 2013, s.16).

İdeoloji gerçekliği kodlama sistemidir. İdeolojiyi, mesajı üretmek adına kullanılan anlambilimsel sistem olarak da tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda, ideoloji belli bir türün mesajı ya da belli bir sınıfın sosyal söylemi değil, mesaj organizasyonlarının var olan birçok düzeyinden sadece biridir. Bu yüzden bilimsel söylemler de dâhil olmak üzere herhangi bir mesajda var olan bir anlamlandırma düzeyidir diyebiliriz (Devran, 2010, s.26).

Marx, toplumsal bilincin nasıl belirlendiğine ilişkin en genel sınırlarını ilk ideoloji tanımında şöyle çizmektedir: “Kendi tasarımlarının, kendi düşüncelerinin vb. üreticisi insanlardır, ama gerçek, faal, kendi üretici güçlerinin ve bunlara tekabül eden ilişkilerin, alabilecekleri en geniş biçimleri de dâhil olmak üzere, belirli bir gelişme ile koşullandırılan insanlardır” (Marx ve Engels 1974, .47 Akt. Sancar, 2014, s.12). Marx bu tanımda hem nesnel hem de öznel belirlenime atıf yapmaktadır. Daha sonra bu tanımın devamında ideolojinin maddi gerçekliğin tersine dönmüş ifadesinden söz eder ve bunu camera obscura metaforu ile tanımlar. Bu durumda ideoloji maddi olarak var olan koşulların yansıması değil, aksine bu koşulların yanlış bilgisidir. Bir başka tanımda ise Marx, gerçekliğin yansıması olarak ideolojiden söz eder. Bu anlamda ideoloji, gerçekliğin bir yansıması değil, aksine onun bilinç düzeyindeki görünüm şeklidir. Marx’ın ideoloji tanımlarından bir diğeri, “yöneten sınıf hangi düşünceye sahip ise her dönemde yöneten düşüncelerdir, yani toplumun maddi güçlerini yöneten sınıf aynı zamanda entelektüel güçleri de yönetir.” Marx maddi gücü elinde bulunduranların aynı zamanda zihinsel üretimi de denetleyebileceğini savlar. Egemen sınıfın çıkarları ile toplumda hâkim olan fikirler arasında doğrusal bir bağ kurar (Sancar, 2014, s.12-15).

Egemen sınıf içinde, maddi ve zihinsel üretim temelinde zamanla bir bölünme yaşanır ve bu nedenle düşüncelerin kaynaklarıyla olan bağları kopar. Artık üretimin belli ilişkilerin bir sonucu olduğu görülmez ve egemen sınıfın düşünceleri oldukları için egemen oldukları unutulur. Bu şekilde egemen olmak isteyen her sınıf kendi düşüncelerini evrenselleştirme çabasına girer (Çelik, 2005, s.130). Medya ve haber

söylemi üzerine birçok çalışmaya imza atan Noam Chomsky ve Edward S. Herman, medya patronlarının ya da medya gücünü elinde bulunduranların ideolojik tercihlerinin, yaygın söylemi belirlediği görüşünü savunurlar (Arsan, 2004:154).

Toplumda etkinliğini arttıran sınıf veya grup, o toplumdaki, herhangi bir inanç sistemini, dünya çapında kabul edilen yöntemleri kullanarak birleştirir ve yönlendirebilir. Ezilen grupların rızasını almak adına güçlü grupların harcadığı çabaları, Gramsci “hegemonya” kavramı ile açıklamaya çalışır (Arsan, 2004, s.154-155). Freedman (2011, s.33)’a göre hegemonya uzlaşmayı önerir. “Gramsci’ye göre ideoloji ayrılmaz bir parçası olduğu toplumsal formasyon gibi karmaşık ve çelişkili bir kimliğe sahiptir” (Hall, Lubble, McLennan vd. 1985, s.24).

Halkın ikna edilmesi, çoğu iktidarın sürekliliği için önem atfeder. Bu anlamda düşünürler doğru ve yanlış bilgi ayrımı yaparken, yöneten ve yönetilen ayrımını doğru bilgiye sahip olan ve olmayan arasındaki ‘doğal’, ‘halkı’ ve ‘meşru’ bir ayrım kabul etmekte. İktidarın devamlılığı için bu ayrımın doğru olmadığı noktasında bile halkı bunun doğru olduğu yalanına inandırmak gerektiği tezini savunurlar. Bu anlamda iktidarın sürekliliği için yanlış bilinç üretimi ve ideolojik çarpıtma devletin işlevlerinden biri olarak görülmektedir. Bu şekilde formüle edildiğinde toplumda bir eşitsizlik söz konusu ancak bu yanlış bilinç üretimi ile iktidar için bir tehdit olmaktan çıkmaktadır (Çelik, 2005, s.163-164).

İmge ve kavramların bir örgütlenişi ve işlev görmelerini belirleyen kurallar dizisi olan ideolojiler önceden belirlenmiş kodlar halindeki mesaj değil, gerçekliği kodlama sistemidir (Hall, 1994, s.77).

İdeolojinin olmadığını savunan Gramsci “ideoloji yoktur” der. Sadece siyasi rolleri ve belirli durumlarda taşıdıkları maddesel etkiye dayanan görüşler vardır (Hall vd. 1985, s.31).

Raymond Williams’a göre de ideolojinin temel olarak üç kullanımı vardır. Bunlardan birincisi, belirli bir sınıf ya da gruba özgü inançlar sistemi. İkincisi, anlatım ve fikir üretiminin genel süreci, üçüncü olarak da doğru ya da bilimsel bilgiyle çelişebilecek aldatıcı inançlar sistemi, yanlış fikirler ya da yanlış bilinç” (J. Fiske’den Akt: Tosun, 2012, s.9).

Buraya kadar yapılan ideoloji tanımlarından sonra, ideolojinin egemen roller üzerinde nasıl etkiler yarattığını anlamak adına ideolojinin işlevlerinden söz etmek gerekmektedir.

1.2.1. İdeolojinin İşlevleri

İdeolojinin süzgecinden geçerek egemen düzenin desteklenmesi, oldukça çeşitli şekillerde olmaktadır. Poulantzas'a göre ideoloji üç temel işlevi vardır:

- a) Maskeleye ve yerinden etme: İdeoloji sistemin sınıfa dayanan sömürgeci yapısını maskeler.
- b) Parçalama veya ayırma: İşçi sınıfının ortak çıkarları farklı tabakalar arasında içsel bir muhalefet çıkarılarak parçalanır. Üreticilerin gereksinimleri bilinçli olarak, tüketicilerin istekleriymiş gibi sunulur. Böylelikle insanlar birbirine düşman gruplar haline getirilir.
- c) Hayali birlik veya uyum: Gerçeğin yerine hayali ilişkiler koyulmasıdır. Bireyi, grupları ve çeşitli ideolojik bütünlükleri yeniden oluşturmayı içermektedir. Öncelikle bütün sonrasında sınıf parçalanır ve bireyselliğe indirgenir, daha sonra farklı bir biçimde, farklı anlamlara gelecek şekilde yeniden birleştirilmektedir. Bu şekilde ekonomik çelişkiler maskelenir ve düşman olmayan bir bütünlük sunulur (Alemdar ve Erdoğan, 2005, s.362-363).

“İdeolojinin siyasi işlevleri arasında, toplumsal yaşamı düzenlemek, bu yaşamı belirli etkinlikler doğrultusunda yönlendirmek ve yapılan uygulamaları meşru ve gayrı meşru kılmak vardır” (Freeden, 2011, s.20).

Marx’a göre, ideolojiler yönetilen sınıfların kendi çıkarları olduğu vizyonunu karartarak bu sınıfın toplumsal ve siyasal eylemlerinin yükselişini engeller. Toplumsal statükoyu koruma işlevini yerine getirerek egemen sınıfların çıkarlarının devamını sağlamış olurlar (Peffer’den Akt. Kurt, 2008, s.25).

İdeolojinin bir diğer işlevi ise herhangi bir grup tarafından paylaşılan inançların genel tutarlılığını tanımlayan bir yapı görevi görmektir (Van Dijk, 2015, s.25)

Althusser, ideolojinin işlevini, somut bireyleri özne haline getirmek, şeklinde yorumlar (Akt. Kurt, 2008, s.45).

Ricoeur’a göre ideolojinin temel işlevlerinden biri ters görüntü üretmektir (Uras, 2004, s.27).

D.J. Sholle (1994, s.234-239) ise televizyondaki ideolojinin işleyişini sekiz ayrı başlık altında incelemiştir:

1. Çökelme (*sedimentation*): Televizyon maddi pratiği kültürel bakımdan umulan biçimlerin ve kültürlerin çökmesine yol açar. Çökelme süreci hem söylemlerin biçimlerini ve içeriklerini hem de söylemin etkinliğini arttıran bir pratiktir.

Odaklandığı nokta ise ideolojinin varoluşunun sınıfsal ya da ekonomik nedenleri değil, ideolojinin biçimi ve etkileridir.

2. Şeysselleşme (*reification*): Var olanın doğal hale getirilmesi, nesneleri belli bir algılama tarzının sabit kılındığı bir söylemdir. Yani dünyanın insan ürünü olduğu görülmez. Şeysselleşmede dünya tamamen varlıklar arasındaki ilişkilerin sona erdiği, geriye kalanların sadece şeyler arasındaki ilişkiler olduğu bir alana dönüşür.

3. Uyarlama (*adaptation*): Değişimin yavaş yavaş gerçekleşmesiyle bir uyumluluk yaratılmasıdır. Televizyon, görülen gerçekliğin tek bir akılsal söylem haline geldiği görsel bir kültür yaratır. Uyarlamada tecrübenin kendisini üretir.

4. Yatıştırma (*mollification*): Yoğunluğu azaltmak, pasif hale getirmek ve susturmak demektir. Söylem sadece söylem olarak üretilir. Bu ideoloji işlev, izleyicilerin kafasında düşünce üretmez aksine öznelliğin kendisini üretir.

5. Meşrulaştırma (*legitimation*): resmi ya da biçimsel onay verilmesidir. Yani başat söylemdeki saklı çelişkilerin sorgulanmasını engellemek için bir çeşit rıza üretim sürecidir.

6. Depolitizasyon: Pratik sorunlar kamusal tartışmadan dışlanır. Söylem siyasal olanı dışarıda bırakır, sorunları teknik ve kişisel dünya ile sınırlandırır ve bir uzlaşma yaratır.

7. Fosilleştirme: Herhangi bir şeyi değiştirme yetisinden yoksun bırakmaktır. Dışlama süreci, alternatif söylemsel oluşumların önünü kesmektedir. Dil üzerinde egemenlik kurma ve toplumda dilsel açıdan zayıf bir tabaka yaratmada bu durum görülür.

8. Ters yönde tartışma (*reverse contestation*): Çatışmaları kendisi yaratır ve bu çatışmalarla beslenen söylemdir. Medya çoğulluğu ancak uzlaşma yaratacak şekilde sunar. Söylem tartışma içinden uzlaşmaya dönüşecek öğeleri seçer geriye kalan marjinalleri ise sessizliğe mahkûm eder.

İdeolojiler içinde kalındığı süre zarfında uyarlı ve tutarlı bir yapı arz eder ve dışarıdan bakıldığında tüketilebilir. Burada ideolojinin işlevi kendisine dışarıdan bakılmayı engellemek, bakıldığında ise dışlayarak etkisini en aza indirmektir (Uras, 2004, s.110). Bir grubun veya grupların birbirleri arasındaki toplumsal pratiklerini denetlemek ideolojinin toplumsal işlevlerinden biridir (Van Dijk, 2015, s.100).

Sancar (2014, s.129)'a göre ise ideolojinin asıl işlevi egemen çıkarları gizlemektir.

Gerçekliğin yaratılması ideolojinin temel işlevlerinden biridir (Çoban, 2015, s.206).

1.2.2. İdeoloji ve Söylem İlişkisi

Foucault ve Derida ideoloji ve söylem kavramlarının ikisinin bir arada kullanılamayacağını ve epistemolojik kökenleri itibarıyla birbirlerini dışladıklarını söyleyen post-yapısalcı ve post-modernistlerin başında gelir. Post-yapısalcı yaklaşım, ideoloji kavramının yeniden tanımlanmasında, söylem kavramının açılımında zorunlu olarak kullanılması gereğine inanırlar. Aynı zamanda eleştirel Marksizm ekseninde, eleştirel bir söylem çözümlemesi modeli geliştirmek niyetindedirler (Sancar, 2014, s.125).

Foucault'ya göre, üç nedenden ötürü ideoloji kavramını kullanmak sakıncalıdır.

1. İdeoloji kavramı, kuramsal olarak doğru karşıtı olarak kullanılmıştır. Sorun doğru bilgini nasıl oluştuğu değil, söylem içinde doğruluk etkisinin, tarihsel olarak nasıl üretildiğini görebilmektir. Bilginin doğru olduğu iddiası söylem sayesinde üretilir. Bu anlamda Foucault için söylem, doğruluk iddiası üreten bir pratiktir. İdeoloji ve gerçeklik gibi birbirini dışlayan kavramlar yerine, bir arada var olabilen söylem ve doğruluk kavramlarını yeğlemektedir.
2. Foucault ideoloji kavramının “hümanist” bir özne kavramı gerektirmesi noktasında eleştirir. İnsanlar ideolojiyi kendi gereksinimlerine göre üretirler. Halbuki söylem kavramı, öznenin dilsel toplumsal pratiklerle üretilen bir söylemsel konum olduğu iddiasında bulunur. Öznenin söylemden önce var olamayacağını, söylem sayesinde ve söylem içinde üretileceğini söyler.
3. İdeoloji kavramı kendisine dışsal bir belirleyici gerektirir. Burada ideoloji başka “temel” belirleyicinin işlevi gibi tanımlanır ve ikincil olarak belirlenendir (Sancar, 2014).

Foucault'ya göre söylemin kendisi iktidardır ve iktidarın etkisi olmayan bir söylem düşünülemez. Bu anlamda Foucault, Althusser'den etkilenecek, söylem ve iktidarın kuruluş sürecinde aynı olduğunu var sayarak, iktidarın bir söylem olarak bireylere indiğini onları birer özneye dönüştürdüğünü söyler. Söylem, bilginin üretilmesi sayesinde iktidarı yaratır. Klasik ideoloji kavramında özneler önceden kurulmuştur (Sancar, 2014, s.127).

İdeolojilerin yeniden üretiminde ve gelişmesinde gruplar ve kurumlar arasında hangi tür grup ve grup ilişkilerinin yer aldığını Van Dijk, ideolojilerin toplumsal boyutuyla açıklar. Söylem boyutunu ise ideolojilerin günlük konuşmalarımızı nasıl etkilediğini, ideolojik bir söylemi nasıl anladığımızı ve toplumda ideolojinin yeniden üretiminde söylemin nasıl yer aldığı şeklinde açıklar. Bu nedenle söylem, ideolojilerin yeniden

inşasında ve günlük ifadelerde önemli bir rol oynar. Bu anlamda, söylem yapıları içindeki imgeler, söz dizimi, tonlama, konu, tutarlılık, (ön)varsayımlar, metaforlar (eğretileme) ve uslamlama gibi anlamın birçok yönüne kadar, ideolojilerin söylem yapılarını nasıl etkilediği önem taşır (Van Dijk, 2015, s.15-16).

Söylem dilsel bileşenlerin dışında görsel, davranışsal, göstergesel vb. diğer ifade etme biçimlerini de kapsar. Söylem eylemden ayrı düşünülemez ve insan yaşamındaki tüm pratiklerde değişik bağlamlarda kesişir. İdeolojik olan bağlamda ise söylemler arasında sürekli bir mücadele yaşanır. Eylem alanında bu mücadelenin somutlanımı görülür. Sürekli bir devinim içerisinde olan toplumsal alanda, söylemsel alan, ideolojik alan ve eylemsel alan birçok sorunsalın doğduğu ve çözüleceği tarihsel alanlara gönderme yapar. İdeolojilerin kendilerini var edebilmeleri ve devamlılığını sağlamaları, onun bilinç yapılarında kendi izlerini taşımaları ile mümkündür. Burada toplumun “rıza”sı büyük önem taşımaktadır. Rıza üretim sürecinde ise söylemsel alan ideolojik bir mücadele alanına dönüşür. Özneyi ikna etmek, kendi ideolojilerini içselleştirmek ve öznenin bilincinde bir kapanma sağlamak amacıyla kullanılır. Toplumu kendi farkındalığından uzak tuttuğu sürece egemen sınıf kendi iktidarını koruyabilir. Bu nedenle egemen ideoloji toplum üzerindeki etkisini kaybetmemek için sürekli açık ve kapalı olarak tüm toplumsal pratiklerde kendini yeniden üretmek zorundadır. Bu şekilde toplumsal yapıyı kendi ideolojik fikirleri ekseninde kapatır ve sabitler (Çoban, 2015).

İdeoloji söylem öznenin ikna edilmesi amacını taşıdığı için, bütün ideolojik söylemlerin ikna edici bir dil kullanmaları gerekir. Bu amaca yönelik bir dil eylem içindedir. Örgütlenmenin sağlanıp devam etmesi ideolojik söyleme bağlıdır. Söylemin anlamı taşıması, kurması, değiştirmesi, anlamı sabitlemesi söylem ve anlam arasındaki ilişkiyi özetler. Tüm ideolojiler genellikle çok anlamlılık yerine tek anlamlılığı vurgular (Çoban, 2015).

Konuşma, tartışma veya günlük eylemler tamamen ideolojiden bağımsız olabilir, ancak neyi nasıl yapılması gerektiği grup üyeliğine bağlıdır. Bu da ideolojiye bağlı olabilmektedir. İdeoloji ve söylem arasındaki ilişki çift yönlü işler. İdeolojiler hem söylediğimiz şeyi ve onu nasıl söylediğimizi etkiler hem de bunun tersini: ideolojileri birçok metni okuyarak, birçok konuşmayı dinleyerek edinir ve değiştiririz. İdeolojiler doğuştan gelmez ve öğrenilirler. Bu tür söylemin içeriği, ideolojilere genellenebilen ve soyutlanabilen toplumsal olayların amaçlanmış zihinsel modellerini oluşturması muhtemeldir (Van Dijk, 2015, s. 99).

Söylem kuramı olmadan ideoloji kuramı kökten eksiktir. Çünkü “söylem toplumsal pratiklerin en önemlisidir ve bunları doğrudan bir şekilde açıklayabilen ve dolayısıyla da ideolojileri aktarabilen tek şeydir” (Van Dijk, 2015, s.100). İdeoloji söylemin yarattığı bir etki olduğu için her söylem ideolojik olamaz. Bu şekilde söylem bir akış ve süreç olarak tanımlanırken, ideoloji bunun bir etkisi olarak tanımlanır. İdeoloji tahakküm ilişkilerini kurar, söylem ise besler. Tahakkümle bağlantı kurma noktasında söylem, toplumsal pratik içinde ideolojik olarak adlandırılır (Sancar, 2014, s.131).

İdeoloji, Marksist gelenek içinde en az düzeyde zor kullanılarak toplumsal tahakküm ve boyun eğme ilişkilerinin oluşmasını anlamaya yönelik bir sorunsal odağıdır. Söylem kavramı ise, toplumsal deneyimin ve içindeki toplumsal öznelere oluşumunda temel rolü oynayan dilsel ve göstergesel pratiklerin incelenmesi için önerilen bir kavramdır. İdeoloji ve söylem, toplumsal edimlerin iletişime dayalı dilsel pratiklerin oluşumuna işaret eder. Söylem daha çok dilsel pratiklere ‘içsel’ olan üzerinde yoğunlaşırken, ideoloji ‘dışsal’ özelliklere gönderme yapar (Sancar, 2014).

İdeolojiyi göstergesel bir fenomen olarak gören yaklaşım da mevcuttur. Bu yaklaşım ideolojinin hem maddiliğini hem de özü gereği anlamlarla ilişkili olduğu yorumunu korur (Eagleton, 2015, s.255). Medya çalışmaları alanından gelen yorumlar ideolojiyi, mesajların iletilmesindeki kodlama sistemi, söylemi ise bu mesajların iletişi olarak tanımlar. Söylem mesajın söylediği, ideoloji söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır. İdeolojinin yarattığı etki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlar (Sancar, 2014).

Bazı anlamlandırma biçimleri ideolojinin kapanım etkisi sonucu dışlanırken, bazı gösterenler hükmedici bir konumda sabitlenir. Bu etkiler dilin biçimsel değil, söylemsel olan özellikleridir (Eagleton, 2015). Bir ideolojinin devamı için kapanma ve tepki duyma özellikleri vazgeçilmezdir. Kapanma olmadığı zaman özne birçok ideolojik uyarana maruz kaldığı için değişik ideolojilerin etkisi altında kalabilir. Bu da bir ideolojinin sürekliliğini oldukça güçleştirir. Bu nedenle bütün ideolojik söylemler insan bilincinde ikna edici bir dil kullanırlar. Özne ikna olduktan sonra kapanma süreci başlar ve ideolojinin etkisindeki özne, bağlı olduğu ideolojinin söylem alanına hapsolür (Çoban, 2015). “İnsanın kimliğini tespit eden ideolojik söylemler ya da söylemsel ideolojilerdir” (Uras, 2004, s.60).

1.3. SÖYLEM

Duygu ve düşüncelerin birçok ifade biçimi vardır. Gerek sözlü gerekse yazılı olarak ifade edilen düşünceler, kimi zaman beden diliyle kimi zaman da konuşma şeklinde sunulmaktadır. Gönderilen her iletinin mutlaka bir alıcısı da olmaktadır. Gönderilen her ileti aynı olsa da alıcının sayısı kadar algılanma biçimi vardır. Gönderilen her ileti alıcıda farklı etkiler yaratabilmektedir. Söylemin amacını yer, zaman ve bağlı bulunulan koşulların yanı sıra iletiyi gönderenin yaptığı tonlama, vurgu ve ses gibi faktörler de etkilemektedir.

“Söylemin etimolojik (kökenbilimsel) olarak kökeni, Latince ‘discurrere’ (oraya buraya koşuşturma, gidiş gelişler) kelimesinden veya ‘uzaklaşma’, ‘eritme’, ‘yayılma’ ile discursus kelimesinin çeşitli versiyonlarına denk gelmektedir” (Sözen, 2017, s.17). Thomas Aquinos, terimi felsefe alanın kullanan ilk kişidir ve söylem kavramını “zihni çıkarım” anlamında kullanmıştır (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s.22). Genel olarak söylem tanımını Günay (2018, s.19), “dilini kişisel kullanımını incelemek, bütünsel bir yapı olarak kişilerin konuştukları ya da yazdıkları iletişim değeri açısından taşıdığı işlevleri değerlendirmek, betimlemek ve ortaya koymak” şeklinde yapmaktadır. Sözen (2017, s.18)’e göre ise söylem; bir dil pratiğidir; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreç/lerdir. En basit ifadeyle söylem, anlamın dil içinde hareket etmesiyle ortaya çıkan şey olarak tanımlanabilir (Sancar, 2014, s.106).

Kocaman’ın yaptığı en basit ve anlaşılır söylem tanımı ise şöyle: “Düzenli düşünce, ussallık; düşüncelerin sözel olarak aktarılması, konuşma; bir konuya ilişkin resmi, düzenli ve uzunca düşünce aktarımıdır” (1996, s.1).

Söylem sosyopsikolojik ve kültürel bir terimdir. “Disiplinlerarası özelliğe sahip olmakla birlikte yöntem bilimsel bir teknik olarak yapısalcı gelenek içerisinde ortaya çıkmıştır” (Güngör, 2016, s.256). Söylem, Ülkü (2004, s.372)’ye göre içerik çözümlemesini aşarak metnin anlam dünyasını irdelemeye, anlatı yapısını çözümlemeye yöneliktir. Foucault, söylemi toplumsal yapının merkezine oturarak söylem hakkında ortaya atılan yorumlamalarından yapılan çıkarımların bilgiyi oluşturduğunu ifade eder (Foucault’dan Akt. Tanman M. 2015, s.89).

Foucault’nun bir diğer görüşüne göre söylem, bilginin dil aracılığıyla üretilmesidir. Dolayısıyla da dilin kullanılmasıyla üretilen bilginin bütün formlarında gücü elinde bulunduranların etkisi vardır. Güç sahibi olan kesim, sosyal gruplar veya kitleleri, o

toplumdaki ırk, cins ayrımcılığı, din vb. konularında medya yoluyla ürettikleri mesajlarla kendi gücünü artırma yoluna gidebilir hatta diğer sosyal grup veya kitleleri etkisiz hale getirebilir (Arsan, 2004, s.157).

Foucault bir konuya birçok farklı noktadan bakar. Ona göre söylemin de tek bir tanımı yoktur. Foucault'ya göre söylem, bazen düşüncedir ve o bazen de dünyaya söylemiş gibi bakar. Bazen söylem, savaşmak için dışarı çıkan bir şey, bazen hakikat, gücü ve bilgiyi düzenleyen mod olarak görür. Bazen de iktidar ilişkilerinin onsuz yürütülemeyeceği bir alan... (Foucault, 2005).

Foucault'ya göre iktidarın iki işleyiş zemini vardır. Bunlar mekân ve söylemdir. Yani iktidar her yerdedir, her mekânsal ortam ve organizasyondadır. Eşyaların konumlanması, mekânların düzenlenişi, hatta kentsel tasarımlarda dahi iktidar üretimi yapılır (Güngör, 2016, s.258)

Bilgi, söylemlerin içine kazılmıştır, ideoloji ise yazar ya da okuyucunun teorik anlayışına odaklanmıştır. Bilgi, güce içkindir; eylemler ise birer taktik ve stratejidir (Sözen, 2017).

Söylem dilsel bir birimle gerçekleşir. Her söylemin öznesi olduğu gibi konusu ve alıcısı vardır. Tutarlı bir dizgedir, çoğunlukla iç ve dış bağlama gönderimde bulunmaktadır (Günay, 2018;28). Söylemler, imgeler kadar –şeylerin nasıl olabileceği ve olması gerektiğinin temsilleri-, şeylerin nasıl olmakta olduğunun ya da olduğunun temsillerini içerir (Fairclough, 2015, s.140). “Söylem, sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik alanlar gibi sosyal hayatın diğer yönleriyle de ilişkilidir. Söylem bir meta-eylemdir” (Sözen, 2017, s.18).

Paul Ricoeur, metin ve söylem kavramlarını ayrı ayrı tanımlar ve ona göre dil, bir söylem olarak konuşulur ya da yazılır; söylem, dil olayıdır. Yaptığı çalışmalar sonucu söylemin dört özelliğini sıralamıştır:

1. Söylem, hep şu an gerçekleşir.
2. Söylem, her zaman bir özneye sahiptir.
3. Söylem, her zaman bir şey hakkındadır.
4. Söylem, mesaj alınıp verilen yerdir.

Bu dört özellik bir araya geldiğinde konuşma, olay olarak kurgulanır. Burada önemli olan, bu özellikler dilden söyleme geçiş aşamasında ortaya çıkar. Ancak söylem yazıya

döküldüğünde meydana gelen durum konuşma değil, ‘söylenen’dir (Sancar, 2014, s.158-159).

Fairclough, söylem düzenleri ve değişme arasındaki ilişkiyi ‘Demokratikleşme’, ‘Metalaşma’ ve Teknolojileşme’ gibi üç süreçle açıklar. Söylemdeki demokratikleşme, son onlu yıllardaki demokratikleşmenin kendisindeki değişimleri kapsar. Bu konuda Fairclough, dil ve lehçeler arasındaki ilişkiden hareket eder ve dilin biçimciliğinin demokratikleşmesi üzerinde durur. İngiliz dilindeki en büyük ayrım İngiliz İngilizcesi ve Amerikan İngilizcesidir. İngiltere’de bugün tek bir İngilizce değil, Afrikalı İngilizcesi ve Hint İngilizcesi gibi farklı türleri de mevcuttur. Ulusal televizyon yayıncılığı ve haber programları dışındaki pembe dizilerde ve yarışma programlarında farklı ağızlara (dialect) rastlamak mümkündür. Metalaşmada ise Fairclough eğitimi ve eğitim söylemini örnek verir. Eğitim, insanların yeteneklerini geliştirmekten ziyade, onları pazara hazır hale getirir. Eğitimin, insanları ‘tüketici’ veya ‘müşteri’ olarak yetiştirme amacı taşıdığına dikkat çeker. Fairclough modern söylem düzenlerinin karakteristikleri olarak ‘söylem teknolojilerini’ ve ‘söylemin teknolojileşmesi’ni belirler. Bilgi ve güç arasındaki ilişkiyle dil söylem hakkındaki ilişkiyi söylem teknolojileri temsil eder. Söylem teknolojileri bir nevi taklidi gerektirir (Sözen, 2017).

1.3.1. Söylem Türleri

Söylemi esas alan söylem analizinin temellerinde pratik ve teorik olarak yapısalcılık, post-yapısalcılık ve hermeneutik vardır.

1.3.1.1. Yapısalcılık ve Söylem

Yapısalcılık, söylemi bir inceleme nesnesi olarak gören yaklaşımlardan ilkidir. Semiyoloji ve dilbilim arasında işleyen entelektüel bir gelenek olduğu da söylenebilir (Kocaman, 1987’den Akt. Sözen, 2017, s.42). Yapısalcılık anlam üreten insan üzerine vurgu yapar ve dilbilim alanında bir gösteren-gösterilen simgesi olduğunu varsayar: Dil sembolik düzeni var eden bir iletişim aracıdır.

Yapısalcıların görevi Fiske (1990)’e göre çeşitli kültürlerin organize ettiği algılama ve dünyayı anlama biçimlerine dayalı kavramsal yapıları açığa çıkarmaktır (Akt, Sözen,

2017, s.42). Yapısalcılık, dünyanın ne olduğunu değil, onu anlamlandıran insanların nasıl algıladıklarını keşfetmeyi amaçlar. Böylelikle yapısalcılık, herhangi bir son veya mutlak bilimsel gerçeklik fikrini reddeder.

Yapısalcılığın temellerini atan Saussure, geleneksel dilbilim yaklaşımını reddeder. O'na göre dilin sistemi ve yapısı dilbilimin nesnesidir. Dili bilimsel olarak incelemek gerektiğini savunur. Dili incelemek ise, dili nesne durumuna getirmekle mümkündür. Dili anlamaksa, dilin öğeleri arasındaki o anki bağıntıların oluşturduğu sistemi açıklamak demektir. Dil gerçekleri yansıtmaz, gerçekliği üretir ve sözcüklerin anlamını dil belirler. Düşünce dilin aracıdır. Yapısalcılık, dili tarihsel gelişiminden bağımsız kapalı bir sistem olarak ele alarak inceleyen bir dilbilim temeli ortaya koymuştur (Orkunoğlu, 2007).

Yapısalcı anlayış, her zaman dilin ardında bir yapı olduğu fikrini benimser. Söylem, Strauss'un görüşünde yer aldığı gibi her zaman bir yapıdan yola çıkar ve yapı aracılığıyla bir küme kurmaya çalışır (Sözen, 2017). Yapısalcılıkta söylemi Sözen (2017, s.44) şöyle açıklar:

“Yapısalcılıkta söylem, konuşan dünyanın verisi ve anlam mübadelesiyle ilgili bir olgudur; de Saussure'ün yapısalcı dil bilimi, Levi Strauss'un akrabalık sistemleri üzerine incelemesi, Barthes'ın mit açıklamaları, Lacan'ın öznenin yapılanması olarak söylemi ele alışıyla söylem bir inceleme nesnesi haline gelmiştir: Nesneler dil içinde yapılanır; fakat gösterilenler sistemi olarak sahneye çıkarlar.”

Lacancı düşüncede söylemin dört temel yapısı, dört temel faktörle belirlenir. Bunlar; bilgi, idealler, haz ve kendini ikileme sokmaktır. Bu dört temel faktör, herhangi bir söylem veya metnin üretim ve algılanmasında yer alan hâkim gösterenleri oluşturmaktadır (Sözen, 2017, s.51).

1.3.1.2. Post-Yapısalcılık ve Söylem

Post-yapısalcılık özne merkezli bir anlayışı reddederek, metin merkezli bir yaklaşımı benimser. Post-yapısalcılık, her metnin arkasında bir yapının olduğunu iddia ederek okuyucunu önemini hiçe sayan yapısalcı görüşün aksine, okuyucuyu merkeze koyar. Bu anlamda metnin anlamını yazarın değil okuyucunun belirlediğini savunur. Metnin tek bir anlamı değil okuyucu sayısı kadar anlamı vardır. Modernite de olduğu gibi yazar artık bir otorite kaynağı değildir. Yapısalcılık yazarı öldürmüştü ancak post-

yapısalcılık bu öldürme alanını genişleterek, yazarı öldürmüş, metni ve okuyucuyu ön plana çıkarmıştır. Bu anlayışa göre metni oluşturan yazarın aksine okuyuculardır. Yani bu duruma göre “her okuma bir aynı zamanda yazmadır” (Sözen, 2017, s,51-52).

Michel Foucault yazarın ölümüne insanın ölümünü de dâhil eder. Foucaultcu görüşte yazarın ve insanın ölümü olarak iki tür ölüm vardır. Yazarın ölümü, Kartezyen düşüncede yerini bulan bilinç felsefesinin aşkın-öznesinin ölümüdür. Bu insanoğlunun kendisi değil, metafizik bir öznedir. İnsanın ölümü ise bilgini ölümüdür. Foucault, Kartezyen düşüncenin aşkın özne fikrine karşı, anti-Kartezyen ‘söylem düzeni’ni inşa eder. Foucaultcu söylem, bir bilgi teorisidir. Bilginin nasıl formüle edileceğine göre söylem yapıları oluşur. Söylemsel pratikler, basit olarak söylem üretme yolları değildir. Söylem pratikleri, kurumlarda, teknik süreçlerde, genel davranış kalıplarında içkindir. Foucault doğrudan doğruya kurumları, teorileri ya da ideolojileri değil, belli bir dönemde kabul edilen olayları, durumları ve onları kavrayan pratikleri analiz eder. Pratikler ‘nerede ne söylendiği’, ‘nerede ne yapıldığı’ ile bağlantılar kurularak açıklanır (Sözen, 2017).

1.3.1.3. Hermeneutik ve Söylem

Hermeneutik, Gadamer’e göre bildirme, haber verme, tercüme, açıklama ve açıklama sanatıdır. Geçmiş, dil ürünlerinin ve yazılı eserlerin dilini yorumlayarak anlamak, hermeneutik yapmak olarak açıklanır. Dilthey için ise hermeneutik, tinsel bilimlerin yöntemidir. Yani tinsel (manevi) bilimler hermeneutik bilimlerdir. Hermeneutik Habermas için bilim öncesidir. Hermeneutik’i Thompson, anlama ve yorumlama ile ilgilenen bir felsefe olarak açıklar aynı zamanda disiplin olarak da öncelikle metin yorumu için gerekli kuralların açıklanması işiyle uğraşır. Gadamer, anlama, yorumlama, diyalog ve söylem kavramlarını bir arada kullanır ve tek tek açıklar. O aslında her tür yorum tekniğini mümkün kılan fakat aynı zamanda ona sınırlamalar getiren bir ön planlama peşindedir. Geleneksel yorumcu görüş, bir sosyal pratiği, bir metni, bir nesneyi vb. kendi olduğu haliyle anlamayı hedefleyen bir yorumcuyu kabul eder. Bu, öznenin önyargısız ve açık fikirli olup, nesneye ön anlamalar ya da kavramlar olmadan yaklaşabilmesi anlamına gelir. Gadamer ise bunu tersini savunur ve nesneyi yorumlayan öznenin, anlamada önyargıları kullanacağını belirtir. Gadamer’e göre yorum; yapay anlamın maskesini düşürmek, gizlenen ya da başka bir biçimde aktarılan

anlamın üzerindeki örtüyü kaldırmaktır. Yorumlama ise bir gelenekte yaratılan söylemin açık bir şekilde ifade edilmesidir. Diğer bir deyişle, yorum için öncelikle söylemlere ihtiyaç vardır. Toplumun söylem olarak kabul ettiği, bir metin veya bir insanın demek istedikleri ile kastedilen ifadeler, yorumlama ile anlaşılır hale gelir (Sözen, 2017).

Diğer yandan Ricoeur sözlü ve yazılı dil arasındaki ayrıma bir gerekçe sunmak için söylemi, bir ön kavram olarak kullanır ve gündelik konuşma olaylarının söylemine önem verir. Ancak metin onun için daha ön planda gelir. Ricoeur söylem tanımını dilbilim çerçevesi içinde, cümleden yola çıkarak yapar. Söylem, dilin konuşulduğu ve yazıldığı biçimidir. Dilin herhangi bir öznesi yoktur ancak, söylem esnasında konuşana göndermeler vardır, yani kimin ne söylediği önem taşır (Çelik ve Ekşi, 2018, s.104).

1.3.2. SÖYLEM ANALİZİ

Son zamanlarda popüler hale gelen söylem analizi, edebiyat, sosyoloji, antropoloji, psikoloji gibi sosyal bilimlerden oluşan disiplinlerarası bir alan olarak kabul edilmektedir. Söylem analizinin metodolojik ve teorik köklerinin multidisiplinler bir yapıda olduğunu, tarihsel öyküsü de göstermektedir. Van Dijk (1988)'a göre söylem çalışmalarının kökleri, 1960'lı yıllardan sonra gelişmesine rağmen, 2000 yıl öncesinin antik çağın retoriğine ve şiirsel tezatlarla dayandırılabilir.

“Kısaca bir şeyi söyleme şekli olan söylemi inceleyen ve bu alanda ilk defa Harris (1952) tarafından kullanılan söylem çözümlemesi, post-modern paradigma içinde yer alan post-yapısalcı ve sosyal yapılandırmacı yaklaşımların içinde sayılabilecek araştırmacıların ihtiyaç ve bakış açılarına göre çeşitli teknikleri içinde barındıran bir yöntemdir” (Tanman, 2015, s.90-91). Söylem çözümlemesinin insanlık bilimlerinin kavşağında yer aldığını söylemek mümkündür. Maingueneau'ya göre söylem çözümlemesi sözceleme durumu ile belirli bir toplumsal uzamın birleşimi demek olan söylemi inceleyen bir bilim dalıdır (Günay, 2018, s.29).

Söylem analizi (discourse analysis), konuşma veya metinler aracılığıyla meydana gelen anlam ürünleri ile ilgilenen geniş kapsamlı sosyal ve kültürel araştırmalar içinde kullanılan eleştirel bir analiz türüdür (Çelik ve Ekşi, 2018, s.99)

Söylem analizinde bulguları anlamak ve yorumlamak konusundaki köklü etkiler geleneksel yöntemlerden gelir. Analizin nesnesi, yazılı, sözlü ve sözsüz metinlerdir. O deney yapmaz ve içerik analizi gibi yöntemler kullanmaz. “Söylem analizi çok boyutlu, çok fonksiyonlu, tarihsel ve eleştirel bir analizdir (Fairclough, 1998’den Akt. Sözen, 2017, s.79).

Söylem analizi söylemi temel alır ve cümlelerin, metinlerin ve günlük ifadelerin söylenme bağlamında incelenmesi temeline dayanmaktadır. Söylem analizi postmodernizmin bir ürünü olarak, sosyal psikoloji ve ‘simge bilim’ (semiotics) çerçevesinde ortaya çıkmıştır (Kalkan, 2015, s.64).

Söylem analizi Günay (2018)’a göre, insanlık bilimlerinin kavşağında yer alır. Farklı alanların keşişim noktasında gelişim göstermesine rağmen ne yalnızca toplum bilime ne de budunbilime (etnoloji) indirgenir. Maingueneu’ya göre söylem çözümlemesi söylemi inceleyen bir bilim dalıdır.

Wood ve Kroger (2000) söylem analizini metodolojide genel, kuramsal ve niceliksel yaklaşımlardan ayrı olarak nitelendirilen, ayrıntılı ve nitel yaklaşımlara geçiş için gerekli bir çaba olarak niteler (Akt. Çelik ve Ekşi, 2018).

Söylem analizi yazılı veya sözlü olarak kullanılan dilin ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesidir. Bu yöntem çözümler sunmaz ancak, problemi daha kavrayıcı şekilde anlama imkânı sunar. Amacı ise bir şeyin temelindeki tutumları göstermek değil, söylemin kendisine ait yapı ve fonksiyonlarını incelemek ve birey ve zamana göre farklı sonuçlarını saptamaktır (Kalkan, 2015).

Avrupa’da haberlerde üretilen ırkçılık ve etnik önyargı konuları üzerinde birçok çalışma yapan Van Dijk, söylem çözümleme yöntemini, “Eleştirel söylem çözümlemesi, temel olarak, toplumsal iktidarın kötüye kullanımının, tahakkümün ve eşitsizliğin metinler aracılığıyla temsil edilmesini ve yeniden üretilmesinin inceleyen bir çözümleme biçimi” olarak tanımlar (Akt. Kurt, 2008, s.225). Van Dijk, yukarıdan aşağıya doğru işleyen ilişkileri açıklamaya çalışır. Bir toplantıdaki gözlemci, mahkemedeki zanlı, medyadaki okuyucu, dinleyici, izleyici, doktor karşındaki hasta, avukat karşındaki temsil edilen konumları, söylem içindeki edilgen konumları belirtmesinin yanında, bu durum söyleme, eşitsiz katılımı temsil eder (Van Dijk (1993)’tan Akt. Sancar, 2014).

Elliott (1996)'a göre söylem kullanıldığı fonksiyona bağlı olarak değişkenlik gösterdiği için değişkenlik olgusunu söylem analizinin temel taşı oluşturur (Çelik ve Ekşi, 2018, s.105). Söylem analizi, farklılıkları keşfeder ve bir söylem içinde değişime uğrayan bilgi yapılarını inceler (Sözen, 2017, s.83). Söylem analizi, kimin nasıl okuduğunu, nasıl dinleyip nasıl sustuğunu, nasıl yazdığını veya nasıl okuduğunu sorar ve varsayımlardan değil belirsizliklerden yola çıkar. Ayrıntılarla uğraşan söylem analizini Sözen üç ana boyutta tanımlar:

1. “Analiz dil kullanımı ile meşgul olur; dil kullanımı, dilsel bir davranıştır; bu sebeple, dil bir eylem ve etkileşim biçimidir.
2. Söylem analizi dilin, açıklama, anlama ve anlamlandırmaya ilişkin fonksiyonlarıyla ilgilenir.
3. Analiz pragmatiktir; yani, bu düzeyde “dili kullanan insanların dil ile ne yaptıkları” sorusuna cevaben, bir söylemdeki linguistik özellikler onların ne yaptıklarını anlamak amacıyla incelenir.” (Sözen, 2017, s.83).

1.3.3. TEUN VAN DIJK VE ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Söylem çözümlemesi, 1960'larla 1970'ler arasında, disiplinler arası bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu disiplinler ise, etnografya, antropoloji, algısal ve sosyal psikoloji, mikro sosyoloji, retorik, stilistik, şiir tekniği, dilbilim, göstergebilim, metin ve konuşmanın yapılarını, işlevlerini ve süreçlerini sistematik olarak ele alan diğer insan ve toplum bilimleridir. (Van Dijk, 2007, s.164).

Söylem çözümlemesi *gerçeğe* dayalı değil, *anlama* dayalı bir sonucu amaçlamaktadır (Nixon ve Pover'dan akt: Atabek, 2007, s.152). Zajacova söylemin öznel bir bakış açısıyla yorumladığına dikkati çeker. Bu yüzden Van Dijk eleştirel söylem çözümlemesinin tarafsız olamayacağını bunun nedenini ise eleştirel söylem çözümlemesinin aslında “bir pozisyon alma” olmasından kaynaklandığını vurgular. Söylem çözümlemesi araştırmacı için bir yol göstericidir ve araştırmacıya neyi nasıl yapması gerektiğini açıklayan bir yol göstericidir. Söylem çözümlemesi bir yaklaşım olarak düşünüldüğünde araştırmacının işini kolaylaştırmaktan çok karmaşıktır. Eleştirel söylem çözümlemesi araştırmacıya politik sorumluluk da yüklemektedir (Atabek, 2007).

“Söylem çözümlemesi, ‘eleştirel’ söylem çözümlemesi olarak:

- a) Bütüncüdür, tek tek olguları geniş sosyal bağlamlarda çözümler,
 - b) Statükoyu devam ettirmeye yarayan ideolojilerin gizlediğini ortaya çıkarır,
 - c) Toplumun nasıl olduğunu değil, nasıl olabileceğini ve nasıl olması gerektiğini anlamamızı sağlar,
 - d) Dünyayı daha iyiye doğru değiştirebilmeyi sağlar,
 - e) Değişim ve baskıyı ortadan kaldırarak tüm insanların özgürleşmesini sağlar.”
- (Hammersley, (1997)’den akt: Atabek, 2007, s.155).

Antaki ve arkadaşları söylem çözümlemesi ile ilgili bazı sorunları dile getirmişlerdir. Bunlar;

- 1) Yalnızca özetleme yaparak çözümleme yapılmaz.
- 2) Taraf tutarak söylem çözümlemesi yapılmaz.
- 3) Aşırı alıntılama ya da cımbızlama alıntılarla çözümleme yapılamaz.
- 4) Döngüsel kanıtlamayla çözümleme yapılmaz.
- 5) Söylem çözümlemesini örneklemi geçersiz bir şekilde genellenemez.
- 6) Ayrıntı saptamak, söylem çözümlemesi yapmak değildir. (Bunlara ek olarak Burman üç farklı soruna daha değinmiştir.)
- 7) Tek sesli okuma söylem çözümlemesi değildir.
- 8) Bağlamdan koparmak söylem çözümlemesi yapmak değildir.
- 9) Bir soru olmadan söylem çözümlemesi yapılamaz (Atabek, 2007, s.157-158)

Yapılan çözümlemelerin oldukça karmaşık bir yapıda olması farklı yaklaşımların geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Sunulan metinlerin içerikleri, anlatım tarzı, tartışma ortamı, göstergebilim ile biçembilim açılarından incelenmiş olması, söz konusu her bir yaklaşımın farklı bakış açısı gerektirmesi sebebiyle farklı bulguların ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Ülkü, 2004, s. 72).

Van Dijk’ın kullandığı söylem çözümlemesi, yazılı materyalleri önermeler olarak ele alan bir çözümleme türüdür. Özellikle sosyal kognisyonlar üzerinde duran Van Dijk, söylemi ideolojik açıdan incelemektedir. Bu sosyal kognisyonlar; bilinçlilik, anlam üretimi ya da sezgi terimlerine karşılık gelmektedir. Van Dijk’ın, kognisyonlar üzerinde durma nedeni ise bunları bir eylem olarak görmesidir (Mora, 2008, s.16).

Eylem olan kognisyonlar, mikro ve makro yapılar arasında ilişki kurmaya yardımcı olmaktadır. Mikro yapılar, gazeteciler, göstericiler, azınlıklar iken, mikro yapılarla

ilişkiye giren gazete, hükümet, mahkeme gibi kurumlar da makro yapılardır (Sözen, 2017, s.128).

Van Dijk, haber metinlerini; “haber metni analizi”, “metin anlambilimi”, “yerel ve küresel bütünlük”, “etkiler”, “üst yapılar: haber şemaları”, “üslup ve retorik”, sosyal algı ve sosyal bağlamlar”ı inceleyerek keşfeder (Sözen, 2017, s.120).

1.3.3.1. Metin anlambilimi

Söylem analizcisi ve haber okurları temelde verilen haberin anlamıyla ilgilenir. Bir metin ya da konuşma ne üzerinedir, hangi anlama gelir ve dili kullananlar için ne imalar taşır? Sorularına metin anlam biliminde kısmi de olsa yanıt verilmektedir. Metin anlam bilimi sözcükler, paragraflar ya da tüm söylemler için yorumlama kurallarını formüle eder. Van Dijk ‘önerme’ kavramına anlamı betimlemekte önem atfeder. Haber metinlerinde önermeler genellikle bir belirtme ilişkisiyle birbirine bağlanır, genel önermeleri daha çok ayrıntı veren daha belirli önermeler izler (Van Dijk, 2007, s.167-168). Metnin yerel tutarlılığı (*local coherence*) ile küresel tutarlılığı (*global coherence*) metin anlambiliminin önemli nosyonlarından (Van Dijk, (1993, s.111) Akt: Sözen, 2017, s.121).

1.3.3.2. Yerel ve Küresel Uyum

Van Dijk, haber metnini bir bütün olarak görür. Temel önermelerin haber metnini nasıl kuşattığı sorusunu sorarak çeşitli açıklamalarda bulunur. Olayları belirleyen önermeler, metnin yerel tutarlılığının asıl durumlarından biridir; zaman, durum, sebep ve sonuç arasında bağlantılar kurulur (Sözen, 2017, s.121). Söylemin sadece yerel değil küresel olarak da uyumlu olması Van Dijk için oldukça önemlidir. Ardı sıra gelen cümleler arasındaki anlam ilişkisi dışında, bir metin ayrıca bir anlambilimsel bütünlüğe de sahiptir. Bu küresel uyumu konu olarak tanımlarız. Konular makro önermeler olarak tanımlanır. Konuların ya da makro önermelerin hiyerarşik dizisi metnin tematik ya da konusal yapısını oluşturur. Dil kullanıcıları, bu tür makro yapıları bir metni küresel olarak anlamak ve özetlemek için kullanırlar. Makro yapının en belirginini haber söyleminde, başlıkta ve giriş paragrafında verilir (Van Dijk, 2007, s.168-169). Haber metninde bazı bilgilerin haber tüketicilerinin bildiği varsayılır ve

bunlar metin içinde verilmez. Bunlar metin önermeleri ve metin kavramları arasında kaybolan halkalardır. Halkalar, metnin yerel bütünlüğüne, dünya hakkındaki bilgi, inanç, ideoloji ve sübjektif unsurların katılımı sağlar (Sözen, 2017, s.121).

1.3.3.3. İmalar

İma, eleştirel söylem çözümlemesinde en güçlü anlambilimsel kavramlardan biridir. Bir metindeki enformasyonun büyük bir kısmı açıkça ifade edilmez ve üstü kapalı bırakılır. Sözcükler, yan tümceler ve diğer metinsel ifadeler, ancak arka plan bilgisi dâhilinde çıkarılabilecek kavramlar ya da önermelerle ima edilebilir. Bu özellik önemli ideolojik boyutlara sahiptir. Zorunluluklar, varsayımlar, önerme ve ilişkilendirme bazı zayıf ima biçimleridir (Van Dijk, 2007, s.169-170).

1.3.3.4 Üst yapılar: Haber Şeması

Haber metinlerinde hiyerarşik şema; Başlık, Giriş Paragrafı, Ana Olaylar, Bağlam, Tarih, Sözel Reaksiyonlar ve Yorumlar'dır. Bu şemaya üst yapı denilmektedir. Her bir kategoride en önemli enformasyon ilk önce verilir (Van Dijk, 2007, s.170-171).

1.3.3.5. Stil ve Retorik

Stil, farklı sözcükler ya da farklı söz dizimsel yapılar kullanılarak, aynı şeyi söylemenin farklı yolları arasındaki seçimin metinsel sonucudur. Yapılan sözcük seçimleri, sosyal ve ideolojik imalar taşımaktadır. Haber aktörleri ve haber olayları hakkındaki görüşlerinin de işareti niteliğindedir (Van Dijk, 2007, s.171-172). Cümlelerin sentaksı da üslubun bir diğer görünüşüdür (Sözen, 2017, s.122).

1.3.3.6. Sosyal Algı ve Sosyokültürel Bağlamlar

Haberin söylem çözümlemesi sadece metinsel yapılarla sınırlı değildir. Bir algısal, sosyal, siyasal ve kültürel bağlam çözümlemesi de gereklidir. Algısal yaklaşım, olay hakkında metnin sahip olmadığı, fakat dil kullanıcılarının zihinsel sürecine ilişkin anlamaları gösterir. Diğer bir deyişle hem gazetecinin haber metnini üretirken ki, hem de okuyucunun haberi anlarken ve belleğine alırken ki algısal temsil ve stratejilerini

açıklamaya gereksinim vardır (Van Dijk, 2007, s.172). Eğer haber taraflı ise, bu genellikle gazetecinin zihinsel modeli, olay hakkında belirli bir ideolojik perspektifi destekleyen yapılar ve görüşler içerdiği içindir. Bu sebeple, söylemin anlamının eleştirel çözümlemesi, aslında çoğunlukla konuşmacı ya da yazarın temel modellerindeki inançların kesinliği belli olmayan bir yeniden inşasını içermektedir (Van Dijk, 2007, s.174).

Haber söylemi, öykü anlatımında farklı olarak, zamansal bir sıralamaya bağlı kalmadan, bağıntıya dayalı, kategorisel, en önemli bilginin en üst bilgi olarak yer aldığı bir söylem türüdür. Aynı konuya ait bilgiler değişik bir dağılım gösterir. Okuyucu için karışıkmiş gibi görünse de yapılması gereken parçaları bir konu bütünlüğü içinde kategorisel bir şemaya yerleştirmektir. Öyküden farklı olarak neden sonuç ilişkisi dışında, haber söyleminde özel bilgi verme, genelleme, zıtlıklar, açıklama, zamansal, nedensel ve koşulsal olan işlevsel bağlar yoğun olarak kullanılır. Bir olayı oluşturan seri eylemler olan metin (*script*)ler Van Dijk tarafından soyut, şematik ve hiyerarşik olarak düzenlenmiş, farklı durumlara uyarlanabilecek biçimde özel bilgi ile tamamlanabilecek ve metin yorumlanırken başvurulabilecek bilgi olarak tanımlanmaktadır (Ülkü, 2004, s.377).

Haber söyleminde konusal yapının temel olarak yukarıdan aşağı doğru bağıntı kontrollü ve sarmal bir düzeni olduğunu söyleyebiliriz. Van Dijk zaman sıralamasına bağlı olmayan, kategori öncelikli, en önemli bilginin üst düzey bilgi olarak yer aldığı haber söyleminde, iskeleti süsleyen detayların konuların işlenmesindeki rolünü vurgular. Ayrıca üst düzey soyut bilginin, genel olay ve eylemlere ilişkin aktörlerin kişiliği ve özellikleri, koşullar ve eylemlerin sonuçları, zaman, yer ve durum betimlemelerinin bu detayları oluşturduğunu ileri sürer. Özel bilgi vermenin ölçütü ise, betimleme düzeyi, bütün düzeylerde tamamlanmışlık derecesi ve detay seçimi ile detay seçimindeki bakış açısıdır. Aşağıda özel bilginin türleri verilmiştir. Bu detayların gazetelerde farklılık göstermesi politik veya ideolojik bakış açısını yansıtmalarıyla açıklanabilir:

1. Numaralar (zaman, yer, tarih, ağırlık, vs.)
2. Aktörlerin ve rollerin belirlenmesi
3. Yorum, rapor, vs. içeriği
4. Olayların ya da eylemlerin neden ve sonuçları

5. Olayları oluşturan eylemler ve tepkiler
6. Durum
7. Amaçlar ve planlar (Ülkü, 2004, s.382).

2.BÖLÜM: HOLDİNGLEŞME VE BASINDA TEKELLEŞMELER

Tekelleşme kavramı ilk olarak yazı işleri kadrosundaki değişikliklerle karşımıza çıkar ve bir nevi yetki değişikliğidir. Medya dışındaki iş adamlarının, basın gücünü kullanmak adına basın sektörüne girmeleriyle de medyadaki tekелci yapı hız kazanmıştır. Bu bölümde tekelleşmeyle birlikte medya devi haline gelen belli başlı holdingler ve aile yapıları ele alınacaktır.

1980’den sonra sorun haline gelen tekelleşme kavramı, 1970’lerde başlar ve Türk Basınında 24 Ocak (1980) kararları ile kendini gösterir. Tekelleşmenin en genel tanımı şöyle yapılabilir; “Bir kişi veya grubun bir ülkede birkaç gazeteyi ve dergiyi, televizyon ve radyo istasyonlarını ele geçirmesidir” (Kavaklı, 1991, s.6). Ekzen (1999, s.87)’e göre tekelleşme, sermayenin tek bir elde yoğunlaşması ya da toplulaşması şeklinde kendini gösterir. Sermayenin yoğunlaşması, aynı işletme içerisinde daha büyük bir birikim sağlanmasıdır. Sermayenin toplulaşması ise, çeşitli daha küçük sermayelerin daha büyük olan sermayeler içinde yok olmasıdır.

2.1. BASINDA TEKELLEŞME TÜRLERİ

Basında tekelleşme kavramı yatay ve dikey tekelleşme olarak kendini göstermiş son olarak bunlara çapraz tekelleşme olgusu da eklenmiştir (Kavaklı, 1991, s.6).

2.1.1. Yatay Tekelleşme

Ekonomik nedenlerle yayın yaşamlarını sürdürmekte güçlük çekme, basında yatay tekelleşmenin ortaya çıkmasında önemli bir olgu olarak karşımıza çıkar (Tokgöz, 2006, s.35). Aynı sermaye sahipliğinin birbiriyle ilgisi olmayan birden fazla yayın organına sahip olması durumudur (Avşar, 2004, s.89). Kendi yazı işleri kadrosuna sahip gazete sayısının azalmasıyla ortaya çıkan durum yatay tekelleşme olarak tanımlanır. Bunun sonucu olarak gazetelerin kendi başlarında yönetim kadroları bulunur ve basın özgürlüğünü kısıtlayan bir durum söz konusu değildir Gazete sayısındaki azalma tekelleşmenin ilk göstergelerinden sayılır (Kavaklı, 1991, s.6).

2.1.2. Dikey Tekelleşme

Birden çok gazetenin kontrolünün bir kişi veya bir grubun elinde olmasına dikey tekelleşme denir. Yazı işleri kadrosuna dokunulmadığı sürece yayın politikasında bir değişiklik olmayacaktır. Yatay tekelleşmenin aksine yazı işleri kadrosunun hemen değişmesi mümkün olmayabilir (Tokgöz, 2006, s.35). Değişim zamanla yapılmaktadır. Birçok gazetenin tek sahibinin olması durumu ise hemen olmasa bile zaman içinde içerikleri birbirine benzer gazeteler yaratma tehlikesini de beraberinde getirmektedir (Kavaklı, 1991, s.7). Medya sektöründe üretilen ürünlerin kısa sürede değerini kaybetmesi, üretim ve dağıtımda zaman baskısının yaşanması dikey tekelleşmenin ana sebepleri arasındadır (Koçer, 2002, s.43).

2.1.3. Çapraz Tekelleşme

Başlangıçta tek bir kitle iletişim aracı türünde görülen tekelleşme eğiliminin diğer kitle iletişim araçları türlerini de kapsayacak şekilde genişlemesine çapraz tekelleşme denir (Kavaklı, 1991, s.7). Elinde bulunan yayın organları ile tekel oluşturan medya patronları, kamuoyunu yönlendirmekte zorluk yaşamayacak ve serbest iradenin doğru bir şekilde oluşmasını engelleyecektir. Çapraz tekelleşme, medyada tekelleşmenin yerel ve ulusal alanda ulaştığı son aşama olduğunu söylemek mümkündür (Tokgöz, 2006, s.36).

Çapraz tekelleşmede, yazılı basın, televizyon yayıncılığı veya internet sağlayıcıları gibi diğer medya unsurları arasındaki sahiplik yapısı ve sermaye bütünleşmesinin yanı sıra otomotiv, finans vb. alanlarda da yatırımlar söz konusudur (Avşar, 2004, s.90).

2.2. BASINDA TEKELLEŞMENİN OLUŞUM TÜRLERİ

Yatay, dikey ve çapraz tekelleşme olarak ortaya çıkan ekonomik biçimlenme, sanayi kuruluşlarından farklı özellikler göstermektedir. Basın tekellerinin oluşma şeklini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kavaklı, 1991, s.7-9).

1. Satın alma: Mevcut gazetelere, yayın hayatını sürdüren yeni bir gazete satın alarak yayın tekeli oluşturulmaya çalışılır. Satın alma tercihinde ise tiraj ve başarı önemli bir rol oynar. İlk tercihte, zarar eden bir gazete satın alınarak yayın hayatına devan etmesi sağlanır. İkinci tercihte ise yüksek tirajlı

gazeteler satın alınır. Bu durumda yayın politikasını değiştirmek okuyucu kaybına neden olacağından ilk etapta bu yapılmaz, 2 ya da 3 yıllık bir süreçte yazı işleri kadrosunda değişiklik yapılır.

2. Anlaşmalar: Kendi bağımsızlığını koruyarak güçlenmek isteyen gazeteler, bazı konularda anlaşarak iş birliğine girerler. Bu iş birliğinde, ortak pazarlama organizasyonları, haber ve fotoğraf takas anlaşması, ortak dağıtım şirketleri ya da teknik imkânlarını birbirine açmak gibi anlaşmalar vardır.
3. Birleşmeler: İki ya da daha fazla gazete, sermayelerini birleştirmek suretiyle tek bir işletme halinde faaliyet gösterir. Birleşme iki şekilde olur. Birincisi denk güçlerin bir araya gelmesi ikincisi ise denk olmayan yayınların güçleri oranında pay sahibi olması şeklindedir.
4. Denetim altına alma: Bir işletmenin yüzde 51 hissesine sahip olmak, o işletmeyi denetlemek anlamına gelir. Bazı durumlarda yüzde 51'in altındaki daha küçük hisselerle de gazeteyi denetim altında tutmak mümkündür. Gazeteler genellikle aile şirketleri şeklinde yönetildiğinden, ailenin diğer fertleriyle birlikte toplam yüzde 51'in üstüne çıkılarak da gazetenin denetimi bir ailenin tekeline girebilmektedir. Diğer bir denetim altına alma şekli ise, hisselerin halka açılması suretiyle gazetenin mülkiyetini dağıtılmasıdır. Yüzde 51'in altında kalmasına rağmen en büyük hisse sahibi, gazetenin imtiyaz sahibi olarak gazeteyi denetim altında tutmaktadır.
5. Mali ilişkilerle bağımsızlığını yitirme: Birbirlerinden hisse alarak, mali ilişkiler içinde olan gazete sahipleri, her bir gazeteye ayrı oranlarda ortak olabilir. Bu sırada hisselerin büyük bir kısmı diğer gazeteye geçen yayının denetimi yüksek hisseli gazetenin tekeline girecektir.

2.3. TÜRK BASININDA 1980 SONRASI TEKELLEŞME YAPISI

1980 sonrasında Türk basınındaki sahiplik yapısındaki değişim ivme kazanmıştır. 1970 yıllarına kadar gazetecilikten gelen aileler medyada söz sahibi iken 1980'lere gelindiğinde medyanın gücünden yararlanmak isteyen büyük sermaye sahipleri bu alana yönelmiştir. İlk olarak Kemal Ilıcak'ın Tercüman Gazetesi'ni almasıyla başlayan dönem, daha sonra İhlas Holding'in Türkiye Gazetesi'nin kurmasıyla devam sürmüştür. 1977'de Karamehmet grubu Akşam Gazetesi'ni satın almış, 1979'da Aydın

Doğan Milliyet Gazetesi'nin yüzde 75'ine sahipken 1980 de tümüne sahip olmuştur. 80'li yılların başında İzmir'de Yeniasır Gazetesi'nin sahibi Dinç Bilgin, 1985'te İstanbul'a taşınarak, Sabah Gazetesi'ni çıkarmıştır. Yayın hayatı kısa süren Söz Gazetesi'ni, yüzde 25'lik payı ile Erol Aksoy, Dinç Bilgin ve Ercan Araklı ile birlikte çıkarmıştı. 1988'de Kıbrıslı iş adamı Asil Nadir, Tan, Günaydın ve Güneş gazetelerini alarak sektöre giriş yapmıştır (Topuz, 2016).

2.3.1. Aydın Doğan Grubu

Medyada görülen ilk holdingleşme, Aydın Doğan tarafından gerçekleştirildi. 1958'de iş hayatına atılan Aydın Doğan, önce taşımacılık daha sonra müteahhitlik, otomobil, kamyon ve traktör bayiliği yaptı. Koç grubunun desteğini sağladıktan sonra 1970'te Tekirdağ ilinde fabrika kurdu. 1975'te ise otobüs karoseri alanına da girdi. 1979'da Abdi İpekçi'nin ölümü üzerine, Milliyet'in sahibi Ercüment Karacan gazeteyi satmaya karar verdi. Bu vesile ile Aydın Doğan 1979'da Milliyet hisselerinin yüzde 75'ine sahip oldu. Bundan bir yıl sonra ise Ekim 1980'de tümünü aldı. Günümüzde tüm işlerini devreden Aydın Doğan, birçok işe aynı anda katılarak Doğan Şirketler Grubu'nu oluşturdu. Aydın Doğan'ın 1989'da kurduğu ortaklıklar ise şöyledir;

Milliyet-Doğan Şirketler Grubu, Milliyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.

Doğan Şirketler Grubu, Holding A.Ş.: Milta Tatil Köyleri Turizm A.Ş., Susan Su Ürünleri A.Ş., Anadolu Otomotiv A.Ş., Milteknik Elektromekanik A.Ş., Ray Sigorta A.Ş., Doğu Otomotiv Mamul İhracat Pazarlama A.Ş., Konut İnşaat A.Ş., Tekaş Gıda ve Tüketim Maddeleri A.Ş., Bosstay Tarımsal Ürün Değerlendirme A.Ş., Doğan Otomobilcilik A.Ş., Otobüs Karoseri A.Ş., Otokar Pazarlama A.Ş., Koza İnşaat A.Ş., Milpa Sınai Ticaret Ürünleri Pazarlama A.Ş., Doğan İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. bütün ortaklıklar Milliyet'in gölgesinde gelişti ve bu şirketler Aydın Doğan'ın gücüne güç kattı (Topuz, 2016, s.335).

Aydın Doğan ile gazetecilik sektöründe yeni bir dönem başlamış oldu. 1990 yılı başlarında Aydın Doğan noteri Çağaloğlu'nda gazetenin olduğu binaya çağırıldı ve tek tek sendikalı gazeteci ve yazarları çağırarak sendikadan istifa ettirdi. Üretimin çeşitli aşamaları taşeron şirketlere ihale edilerek, sendikasızlaştırma bu yolla devam ettirildi. Doğan'ın anti-sendikal tutumu medyada sendikasızlaşmayı ve örgütsüzlüğü getirirken, yozlaşmaya ve çürümeye de zemin hazırladı. Örgütsüzlük patronun

hâkimiyetini pekiştirdi. İşsizlik bir tehdit olarak kullanılarak çalışanlar sindirilmiş oldu (Sönmez, 2004, s.148).

Hürriyet Gazetesi ise 1994 yılının temmuz ayında Aydın Doğan'a geçti. 71 Milyon liralık gereksiz promosyonlar yüzünden Hürriyet Gazetesi zarar ettiği gerekçesi ile Erol Simavi tarafından satıldı (Topuz, 2016, s.335). 1980'lerde turizm işlerine giren Aydın Doğan 1990'larda bankacılık, finans ve özelleştirme ihalelerine girmiş, özelleştirmelerden Bodrum Marina, Çelik Halat, Ray Sigorta şirketlerini alırken, en önemli işlerinden biri de 2000'de İş Bankası ile ortaklaşa 1.2 milyar dolara Petrol Ofisi'ni almasıdır (Sönmez, 2004, s.144).

2011'de ise Doğan Yayın Holding bünyesinde faaliyet gösteren Milliyet ve Vatan gazeteleri satıldı. Demirören ve Karacan Grubu'nun ortak girişim şirketi DK Gazetecilik ve Yayıncılık A.Ş. Milliyet Gazetesi için 47 Milyon 960 bin dolar, Vatan Gazetesi için 26 Milyon dolar ödedi.

2018 yılına kadar bütün tekelleşme türlerini bünyesinde barındıran Doğan Medya Grubu, içinde barındırdığı bütün yayın organlarını daha önce Milliyet ve Vatan'ı satın alan Demirören Grubuna 1.2 milyar dolarlık bedelle sattı. Aydın Doğan bu satışın gerekçesini çalışanlarına gönderdiği mail ile açıklamıştır. Kısa bir özeti aşağıda verilmiştir. (www.yenisafak.com) [22.03.2019]:

Gümüşhane'den İstanbul'a yükseköğrenim için gelen Aydın Doğan, 23 yaşında iş hayatın atıldı. 1979 da medya sektörüne yazılı basınla giriş yaptı ve 40 yılı bulan yayıncılıktaki başarısı sadece Türkiye çapında değil, Avrupa'da da önemli bir yayın kuruluşunun patronu oldu.

İlerlemiş yaşını neden göstererek yayıncılık hayatına son vermeyi kararlaştırdığını belirten Aydın Doğan bu karar doğrultusunda 22 Mart Perşembe günü 60 yıllık arkadaşı olan Demirören ailesi ile ön protokolü imzaladıklarını belirtmiştir. Bütün çalışma arkadaşlarına ve sadakatle bağlı okurlarına teşekkür ederek de mailine son veriyor.

2.3.2. Karamahmet (Çukurova) Grubu

Cumhuriyet'in ilk yıllarından beri sanayi kimliği ile Türkiye ekonomisinde varlığını sürdüren Karamahmet-Eliyeşil ortaklığı Çukurova, 1950'li yıllarda bünyesine bankacılığı da eklemiş ve birikim sürecini hızlandırmıştır (Sönmez, 2004, s.211-212).

Çukurova ortaklığın kurucuları Karamahmetzade Hafız Bey ile Eliyeşil Sadık Paşa, Tarsus'un Fransızlardan kurtulmasında büyük rol oynamıştır. Fransızların Tarsus'u boşaltmalarından sonra her iki aile de Çukurova'da büyük güç kazandılar. Eliyeşiller CHP divan üyeliğine seçildi ve 1925'te de Karamahmetlerle birlikte Mavromati İplik Fabrikası'nı satın alarak endüstri işlerine girdiler. Bu fabrika 1942'de Bakanlar Kurulu kararıyla Çukurova Sanayi İşletmeleri adını aldı. 3 bin işçi çalıştıran fabrika 1949'da Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşlarından biri oldu. 1954'te ise Pamukbank Çukurova'ya yeni olanaklar kazandırdı. Banka 1960'larda tamamen Çukurova'nın egemenliğine geçti. 1979'da Ayhan Şahenk'ten Yapı Kredi'nin hisselerini aldı. 1980'de ise diğer hisseleri de toplayarak Yapı Kredi'nin yönetimini aldı. 1990'larda Cavit Çağlar'a bırakılan İnterbank'ın önce yüzde 13'ünü sonra tamamı satın alınmıştı (Topuz, 2016).

Finans alanında başka şirketler de kuran Çukurova, 1980 yıllarında Çukurova Dış Ticaret ile ön saflarda yer almayı başarmıştır. Daha sonrasında ise bilişim sektörüne oradan da medya sektörüne girmiştir (Sönmez, 2004). Dünyada 29'uncu zengin sıralamasında olmasına rağmen Karamahmet, Pamukbank'ın batmasına engel olamamış ve banka Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BBDK) yönetimine, yani Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilmiştir.

1977'de Akşam Gazetesi ile medya sektörüne giren Karamahmet, amacını şöyle açıklamıştır: "Medyayı asla bir silah olarak kullanmadık. Bu durumu aklımızdan bile geçirmediğimiz. Amacımız bilgiyi topluma doğru bir şekilde aktarmaktır. Şirketlerimizin reklam bütçelerini ve tanıtımlarını kendi medyamızda yaparak kar eder durumda olmak da bu alandaki ticari amacımızdır." (Topuz, 2016, s.341).

Karamahmet, şifreli kanal alanına Digitürk ile girmiş ve aynı zamanda futbol ligi maçlarının yayın ihalesini alması ile sektörde önemli bir yere sahip olmuştur. Daha sonra 2002'de ise yeni bir haber kanalı olan Skytürk'ü kurmuştur (Sönmez, 2003, s.114).

Günümüzde ise Çukurova grubunun faaliyet gösterdiği alanlar ve Çukurova şirketlerinin faaliyetleri ise aşağıdaki gibidir (<http://www.cukurovaholding.com.tr>) [25.03.2019]

Atkasan, Çimsataş, Çukurova İthalat, Çukurova Jeneratör Mümessillik, Çukurova Jeneratör, Çukurova Makine, Çukurova Ziraat, Kaplamin, Maysan Mando, Noksel, Noksel España, Ova Oluklu, Selkasan, Yalova Ambalaj, Baytur.

Azercell, Astelit-Life, Best-Life, Geocell, Globaltower, İnteltek, Kcell, Kktcell, Moldcell, Turkcell Global Bilgi, Turkcell, Turkcell Europe, Turkcell Superonline, Topaz, Turkcell Teknoloji.

Banque De Commerce Et De Placements. Geden Lines, İnterdepo, Pamukspor. Genel Energy.

2.3.3. Asil Nadir Grubu

Kıbrıslı iş adamı Asil Nadir, 1988 yıllarında Türkiye geldiğinde ilk iş olarak bazı gazeteleri satın almakla işe başladı. İlk olarak Haldun Simavi'den Veb Grubu ile Tan ve Günaydın gazetelerini daha sonrasında ise Güneş'i aldı. Gelişim Grubunu da 43 milyar liraya satın aldı. Böylece Türk basınında yüzde 30'u aşan bir Pazar payının da sahibi oldu. Günlük yayın yapan üç gazete, 5 dergi ile bir ekonomik haber bülteninin yanı sıra modern bir matbaa Asil Nadir grubunun elindeydi. Ancak Asil Nadir'in parlak dönemi 1991'de Londra'daki işlerinin bozulması nedeniyle sona erdi (Topuz, 2016, s.331).

2.3.4. Dinç Bilgin (Sabah) Grubu

İzmir'de Yeniasır Gazetesi'nin sahibi Dinç Bilgin, 1980'li yılların başında İstanbul'a taşınarak yeni bir gazete çıkarmayı hedefliyordu. İlk adımı 1982'de İmar Bank'ın sahibi Kemal Uzan'la anlaşarak attı ancak imtiyaz sahibi konusunda mutabakat sağlanamadı. Bilgin, Citibank'tan 200 milyon, Yapı Kredi Bankası'ndan 100 milyon kredi aldı. Rakiplerinin sahibi olduğu dağıtım şirketi Gameda'dan ise 175 milyon lira avans aldı. Yüklü miktarda borç içinde olmasına rağmen Dinç Bilgin İstanbul'da gazetecilik yapma hayalini gerçeğe dönüştürdü. Sabah yıldan yıla tirajını yükselterek bazen Türkiye'nin en çok basan gazetesi durumuna geldi. Sabah Gazetesi ve ATV

birbirlerine canlılığını koruma konusunda destek oldu. Dinç Bilgin sadece gazetecilik yaparak sermaye büyütmenin mümkün olmadığını farkına varmıştır. Reklam ve satış gelirlerinin yanı sıra, bir sanayi kompleksi haline gelmek ya da bankaların ve öteki sanayi-hizmet şirketlerinin yer alacağı bir holding yapısını kurmak ve sermayeyi büyütürken medya tüketicilerinin çoğunluğunu kapmak ve sektöre fon akışı sağlamak gerekiyordu. Bu amaçla teknolojiler yenilendi ve babı-aliden İkitelli'deki plazalara taşındı. 1997'de Cavit Çağlar'la birlikte Etibank'ı, Özelleştirme İdaresi'nden 155.5 milyon dolara satın aldı. Kısa süre sonra ise banka bütünüyle Bilgin'in oldu. Ancak üç yıl sonra, Bilgin'in banka kaynaklarını kendi şirketleri lehine kullanması nedeniyle TMSF'ye devredildi. Sabah grubu üzerindeki hâkimiyetini yitirmiş, sabah ve ATV'nin mülkiyeti Turgay Ciner'e bırakılmıştır (Topuz, 2016).

O dönemde Dinç Bilgin'in kurduğu kurumlar ise:

Medya Holding, ATV, Medya Basın Servisleri, Bir Numara Yayıncılık, IPR Ulusal TV, Dönemli Yayıncılık (Aktüel...) Gelişim Yayınları, Yeni Yüzyıl, Birleşik Basın Dağıtım BBD, Takvim, Bugün, Fotomaç. İletişim dışındaki ortaklıkları ise, Pamukbank, İnterbank, Yapı Toko Bano Rusya, Bank Kreis (Almanya); Inter Overseas (İzlanda); Inter Kapital (İzlanda); Çukurova Çelik, Halk Sigorta, Securo Card (Topuz, 2016, s.342).

Dinç Bilgin'den Ciner Grubu'nun satın aldığı Sabah Gazetesi ve ATV'ye TMSF tarafından 2007'de el konulmuştur. 22 Nisan 2008'de ATV ve Sabah grubu 1.1 milyar dolar karşılığında Çalık Grubu'na satıldı. Bunun sonucunda ATV, ATV Avrupa, Yeni Asır TV televizyon kanalları ile Radyo Turkuvaz, Romantik Radyo'nun yanında Fotomaç, Sabah, Takvim ve Yeni Asır gazeteleri tüm hak ve varlıklarıyla Turkuvaz A.Ş. bünyesine geçti.

2013 yılı aralık ayına gelindiğinde Ahmet Çalık, Turkuvaz Medya Grubu'nu Orhan Cemal Kalyoncu'ya devretti. Grubun bu günkü varlığı ise aşağıdaki gibidir. (<http://www.turkcewiki.org>) [25.03.2019]

2007 de TMSF'den alınan gazeteler Fotomaç, Sabah, Takvim ve Yeni Asır ile 2014 de alınan Daily Sabah.

2007'de TMSF'den Televizyonlar ATV ve ATV Avrupa, 2007-2014 de Yeni Asır TV, 2011 de A Haber, 2011 ve 2012 de Minika, 2012 de Minika Çocuk ve Minika Go,

2014 de a Spor, 2016 da a2, 2017 de a News ve son olarak 2018 de a Para bünyesinde bulunmaktadır.

Kalyoncu grubun bünyesinde bulunan dergiler ise: Sofra, Cosmopolitan Bride, Bebeğim ve Biz, Para, Şamdan Plus, Lacivert, China Today, Esquire Cosmopolitan, HomeArt, Forbes Türkiye, House Beautiful, Otohaber, Harper's Bazaar şeklinde sıralanabilir.

2007 yılında TMSF'den alınan Romantik Radyo'nun frekansı daha sonra A Spor Radyo'ya devredildi. Yine aynı şekilde 2007 TMSF'den alınan Radyo City'nin frekansı da Radyo Turkuvaz'a devredildi. Diğer radyo istasyonları ise 2009'da Radyo Turkuvaz, 2014'de a Haber Radyo, 2016'da a Spor Radyo, 2016'da Vav Radyo, 2016'da Turkuvaz Romantik, 2016'da Turkuvaz Efsane, 2017'de a News Radio'dur. Kalyoncu grubun bünyesine aktuel.com.tr, Caferuj.com, Teknokulis.com gibi internet siteleri de bulunmaktadır.

2.3.5. Uzan Grubu

Kemal Uzan 1950'li yıllarda stadyum müteahhidi olarak tanınmıştı. O yıllarda Yeni İstanbul gazetesini alarak medya sektörüne girdi. Daha sonra gazete patronluğundan vazgeçerek, çimento fabrikaları, elektrik santralleri ve bankacılık alanında büyük başarılar sağladı. Telekomünikasyon alanında Telsim'i kurdular. Cem Uzan 1990 yılında Ahmet Özal'la birlikte Star TV'yi kurdu. Almanya üzerinden yayın yaparak, ilk özel televizyonculuğun kurucusu oldular. İmar Bankası ve Adabank Uzanlar'ın yönetimine geçti. Ancak İmar Bankası'na 2003 yılında BDDK el koydu. Star TV'nin kurulmasından uzun bir süre sonra Star Gazetesi'ni çıkaran Uzan'lar kendi dağıtım örgütünü de kurarak, Star Gazetesi'ni 358 bin tirajla Türkiye'nin en çok satan üçüncü gazetesi konumuna getirmeyi başarmıştır. 2002 yılındaki genel seçimlerinde Star TV ve Star Gazetesi Cem Uzan'ın Genç Parti'sinin kampanyasını yürüttü ve parti beklentilerin üzerinde bir başarı sağladı (Topuz, 2016).

2004 yılında iflasını veren grubun o günkü mal varlığı;

Telekomünikasyon alanındaki varlıkları; Aktif Kablo, Artel (Azerbaycan), JPP (Ürdün), Kartel (Kazakistan), Kartel (Kazakistan), KKTC Telsim (Kıbrıs), Rumeli Tanıtım, Rumeli Telekom, Rumeli Teknik, Telsim, Ünitel.

İnternet ve interaktif alanda; bascuda.com, bidolu.com, DigiFunClub, Star Digital, RT.Net, Rumeli Yazılım, Standart Pazarlama

Yazılı ve görsel medya alanındaki varlıkları ise Star TV ve Kral TV. Radyolar ile Ulusal Basın Gazetecilik, Birikim Gazetecilik ve Matbaacılık, Park Medya Filmcilik, Ulusal Medya Haber Ajansı, Medya Park Yayıncılık, Medya Pazarlama'dır.

Çukurova Elektrik, Kepez Elektrik enerji alanında Uzan grubu bünyesindedir.

Adabank, Rumeli Bank, Rumeli Hayat Sigorta, Rumeli Sigorta, Türkiye İmar Bankası, Ulus Factoring de finans alanındaki şirketleridir. Merkez Yatırım ve Yapı Ticaret de yapı alanında faaliyet gösterdikleri şirketleridir.

Anadolu Yay Sanayi (AYSAN), Demir Mamülleri Sanayi (DEMAŞ), İzmir Metalurji Fabrikası (METAŞ), Liman Hizmetleri Sanayi (LİMAŞ), Standart Alüminyum (NASAŞ), demir çelik gruplarıdır. Türk Otomotiv Endüstrileri AŞ (TOE), Süper Oto ise otomotiv alanındaki faaliyetleridir.

Adanaspor, İstanbulspor gibi spor kulüplerine de sahiptir.

Mavi A.Ş, Rumeli Havacılık alanında da yatırımları bulunan Uzan grubu Prime Holding, Rumeli Holding, Simetri Holding, Standart Holding gibi holdingleri de bünyesinde bulundurur. Petkim Petrokimya Holding A.Ş'yi almaya çalışmış ancak devir gerçekleşmemiştir.

2.3.6. Turgay Ciner Grubu

2000'li yıllara kadar Turgay Ciner ismi pek duyulmasa da madencilik ve çeşitli sektörlerde yatırım yapan bir iş adamıdır. Ciner 1978 yılında Park Grubu'nu oluşturarak oto yedek parça üretim, satım ve ithalat işlerine girdi. 1980'li yılların ikinci yarısında yurtiçi ve yurtdışı tarımsal motor ve yedek parça üretimini geliştirdi, 1990'lı yılların başında enerji ve madencilik alanına giriş yaptı, 1995 yılında Havaş'ı satın aldı, Çayırhan-Beypazarı kömür madenine sahip oldu. Çayırhan Termik Santralini grubuna kattı ve Bor işlerine de atıldı. Son olarak da medya sektörüne de girdi. Dinç Bilgin'in isteği üzerine televizyon, gazete ve pazarlama şirketlerine ortak oldu. Ancak bir hafta sonra Eti banka el konulması üzerine Dinç Bilgin'le eşit oranda ortak oldu (Topuz, 2016). Ciner Grubunun bu günkü faaliyet alanları ise aşağıdaki gibidir (<http://www.cinergroup.com.tr>) [26.03.2019]

Enerji ve madencilik alanında; Eti Soda, Kazan Soda Elektrik, Konya Ilgın, Park Teknik, Park Elektrik, Park Termik, Park Toptan, Silopi Elektrik gibi şirketleri bulunmaktadır.

Medya sektöründe Bloomberg HT, C Yapım Filmcilik, Habertürk.com, HaberTürk Gazetecilik, HaberTürk Matbaacılık, HaberTürk TV ve Show TV gibi yapıların sahibidir.

Ciner Denizcilik, Ciner Gemi Acente, Ciner Hava Taşımacılığı, Ciner İç ve Dış Ticaret, Denmar Depoculuk, Havaş Turizm Seyahat, Park Cam, Park Denizcilik, Park Sigorta Aracılık gibi şirketler ticaret sanayi ve hizmet alanındaki faaliyetleridir. Diğer işbirliklerinde ise Ciner Turizm bulunmaktadır.

2.3.7. Doğu Grubu

Doğu grubu denilince ilk akla gelen sektörler bankacılık, finans, spor, ve sosyal sorumluluk gibi alanlar olsa da, grubun büyümesi inşaat sektörü sayesinde olmuştur. Şirketin kurulduğu dönemde Türkiye'nin inşaat, taahhüt ve ihale gibi ihtiyaç alanlarını karşılamış ve kendine önemli ölçüde yatırım yapmıştır. Ayhan Şahenk 1951 yılında Doğu İnşaatı kurmuş ve Türkiye'de yol, baraj, asfalt yapımı gibi ihaleleri alarak şirketi için parasal gücü sağlamıştır. Ayhan Şahenk Türkiye'deki ilk baraj inşaatı yapan kişi olarak da tanınır. İnşaat işlerinin yanı sıra otomotiv, iletişim, turizm ve gıda gibi alanlarda da yatırımları söz konusudur.

Ferit Şahenk, babası Ayhan Şahenk'in 2001 yılının Nisan ayında geçirdiği kalp krizi sonrası vefatı üzerine Doğu Holding'in başına getirildi. Ferit Şahenk, 1990 ve 97 yılları arasında Doğu Otomotiv Grubu Yönetim Kurulu başkanlığı yaptı. 37 yaşında iken Doğu Holding'in başına geçen oğul Şahenk, 2001 yılındaki finans krizini 7 sektörde 60 şirket ile çok zor atlattı. Kriz döneminde Osmanlı Bankası, Körfezbank ve Garanti Bankası adı ile 3 bankası olan Şahenk, hepsini Garanti Bankası adı altında birleştirdi. Forbes dergisi 2013 verilerine göre Şahenk'in şahsi serveti 3,4 milyar dolardır. Doğu Holding bünyesinde çalışan 20.000'den fazla insanın da işvereni konumundadır (www.yeniakit.com.tr/kimdir/Ferit_Sahenk) [26.03.2019]

Doğu Holding çatısı altında bulunan kuruluşlar:

Aslancık Elektrik Üretim ve Ticaret Ltd. Şti. Boyabat Elektrik Üretim ve Ticaret Ltd. Şti. Doğu Enerji Üretim ve Tic. A.Ş. (Artvin HES), D-Tes Elektrik Enerjisi Toptan Satış A.Ş. enerji alanındaki şirketleridir.

Eureko Sigorta, Garanti Bankası ve Garanti Bankası'na ait diğer kuruluşlar.

Gayrimenkul alanındaki yarımaları ise Doğu Gayrimenkul, Doğu-GE GYO, Doğu Power Center, Gebze Center ve İstinye Park'tır.

Discovery Channel, Doğan Medya Grubu'na devredilen Kanal D, Nergis Grubu'ndan 1999'de NTV devralındı. Kanal E, CNBC-e, NTV Avrupa, NBA TV (Doğan Medya Grubu'na devredildi.), e2, TMSF'den satın alınan Kral TV, NTV Spor, Kral Avrupa, Kral İlaç Gibi TV, Doğan Medya Grubu'ndan devralınan Euro Star ve Star TV, HDe, Kral Pop TV, Kral Pop Avrupa medya sektöründeki faaliyetleridir.

Bünyesinde birçok radyoyu barındıran grubun radyo istasyonları ise; NTV Radyo, Radyo Eksen, Radyo N101, Rokket FM, Capital Radio, TMSF'den satın alınan Kral FM, Virgin Radio, Nostalji Türk, NTV Spor Radyo, Radyo Voyage, TMSF'den satın alınan Radyo5, Kral Pop'tur.

Turizm ve hizmet alanında 28 şirkete sahip olan Doğu grubun bünyesinde 20 restoran, 3 inşaat, 2 teknoloji ve 21 otomotiv şirketi faaliyet göstermektedir.

2.3.8. İhlas Grubu

İhlas Grubu, 1970 yılında Türkiye Gazetesi ile kuruldu. 1978'de ise pazarlama faaliyetlerine gazetenin elden dağıtılmasıyla birlikte başladı. İhlas Grubu'nun inşaat sektörüne girmesi 1989 yılında İhlas Yuva Evleri projesi ile oldu. İhlas Ev Aletleri şirketini 1990 yılında kurarak elektronik cihaz ve ev aletleri üretimine geçildi. 1991'de Türkiye Gazetesi Hastanesi'nin kurulmasıyla sağlık hizmetleri alanına da adım atıldı.

1993 yılında medya sektörüne İhlas Haber Ajansı'nı, TGRT FM radyosunu ve TGRT programlı televizyon kanalını kurarak giriş yaptı. 2003'te İhlas Yayın Holding çatısı altında; gazetecilik, haber ajansı, televizyonculuk ve radyo haberciliğinin yanı sıra dergi yayıncılığı, medya planlama ve dijital yayıncılık alanlarında da faaliyet göstermeye başladı. 2004 yılında TGRT Haber TV kuruldu. İhlas Grubu iki yıl sonra

TGRT TV'yi satmış ve TGRT Haber TV ile sadece haber yayıncılığı yapma kararı almıştır (www.ihlas.com.tr/hakkimizda) [26.03.2019]

2.3.9. Diğer Medya Kuruluşları

Cemaatçi/İslamcı medya olarak bilinen Zaman Gazetesi Fethullah Gülen cemaatine yakınlığı ile biliniyor. Feza Yayıncılık grubu bünyesinde Zaman gazetesi, Aksiyon dergisi, Samanyolu TV'yi bulunuyordu. Ancak Mart 2016 yılında Zaman gazetesinin Fethullah Gülen Terör Örgütü'nün yayın organı haline geldiği gibi, FETÖ yapılanmasının faaliyetlerine iştirak ettiği, örgütün faaliyetlerini meşru göstermek ve örgüt propagandası yaptığı gerekçesiyle kayyum atanmasına karar verildi.

Albayrak Grubu, 1952 yılında inşaat sektörüne girerek faaliyetlerine başladı. Medya sektörüne girmesi ise 1997 yılında Yeni Şafak Gazetesi'nin satın alınmasıyla oldu. 2005 yılında Albayrak Grubu tarafından ATR televizyonu kuruldu ancak 2007 yılında Televizyonun adı TV NET olarak değiştirildi (<http://www.albayrak.com.tr/Kurumsal/Tarihce>) [26.03.2019].

Albayrak Grubunun günümüzde sahip olduğu medya kuruluşları, Albayrak Yayın Holding A.Ş., Birlikte Dağıtım A.Ş., Diyalog Dergi Yayıncılığı A.Ş., Net Yayıncılık A.Ş., Reklam Piri Medya İletişim A.Ş., Piri Medya A.Ş., Yeni Şafak Gazetecilik A.Ş. (<http://www.albayrakmedya.com/>) [26.03.2019]'dir.

İnşaat sektörünün yanı sıra eğlence ve turizmde de adını duyuran Göktuğ grubu ise Flash TV ile medya sektörüne giriş yapmıştır.

2.4. 1980 SONRASI SAHİPLİK YAPISI DEĞİŞEN GAZETELER

1948 yılına kadar Türk Basınında, gazete patronları gazetecilikten gelen kişiler olmuştur. Genellikle gazete patronu, başyazarlık görevini de üstlenmiştir. Ancak 1948 yılında Yeni Sabah'ı satın alan Safa Kılıçoğlu yeni bir dönem başlatmıştır. Bu dönemin ikinci patronu Yeni İstanbul'u kuran Habib Edip Törehan olmuştur. Törehan 1950'li yılların sonunda Yeni İstanbul'u müteahhit Kemal Uzan'a satmıştır. Çeşitli nedenlerle kapatılan gazetelerin yanı sıra günümüzde holding yapısı gösteren ana akım gazeteler ise Hürriyet, Milliyet, Sabah, Star ve Vatan gazeteleri olmuştur.

2.4.1. Hürriyet

Hürriyet'in ilk baskısı 1 Mayıs 1948'de çıkmıştır. Hürriyet'i çıkaran Sedat Simavi Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra karikatür çizmeye başlamış ve daha sonra gazeteciliğe yönelmiştir. Sedat Simavi gazetenin başına Samih Tiryakioğlu'nu getirdi. Okuyucunun kolaylıkla anlayabileceği ve sevdiği röportaj, fıkra ve tefrika yazıları Hürriyet'te yer aldı. Bunun yanında fotoğrafla röportaj önemli bir yer tutacağı için iyi bir fotoğraf ekibi kuruldu. İlk sayıda hem İnönü hem de Celal Bayar'ın yazıları ve resimlerine yer verildi. Bu da tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesiyle çıkmasının kanıtı niteliğindedir. İlk yıl tirajı 30 bin civarındayken 1949'da tirajı 56 bine yükseldi. 1950'de 83 bin, 1951'de 100 bin daha sonrasında ise yüz binlere ve yarım milyona ulaşmıştır (Topuz, 2016).

1 Mayıs 1948'deki Hürriyet'in ilk baskısı 6 sayfadan oluşmakta ve ayrıca 2 sayfa da bahar eki verilerek, 10 kuruştan fiyatlandırılmıştır. "Halk için halkla beraber" sloganıyla yayın hayatına başlamıştır. 1 sayfa ise sadece ilanlara ayrılmıştır.

Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın yazılarının yanı sıra Refik Halit Karay, Kerime Nadir'in yazıları da yer almaktadır. 5 Mayıs 1948'de 4 sayfa çıkan gazete ilerleyen zamanlarda 6 sayfa çıkmaya devam etmiştir. Hem İsmet İnönü hem de Celal Bayar'ın makalelerine yer vermesi Hürriyet'in politik tartışmalarda taraf tutmayacağını kanıtı niteliğindedir. Ancak çok partili hayata geçiş döneminde seçimlerde Demokrat Parti'yi açıkça desteklemiştir.

Sedat Simavi gazetenin ilk yıllarında ele aldığı en önemli konu Kıbrıs sorunudur. Hükümet Türkiye'nin böyle bir sorunu olmadığını belirterek konuyla ilgilenmemiş Sedat Simavi ise bu konuda hükümeti eleştiren yazılar yazmıştır. Yazdığı yazılarla hükümetin gündemine getirmeyi başarmıştır. 11 Aralık 1953'te Sedat Simavi'nin ölümü karabaşlıklarla duyurulmuştur.

Sedat Simavi'nin ölümü üzerine gazetenin başına oğulları Erol Simavi ve Haldun Simavi geçer. Ancak Haldun Simavi 1968'de Hürriyet'ten ayrılarak, Günaydın'ı çıkarır. Günaydın Web Ofset tekniği ile başarılı olur, geniş kitlelere ulaşır. (www.aydinlik.com.tr) [08.04.2019].

1960 yılında 257 bin tirajı olan Hürriyet'in sahibi Erol Simavi'dir. Tahsin Öztin Yazı İşleri Müdürü, Selçuk Çandarlı ise Genel Yayın Müdürü'ydü. İlginç fotoğraflar ve çarpıcı yazılarıyla Hürriyet canlılığını korudu ve 1968'de tirajı 780 bine ulaştı.

1969'da Pazar eklerinin verilmesi tirajını 970 bine yükseltti. 1970'te 320 bin, 1975'te 650 bin, 1980'de 500 bin, 1985'te 644 bin, 2005'te 519 bin, 2010'da 445 bin, 2015'te 368 bin, 2019'un ilk 6 ayında 243,689 tiraja sahiptir. Hürriyet'in Demirören Grubuna geçmesi ve yayın çizgisindeki değişim Hürriyet okuyucusunu kendinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

"Hürriyet- Günaydın grubu yeni şartlara, mali bağımsızlık ve gücünü devam ettirmesinin sağlayacak ticari yatırımları içeren holdingleşme ile uyum sağladı. 1978'de Türkiye'de üç sektörün varlığından söz ediliyordu: 'Kamu, özel ve Hürriyet'." Koloğlu, 2006, s.134).

Çetin Emeç 1981'de Genel Yayın Müdürlüğüne getirildi. Çetin Emeç'ten sonra aynı göreve Haziran 1984'te Seçkin TÜresay getirilirken, Çetin Emeç de genel koordinatörlüğe atandı. Çetin Emeç'in teröristlerce vurulmasının ardından gazetenin başına Rahmi Turan getirildi. Mart 1990'da gazetenin Ankara temsilcisi Ertuğrul Özkök genel yayın yönetmenliğine getirildi ve Hürriyet'te yeni bir dönem başlamış oldu (Topuz, 2016).

1 Haziran 1994'te sahibi Erol Simavi, Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'tür. O dönem çıkan Hürriyet Gazetesi 30 sayfa ve Ege'ye özel 10 sayfa Ege eki vererek toplamda 40 sayfaya çıkmıştır. Hürriyet 30 sayfa olmasına rağmen 11'i seri ilan olmak üzere toplam 15 sayfada tam sayfa ilanlara yer vermiştir. Bunun haricinde diğer sayfalarda irili ufaklı 10 sayfada da reklamlara yer verilmiş ve 30 sayfanın 25 sayfasında ilanlara yer verilmiştir.

Rauf Tamer, Emin Çölaşan, Enis Berberoğlu, Mümtaz Soysal, Bekir Coşkun, Hadi Uluengin, Kurthan Fişek, Yavuz Gökmen, Ertuğrul Özkök, Oktay Ekşi, Yalçın Pekşen, Faruk Bildirici, Esat Yılmaz (spor), Serdar Uluer (spor), Feyzi Hepşenkal (Ege eki) o dönemin köşe yazarları arasındadır.

Fiyatı 10 bin Türk lirası olan Hürriyet'in çalıştığı ajanslar ise Haber Ekspres Ajansı, Hürriyet Haber Ajansı'dır.

Hafta sonu fiyatı 15 bin Türk lirası olan Hürriyet'in sayfa sayısı eklerle birlikte 46 sayfa oluyor ve 11 sayfa tam sayfa seri ilan olmak üzere 37 sayfada ilan bulunmaktadır. Pazar günleri ise 54 sayfa olan Hürriyet'in hafta sonu köşe yazarları

arasında Tufan Türe , Zeynep G    , Ege Cansen, Salih Neft i, Ferai Tın , Doğan Hızlan, Ay e Arman gibi yazarlar da yer alıyor.

29 Haziran 1994'te Hürriyet Gazetesi'nin i  adamı Aydın Doğan'a geçtiği haberi Hürriyet Gazetesi'nde verilmiştir. Yine ayı gün İMKB'ye şöyle bir açıklama gönderilmiştir. "Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A 'nin yüzde 70 hissesine sahip bulunan Hürriyet Holding A 'nin %50 hissesinin, i tiraklerimizden AD Yayıncılık A  tarafından satın alınması konusunda anla maya varılmıştır." (Adaklı (2006, s.276)'dan Akt:  zkır, 2013, s.57). Ertuğrul  zk k' n istifa etmesinden sonra Enes Berberoğlu Genel Yayın Y netmenli i görevini devralmı tır. Ağustos 1994'te Hürriyet'in sahibi Erol Aksoy olmasının dışında yazar kadrosunda ve genel yayın y netmeninde herhangi bir değişiklik olmadı. 21 Ağustos 1994 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin künyesinde sahibi Erol Simavi yerine Hürriyet Holding A.  ibaresi yer almaktadır. Yine genel yayın yönetmeni olarak Ertuğrul  zk k görevine devam etmektedir.

22 Mart 2018'de gazete başlıklarında Hürriyet'in satıldığı haberi duyuruldu. Sözcü Gazetesi (22 Mart 2018; www.sozcu.com.tr/2018/gundem/hurriyet-satildi-2303056/) [02.04.2019] "Hürriyet Satıldı" ba lı ıyla verdiği haberin spotunda  unlara yer verdi. "Demirören grubu, Doğan Medya şirketlerini satın aldı. El de i tiren kuruluşlar arasında Hürriyet, Posta, CNN Türk ve Kanal D bulunuyor."

Demirören Grubuna geçen Hürriyet'in bugünkü Genel Yayın Yönetmeni Ayşegül Dönmez'dir. K  e yazarları ise Abdülkadir Selvi, Ahmet Hakan, Ay e Arman, Doğan Hızlan, Deniz Zeyrek, Ertuğrul  zk k, Fikret Bila, Fatih  ekirge, Kanat Akkaya, Mehmet Y. Yılmaz, Murat Yetkin, Sedat Ergin, Taha Akyol, Yalçın Bayer'dir.

6 sayfa ile basılmaya ba layan Hürriyet periyodik olarak sayfa sayısını arttırmış ve 2012 yılında 44 sayfaya ulaşmıştır. Ancak seri ilanlar ve ölüm ilanları ile akla gelen Hürriyet Gazetesi'nin 44 sayfasının yarısı reklam içermektedir ( zkır, 2013, s.54).

Hürriyet'in Türk basın sektörüne kazandırdığı ilkler ( zerkan, 2009, s.56-58):

3 Ağustos 1948 ilk kez renkli fotoğraf kullandı. Türkiye'ye ilk telefoto makinesi Hürriyet tarafından 1952'de getirilmesiyle sadece yurt içinden değil yurt dışından da fotoğraf almak kolayla tı. 1 Temmuz 1954'te "seri ilanlar" yayınlamaya ba ladı. Türkiye'de, ilk defa telefonlar verilebilen seri ilanlar uygulamaya konuldu. 1960'ta İstanbul Radyo'sunda yayınlanmaya ba layan "sesli haber servisi" adlı bir radyo

programı hazırlandı. 16 Nisan 1969'da Almanya'da yayın hayatına başlayan ve Avrupa'da yayınlanan ilk Türk gazetesi Hürriyet oldu. 21 Temmuz 1969'da Amerikalı astronotların Ay'a ayak bastıkları anın yayını veren Fransız TV kanalının ekranından çekilen fotoğraf Sipa Press aracılığıyla Hürriyet'e gönderildi. Fotoğraflar ajansın kurucusu olan Gökşin Sipahioğlu tarafından çekilmiştir. 1971'de "CottrelV-25" modeli makine kuruldu ve İzmir'de kurulan bu makine ile ofset baskı tekniğine geçti. 27 Ağustos 1981'de Hürriyet New York bürosu kuruldu. 29 Ekim'de yayın hayatına başladı. 1 Aralık 1991'de İstanbul, Ankara, Ege, Akdeniz, Karadeniz ve GAP olmak üzere Türkiye'nin ilk bölge gazeteleri ek olarak verilmeye başlandı. Bursa'ya özel sayfalar yapıldı. 28 Haziran 1994'te İstanbul'da ilk kez, üç ayrı bölge gazetesi verilemeye başlandı. Doğan Grubu Hürriyet'i bünyesine kattı.

2.4.2. Milliyet¹

3 Mayıs 1950'de Ali Naci Karacan Türk basın tarihinde önemli bir yeri olan Milliyet Gazetesi'ni kurdu. Kendisi hem başyazar hem de gazetenin sahibiydi. Milliyet'in ilk sayısı 8 sayfa olarak yayınlandı. Son sayfada tam sayfa ilan yer almaktadır. Sedat Oksal, Zeyyat Selimoğlu, Peter Cheney (polisiye roman dizisi), Bedii Faik (Milli roman dizisi)'in yazıları yer almaktadır. 8 sütundan oluşan gazetenin basıldığı yer son Telgraf Matbaası, dizildiği yer ise Nuri Akça ve Ali Naci Karacan gazetecilik kolektif şirketi idi.

O dönemde gazetede zengin bir kadro oluşturuldu. Ali İhsan Göğüş, Fatin Fuat, Faruk Demirtaş, Refik Halit, Kadri Kayabal, Halit Kıvanç, Mahmut Erhan, Nizamettin Nazif, Turhan Aytul, Yılmaz Çetiner, Tarık Buğra, Necdet Baytok, Bedirhan Çınar, Sacit Öget, Fasil İnan, Mişel Perlman... Dört yıl sonra yazı işleri müdürü olarak Abdi İpekçi kadroya dâhil oldu. Aynı dönemde Ercüment Ekrem Talu, Refii Cevat Ulunay, ve Peyami Safa'da gazetede yazmaya başladılar (Topuz, 2016, s.209-210).

Ali Naci Karacan'ın 6 Temmuz 1955'te ölümü üzerine gazete oğlu Ercüment Karacan'a geçti. Abdi İpekçi ile kendisi iyi anlaştıklarından çalışmalarında herhangi bir aksama olmadı. Peyami Safa'nın gazeteden ayrılması üzerine Haziran 1955'te Çetin Altan Milliyet'teki köşesine geçti.

¹ Milliyet'in ilk sayısı 11 Şubat 1926 tarihinde, 1 Aralık 1928 yılına kadar Arap harfleriyle basıldı. 1935'te Ali Naci Karacan tarafından adı Tan olarak değiştirildi. "Tan Olayı" nedeniyle kapatıldı.

Abdi İpekçi döneminde 1 Ekim 1954'te Milliyet'in görünümünde değişikliğe gidildi. Logonun altındaki "Müstakil Siyasi Gazete" ibaresi kaldırılarak "Halk Gazetesi" ibaresi konulmuş ve on iki sayfa olarak basılmıştır (Özerkan, 2009, s.93).

1958 yılında Hasan Pulur, Akşam'dan ayrıldı ve Milliyet'e geçti. Yine aynı dönemde Doğan Heper, Halit Çapın, Mete Akyol, Nail Güreli ve Sami Kohen'de yazı işleri kadrosunda yerlerini aldılar. 27 Mayıs 1960'tan sonra gazetenin tirajı 150 bine yükseldi. Aynı dönemde yine gazetenin yazar kadrosunda bazı değişiklikler oldu. Bülent Ecevit, Burhan Felek, Kemal Bisalman, Metin Toker, Mümtaz Soysal, Refik Erduran, Örsan Öymen ve Zeynep Oral belirli sürelerle gazetede yazmaya başladılar ancak Çetin Altan 23 Mayıs 1965'te gazeteden ayrılarak Akşam'a döndü. Milliyet'in o günkü tirajı ise 260 bine yükseldi (Topuz, 2016, s.210).

14 Temmuz 1963'te dağıtım için uçak kiralanmaya, Ekim 1963'te Spor, Kasım ortalarında ise Pazar eki verilmeye başlanmıştır. 6 Kasım 1964'te Milliyet'in yayın ilkeleri "Atatürkçü, milliyetçi, din ve vicdan hürriyetini savunan, demokrasiye inanan, toplumcu, karma ekonomiden yana, bağımsız" şeklinde kamuoyuna sunmuştur (Adaklı, 2006, s.130).

Şubat 1969'da Talat Halman Milliyet'in kadrosuna dâhil oldu. Turhan Selçuk'un yerine ise Bedri Koraman çizmeye başladı.

1979'da Abdi İpekçi'nin cinayete kurban gitmesinin ardından gazeteyi bir süre Turhan Aytul yönetti. Her şey yolunda gitmesine rağmen Ercüment Karacan gazeteyi satma kararı aldı.

Milliyet'in 6 Ekim 1980 tarihli sayısında "Milliyet'ten Mektup" sütununda "bir yıldan beri Milliyet Gazetecilik A.Ş.'nin büyük hissedarı olan başarılı iş adamı Aydın Doğan'ın şirket adına gazetenin sahibi olduğu" ilan ediliyordu. 1 Haziran 1981'de Ercüment Karacan'ın adı künyeden silindi ve Aydın Doğan tek başına kaldı (Topuz, 2016, s.211).

Bu dönemde zaman zaman gazetenin yöneticileri arasında önemli değişiklikler oldu. Abdi İpekçi'den sonra Ali Gevgilli başyazar oldu, Güngör Uras bir ara gazetede etkin rol oynadı. Tarhan Erdem genel koordinatör olurken Temmuz 1982'de Çetin Altan gazeteden ayrıldı. Altan Öymen öne çıktı. Doğan Heper, Mehmet Ali Birand, Mehmet Barlas. Çetin Emeç (1984-1985) gibi gazeteciler belirli dönemlerde gazeteye yön

veren isimler oldular. Melih Aşık, Emin Çölaşan, Yalçın Doğan, Yurdakul Fincancı, Ali Sirmen, Oktay Akbal'da Milliyet'in kadrosuna katılanlar arasındadır (Topuz, 2016, s.211).

Çetin Emeç döneminde, kısa süre sonra haberlerin sunum biçiminde değişiklikler göze çarpmaktadır. İki ya da üç kelimelik çarpıcı manşetler, bloklanmış spotlar ve resim altlarıyla "Çetin Emeç tarzı gazetecilik" kendini göstermiştir. Gazetenin mizanpajını da değiştirmiş ve daha renkli hale getirmiştir. Üçüncü sayfayı tamamen magazinsel haberlere ayırmıştır. O dönemde Ankara bürosunda muhabirlik yapan Emin Çölaşan İstanbul'a çağırılmış 22 Temmuz 1984 tarihli Milliyet Gazetesi'ndeki "tatil sohbeti" imzalı yazısıyla da ilk Pazar söyleşilerini başlatan gazeteci olarak öne çıkmıştır (Özerkan, 2009, s.95).

Milliyet Gazetesi 8 Ekim 1998'de Korkmaz Yiğit'e satıldı. Ancak Korkmaz Yiğit'in kanun dışı ilişkilerinin ortaya çıkması nedeniyle Aydın Doğan gazeteyi 21 Ekim 1998'de geri aldı. Bu değişimden sonraki Genel Yayın Yönetmeni Yalçın Doğan, Genel Yayın Koordinatörü ise Umur Talu oldu. Ek olarak bu dönemde Türk basınında ilk defa okur temsilcisi yani ombudsman kadrosu da açıldı (Özerkan, 2009).

Ekim 2000'de Milliyet'in yayın yönetmeni Mehmet Y. Yılmaz'dır. Bu dönemde Milliyet'in kültür-sanat konusu eskiye kıyasla göz ardı edilmiş, magazin ağırlıklı bir yayın politikası hâkim olmuştur. Milliyet'in eski çizgisinden uzaklaştığı bir dönem olduğunu söylemek mümkündür. Sedat Ergin döneminde ise kültür sanata ağırlık verilmiş magazin haberlerinin sayısı azaltılmıştır. 2. Sayfa sürekli magazin sayfası olmaktan çıkarılmıştır (Özerkan, 2009, s.98).

Milliyet ve Vatan gazeteleri 21 Nisan 2011'de Sabah Gazetesi'nde verilen habere göre 73 milyon 960 bin dolar ödenerek Demirören ve Karacan Grubu'nun ortak girişim şirketine devredildi. Milliyet Gazetesi bu satışla birlikte, yıllardan sonra yeniden ilk kurucusuna dönmüş oldu. (www.sabah.com.tr) [03.04.2019]. Ancak bu sancılı dönemin ardından Milliyet'te yaprak dökümü başladı demek yanlış olmaz. O dönemin yayın kadrosunda Genel Yayın Yönetmeni: Tayfun Devecioğlu, Yayın Koordinatörü: Emre Oral, Yazı İşleri Müdürü: Cem Dizdar Görsel Yönetmen: Ali Acar, Genel Yayın Danışmanı: Ümit Aslanbay, Haber Müdürü: Hakan Oktay, Yazı İşleri – Editör: Yasemin Saraç, Naki Özkan, İsmail Şahin, İlke Gürsoy, Murat Sabuncu, Nevin Donat, Nuray Mert gibi isimler bulunmaktadır.

Ekim 2012'de Derya Sazak, Milliyet Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmenliğine getirildi. Temmuz 2013'te ise aynı göreve Fikret Bila getirildi. Derya Sazak'ın görevden alınmasına sebep olarak Gezi Parkı olaylarına verdiği desteğin patron Demirören tarafından hoş karşılanmaması gösterildi.

Fikret Bila 3 yıl Milliyet Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmenliğini yürüttü ve 30 yıldır çalıştığı gazetesinden de Haziran 2016'da istifa etti.

Milliyet'in bu günkü köşe yazarları gündem yazarları: Abbas Güçlü, Güneri Civaoglu, Melih Aşık, Mehmet Tezkan, Mehmet Soysal, Nihat Ali Özcan, Sami Kohen, Serpil Çevikcan, Ekonomi yazarları: Cemil Ertem, Güngör Uras, Yaman Törüner, Zeynep Aktaş, Spor yazarları: Atilla Gökçe, Cemal Ersen, Ercan Güven, Şansal Büyüka, Tayfun Bayındır, Osman Şenher, Yavuz Kocaömer, Pazar eki: Ali Canip Olgunlu, Çağdaş Ertuna, Demek Erciyes, Ebru Erke, Gürkan Akgüneş, Hakan Kırkoğlu, Mehmet Tez, Şebnem Burcuoğlu, Ümit Aktaş, Belma Akçura (okur temsilcisi) gibi isimler bulunmaktadır.

2.4.3. Sabah

Sabah'ın kökleri İzmir'e ve Yeni Asır'a dayanmaktadır. Dinç Bilgin 1940 yılında İzmir'de doğdu. Dedesinden tam bir asır sonra Sabah Gazetesi'ni kurdu. Dinç bilgin iş hayatına 1885 yılında Selanik'te kurulan ve 1924 yılında İzmir'e taşınan Yeni Asır Gazetesi'nde muhasebe servisinde memur olarak başladı. Şevket Bilgin'e göre muhasebe, bir kurumun ayakta kalabilmesi için en önemli yerlerden biriydi. Gazeteciliği daha sonra öğrenebilirdi (<https://gazetecilik.org/2013/11/25/adim-adim-sabah-gazetesi-nasil-kuruldu/>) [03.04.2019].

Dinç Bilgin Yeni Asır'ı İstanbul'a taşımayı düşünmüş ancak üç ay dayanabilmişti. Bunun dışında İstanbul'da yüksek tirajlı bir gazete çıkarma hayali vardı. Bunun için detaylı olarak hesaplar yapıldı. Dinç Bilgin, 22 Nisan 1985 tarihinde çeşitli krediler kullanarak Rahmi Turan yönetimindeki Sabah'ı tamamen “*ileri teknoloji*” ile yayın hayatına soktu. (<https://gazetecilik.org/2013/11/25/adim-adim-sabah-gazetesi-nasil-kuruldu/>) [03.04.2019].

22 Nisan 1985'te 12 sayfa olarak çıkan Sabah Gazetesi'nin künyesinde sahibi Dinç Bilgin ve Genel Yayın Yönetmeni ise Rahmi Turan yer alıyordu. Ayrıca Ertuğrul

Soysal, Zafer Mutlu, Güngör Mengi, Aygün Tekin, Aydın Öztürk'te yazar kadrosundaydı. Sabah ilk çıktığı dönemde cinsel içerikli haberler göze çarpmakta Niyazi Daymaz'ın çapkınlık serüvenleri ise 5 Mayıs'a kadar yazı dizisi olarak her gün verilmiştir.

Adaklı'ya göre Sabah'ın başarısı yükselen değerlerin taşıyıcısı olmanın yanı sıra, teknolojik alt yapı, yüksek ücretlerin söz konusu olduğu kadro transferleriyle de rakiplerine karşı üstünlük sağlamasına bağlıdır. Sabah'ın tirajı, baskıya girdiği ikinci günden itibaren 350 bine seviyelerine ulaşmıştır. Daha sonra 500 binlerde istikrar göstermiştir. (Adaklı, 2006, s.166)

Sabah yıldan yıla tirajını yükselterek zaman zaman Türkiye'nin en fazla basılan gazetesi olmayı başardı. Bu başarı Rahmi Turan'ın izlediği yayın politikasına bağlamak mümkündür. Yani, bol resim, büyük başlıklar, çarpıcı haberler, canlı bir görüntü, orta kültür düzeyindeki insanların ilgisini çekebilecek yazılar, heyecan yaratabilecek duygusal olaylar, uzun yazı dizilerine yer vermeden çabuk okunabilecek yazılara ağırlık vermenin yanında bol ikramiye dağıtmak ve peş peşe promosyon kampanyaları düzenlemek (Topuz, 2016, s.288-289).

Rahmi turan ve ekibi Günaydın gazetesine transfer oldu ve bu olay en çok Zafer Mutlu'nun işine yaradı. Sabah'ın o dönemki kadrosunda Zafer Mutlu, Güngör Mengi, Güneri Cıvaoğlu, Hasan Cemal, Okay Gönensin, Çetin Altan, Zülfü Livaneli, Osman Ulagay, Cengiz Çandar, Ahmet Vardar ve Ali Kırca yer alıyordu (Topuz, 2016, s.289).

Tüm bunların yanında Dinç Bilgin'in bankacılığa el atması sonucunda medya patronluğunun sonu geldi. Bütün ekonomik sıkıntılara rağmen Bilgin yatırımlarına devam etti. Ancak Etibank'a TMSF tarafından el konulmasıyla Sabah ve ATV'nin mülkiyeti Turgay Ciner'e geçti.

1 Mayıs 2005'te Sabah 36 sayfa, Sabahla Günaydın eki 16 sayfa ve Pazar eki 36 sayfa olmak üzere toplamda 88 sayfa olarak basılmıştır. 25 kuruştan satılan Sabah'ın Genel Yayın Yönetmeni Ergun Babahan'dır. Mehmet Altan, Mehmet Barlas, Abdurrahman Yıldırım, İlker Sarier, Savaş Ay, İbrahim Ak, Guntay Şimşek, Refik Durbaş, Gazi Erçel, Ömer Lütfi Mete, Umur Talu, Ergun Babahan, Yavuz Baydar (ombudsman) Yavuz Donat, Levent Tüzemen (spor), Ömer Üründül (spor) gibi yazarlarda yazmaktadır. 7 tam sayfa olmak üzere toplamda 31 sayfasında ilan bulunan Sabah Gazetesi de ilan konusunda Hürriyet'le yarışmaktadır.

2 Mayıs 2005'te basılan Sabah Gazetesi'nin sahibi Merkez Gazete Dergi Basım Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş. adına Turgay Ciner'dir.

4 Mayıs 2005 tarihli arsiv.sabah.com.tr [03.04.2019]'de "TMSF, Sabah ve ATV'nin Ciner'e devrini onayladı" başlıkla haberde satışın gerçekleştiği ve Ciner'in ödemeyi 10 yılda yapacağı belirtildi. Ancak Ciner ile Doğan arasında gizli bir protokolün bulunduğu gerekçe gösterilerek 2007 yılında medya grubuna TMSF tarafından el konuldu (www.bbc.com) [03.04.2019].

17 Mayıs 2005'te Yılmaz Özdil "Cümleten Merhaba" yazısıyla Sabah'ın kadrosuna katıldı ve 12 Ağustos 2007'de Hürriyet'e yazar olarak geçti. 10 Ekim 2014'te Sözcü gazetesi kadrosuna katıldı.

2 Ocak 2006'da Genel Yayın Yönetmenliğine Fatih Altaylı getirildi. 2 Nisan 2007'de Sabah Gazetesi'ne borçları nedeniyle TMSF tarafından el konuldu. 7 Kasım 2007'de Sabah-ATV grubu ortak ihalesi yapıldı. Gazete TMSF tarafından Ahmet Çalık'a satıldı. Genel Yayın Yönetmeni Fatih Altaylı 31 Aralık 2008'de, gazetenin imtiyaz sahibi Ahmet Çalık'a istifasını verdi. 18 Şubat 2009'da Genel Yayın Yönetmenliği'ne Erdal Şafak getirildi. Sabah Gazetesi'nin TMSF'nin el koymasından önceki tarihlerde yani 9 Nisan 2007-15 Nisan 2007 tarihleri arasında gazete satış raporunda 506.957 bindir. Sabah'ın tirajı 30 Ağustos 2010 ile 5 Eylül 2010 tarihleri arasındaki satışı 331.913 bine gerilediği görülmektedir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_gazetesi) [08.04.2019]

22 Nisan 2008'de 1.1. milyar dolar karşılığında Çalık grubuna satılan Sabah ve ATV Şubat 2014'te Zirve Holding'e satıldı. Yüzde 75 hissesi Zirve Holding bünyesine olan Sabah ve ATV'nin yüzde 25 hissesi Katarlılara ait. Sabah'ın bu günkü Genel Yayın Yönetmeni koltuğunda Erdal Şafak bulunuyor. Mehmet Barlas, Salih Tuna, Engin Ardıç, Melih Altınok, Kerem Alkin, Ufuk Sandık, Dilek Güngör, Sait Gürsoy, Hıncal Uluç, Yavuz Donat, Hilal Kaplan, Halit Yerebakan yazar kadrosunda yer alıyor. Spor köşesinde ise Levent Tüzemen bulunuyor.

24 Nisan 2008'de Yönetim Kurulu Başkanı Mehmet Akif Yaşın, Genel Yayın Yönetmeni Ergun Babahan iken 25 Nisan 2008'de yayın sahibi Turkuvaz Radyo Televizyon Gazetecilik Yayıncılık A.Ş. adına Ahmet Çalık'tır. Turkuvaz Medya Grubun 24 Nisan 2008 köşe yazarları Hıncal Uluç, Engin Ardıç, Ergun Babahan, Abdurrahman Yıldırım, Emre Aköz, Erdal Şafak, Mehmet Barlas, Meliha Okur, Umur

Talu, Yavuz Donat, Mehmet Övür. 25 Nisan 2008'de Nazlı Ilıcak ve Şelale Kodak'ta kadroya dâhil ediliyor.

Sabah 2012 yılının başında önce eki daha sonra da İstanbul gazetesinde kuşe kâğıda baskı kullanmıştır. Bu durum bütün sayfaları değil sadece dış kapağı kapsamaktaydı.

Şubat 2014'te New York Times ile ortak 6 sayfa ek verilmiş ve fiyatı 1 TL olarak belirlenmiştir. Sabah'ın sayfa sayısı 36'dan 26'ya düşürülmüş hafta sonu 28 sayfa olarak basılmıştır. Bu dönemde kadroya eklenen köşe yazarları ise Sevilay Yükselir, Şeref Oğuz, Sinan Özedincik, M. Şükrü Hanioglu, Rasim Özcan Kütahyalı, Haşmet Babaoğlu, İskender Güven (spor), Erman Toroğlu (spor), Gürcan Bilgiç'tir (spor).

Genel Yayın Yönetmenliğini Erdal Şafak'ın yaptığı Sabah Gazetesi'nin Nisan 2019 itibariyle mevcut köşe yazarları;

Gündem yazarları; Erdal Şafak, Engin Ardıç, Yavuz Donat, Mehmet Barlas, Mahmut Övür, Hıncal Uluç, Salih Tuna, Fahrettin Altun, Okan Müderrisoğlu, Hasan B. Kahraman, Haşmet Babaoğlu, Hilal Kaplan, Melih Altınok.

Spor yazarları; Ahmet Çakar, Bülent Timurlenk, Erman Toroğlu, Gürcan Bilgiç, İskender Gönen, Levent Tüzemen, Metin Tekin, Murat Özbostan, Rıdvan Dilmen, Ömer Üründül.

Günaydın eki; Ayşe Özyılmazel, Zeynep Turan, Pelin Kaya, Bülent Cankurt, Özlem Y. Küçük, Mevlüt Tezel, Sinan Özedincik, Yüksel Aytuğ (TV).

Diğer yazarlar; İlahiyat-Nihat Hatipoğlu, Teknoloji-Timur Sert Sağlık-Halit Yerebakan, Otomobil -Ufuk Sandık, Okur Temsilcisi-İbrahim Altay.

Ekonomi yazarları; Dilek Güngör, Faruk Erdem, Şeref Oğuz, Kerem Alkin, Şelale Kadak.

Pazar eki; Cem Sancar, Ferhat Ünlü, Emre Aköz, Nur Çintay.

2.4.4. Star

1990'da Star TV ile medya sektörüne giren Uzan grubu tarafından yaklaşık olarak on yıl sonra, liberal muhafazakâr, merkez sağ siyasi yönelimli Star Gazetesi 11 Mart 1999'da kuruldu. Fatih Çekirge Star gazetesinin ilk genel yayın yönetmenidir. Daha

sonraki yıllarda ise Can ataklı tarafından yönetildi. Kendi dağıtım örgütünü kuran Star Gazetesi bütün güçlüklerle rağmen 358 bin tirajıyla Türkiye'nin en çok satan üçüncü gazetesi durumuna geldi. Star Gazetesi ve Star TV 2002 genel seçimlerinde Cem Uzan'ın Genç Parti'sinin kampanyasını yürüttü ve beklenenin üstünde başarı göstermesinde rol oynadı. Ancak 14 Şubat 2004'te Uzan'ların mali krizinden sonra bütün varlıklarına TMSF tarafından el konuldu. Buna Star Gazetesi de dâhildi. Kıbrıslı iş adamı Safa Ali Özmen 8 milyon dolar teklif vererek Star Gazetesi'ni 25 Ocak 2006'da TMSF'den devraldı. Alaaddin Kaya gazetenin başına getirildi (Adaklı, 2006. Topuz, 2016.).

Safa Ali Özmen yüzde 60, Alaaddin Kaya ve oğlu Cüneyt Kaya yüzde 40 hisse ile Star Medya Yayıncılık A.Ş.'yi kurdu. Daha sonra ise Ethem Sancak ve 2008 Hasan Doğan şirkete ortak oldu. Ethem Sancak zamanla bütün hisseleri alarak Star Medya Yayıncılık A.Ş.'nin tek sahibi oldu (<https://odatv.com>) [08.04.2019]

5 Haziran 2009'da Star Gazetesi'nin logosunda küçük bir değişiklik yapıldı. 9 Eylül 2015'te logosu tamamen değiştirildi ve "Yeni Türkiye'nin Gazetesi" sloganı yerine "Milli İradenin Sesi" sloganı kullanılmaya başlandı.

Sahiplik yapısındaki değişimler ise Star Medya Grubu (1999-2004, 2006-2016), TMSF (2004-2006), Esmedya (2016-günümüz).

Bu tarihlerdeki imtiyaz sahipliği ise sahibi Cem Uzan (1999-2004), TMSF (2004-2006), Ali Özmen Safa (2007), Ethem Sancak (2007-2008, 2008-2009, 2016-günümüz), Ethem Sancak ve Hasan Doğan (2008), Ethem Sancak ve Fettah Tamince (2009-2010), Tevhit Karakaya ve Fettah Tamince (2010-2013), Fettah Tamince ve SOCAR (Azerbaycan'a Ait petrol ve doğal gaz şirketi), (2013-Mayıs 2014, Eylül 2014-Ekim 2014), Ethem Sancak ve SOCAR (Mayıs 2014-Eylül 2014), Murat Sancak ve SOCAR (Eylül 2014-Şubat 2016).

Star'ın bu günkü yazarları ise Ahmet Kekeç, Yalçın Akdoğan, Nuh Albayrak, Yiğit Bulut, Aziz Üstel, Ardan Zentürk, Mustafa Kartoğlu, Sibel Eraslan, Selahattin E. Çakırgil, Beril Dedeoğlu, Hüseyin Gülerce, Fadime Özkan, Saadet Oruç, Resul Kurt, Halime Kökçe, Mehmet Metiner, Ersoy Dede, Selim Atalay, Ömer Ekinci, Resul Tosun, Yakup Köse, Medaim Yanık, Serdar Akbıyık, Mehmet Yeşilkaya, Yahya Bostan Sevil Nuriyeva İsmailov, Mustafa Çiftçi, Bedir Aca, Ali Sami Alkış, Aydın Bayram, Erdem Yeşilada, Aydan Üstkanat, Sevda Sarıkaya'dır.

20 Nisan 2019 tirajlarına göre Star Gazetesi 100.846 ile 11. sırada yer alıyor.

2.4.5. Vatan

Vatan Gazetesi Cumhuriyet tarihi boyunca birçok gazetenin adı olagelmıştır². Ancak bu günkü Vatan Gazetesi'nin kurucusu ünlü iş adamı Aydın Doğan olmuştur. 4 Eylül 2002'de kurulan Vatan Gazetesi Doğan Yayın Holding bünyesinde 2011 yılına kadar faaliyet göstermiş, sonrasında ise Demirören-Karacan ortaklığına 26 milyon dolar karşılığında satılmıştır. Vatan ve Milliyet gazetelerinin Demirören-Karacan ortaklığına satılmasından sonra bu gazetelerde ekonomik anlamda sıkıntılar baş göstermiştir. Sonuç olarak, bu süreç Karacan Grubu'nun talebiyle 2 gazetenin yönetiminin kayyuma devredilmesine kadar gitmiştir. Gazetenin tirajı, 2012 yılları içerisinde 80 bine kadar düşse de 2013 ilk günlerinde 130 bin civarına ulaşmıştır.

Son sahibi Demirörenler olan Vatan Gazetesi, 31 Ekim 2018'de odatv.com "Vatan gazetesi veda etti" başlığıyla verilen haberde 1 Kasım'dan itibaren Milliyet Gazetesi'nin hafta sonu eki olarak verileceğini duyurdu. Haberin devamında ise e-gazete ve internet sitesinin devam edeceği ve birçok çalışanın işten çıkarılacağı bilgisi de veriliyor.

03 Eylül 2018-09 Eylül 2018 (www.medyatava.com/tiraj) [22.04.2019] haftası tiraj tablosunda Vatan Gazetesi'nin tirajı 102.672 adetten 102.514'de düştüğü görülmektedir.

Vatan Gazetesi son baskısında, Genel Yayın Yönetmeni İsmail Yuvacan çalışanlara "Bugün son baskıyı yapıyoruz" başlığıyla çıktı. Açıklamanın özeti ise şöyle: (www.birgun.net) [08.04.2019]

"16 yıldır yayın hayatına devam eden Vatan Gazetesi yeniden yapılanma çalışmaları nedeniyle 1 Kasım 2018 itibariyle Milliyet gazetesinin hafta sonu eki olarak verilecektir. Bunun yanında e-gazete uygulamasında herhangi bir değişiklik olmayacaktır. gazeteVatan.com ise dijital ortamda yayın hayatına devam edecektir."

² 1923 Vatan Gazetesi, Ahmet Emin Yalman, Enis Tahsin ve Ahmet Şükrü Esmer tarafından kurulmuştur. Muhafif tavrı nedeniyle kapatılmıştır. 1940 Vatan Gazetesi Ahmet Emin Yalman, 1942 de kapatılmıştır. 1976 Vatan Gazetesi İlhami Soysal, Nihat Behram, Türkkaya, Ataöv gibi yazarları vardır, kısa ömürlü olmuş ve 1978 de muhalif-sol çizgisi nedeniyle kapatılmıştır.

Vatan Gazetesi'nin yazarları arasında bulunan isimler ise Asaf Savaş Akat, Cem Ceminay, Cengiz Aktar, Dilek Önder, Ersin Düzen, Ömer Güvenç, Güntekin Onay, Güngör Mengi, Zülfü Livaneli, Ruhat Mengi, Süleyman Ateş, Reha Muhtar, Mustafa Mutlu, Mehmet Berk Ergin, Ruşen Çakır, Rifat Sarıcaoğlu, Onur Kumbaracıbaşı, Okay Gönensin, Oya Doğan, Serhat Ulueren'dir.

Vatan Gazetesi'nin kapanmasından sonra gazatevatan.com olarak yayın hayatına internet üzerinden devam eden Vatan'ın yazarları ise Arzum Uzun, Oya Doğan, Ayşe Brav, Türkan Hiçyılmaz, Berna Laçın, Pınar Karahan, Buket Aşçı Gürel, Murat Çelik, Burak Kılıç, Mehmet Soysal, Sadık Gültekin, Cem Ceminay, Güngör Mengi, Demet Sarova, Koray Caner, Dr. Yasemin Bradley, Eda Solmaz, Onur Gülmek, Ercan İnan, Mert Nayır, Ferman Akgül, Fuat Bol, Samiye Soysal, Gülşen Yüksel, Güney Öztürk, Prof.Dr. Halim Hattat, Kürşad Zorlu, Ercan Çitlioğlu, Müge İplikçi, Ayşe Kucuroğlu, Okay Gönensin, Dr. Ece Hattat, Prof. Dr. Öznur Özdoğan, Reha Muhtar, Tülay Karaağaç, Ali Ağaoğlu, Uğur Koçbaş'tır.

3.BÖLÜM: TÜRK SİYASETİNDE KRİTİK DÖNEMLER VE ANAAKIM MEDYA SÖYLEMLERİ

1980 sonrası medya sektöründeki değişim oldukça göze çarpmaktadır. Aileden gazeteci olan patronlar dışında iş adamları medyadan rant sağlamak için bu sektöre giriş yaptılar ve medyayı dördüncü güç olarak kullandılar. Gerek şirket reklamları için gerek devlet ihaleleri almak için birçok alanda medyadan yararlanan patronlar, zamanla iktidar ile çıkarları ters düştüğünde acımasızca eleştirmekten de kaçınmamıştır. Türkiye siyasetinde çok partili döneme geçildikten sonra yoğun bunalımlar yaşanmış ve Türkiye siyaseti askeri darbelerin sıkça yaşandığı bir alan olagelmıştır. 27 Mayıs 1960 darbesiyle başlayan süreçte dönemin Cumhurbaşkanı Celâl Bayar ve Başbakan'ı Adnan Menderes idam edilmiştir.

12 Mart 1971 Muhtırası Türkiye tarihindeki ilk muhtıradır ve dönemin Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a verilerek hükümet istifaya zorlanmıştır.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile dönemin Başbakanı Süleyman Demirel görevden alınmış, TBMM lağvedilmiştir. Org. Kenan Evren tarafından TRT'de yapılan konuşmada, "Anarşi, terör ve bölücülük karşısında partiler ve milletvekillerinin seyirci kalması; TSK tarafından yapılan uyarılara rağmen siyasi çıkarlar hesapları yüzünden Cumhurbaşkanlığı seçiminin 8 ay geçmesine rağmen yapılamaması ve bu nedenlerle ortaya çıkan kanun ve nizam hâkimiyeti boşluğunu gidermek" olarak darbenin nedenleri açıklanmıştır (Kongar, 2000, s.155).

Post-modern olarak adlandırılan 28 Şubat muhtırası kuvvet komutanlarının talebi üzerine Cumhurbaşkanı Demirel'in Milli Güvenlik Kurulu'na getirdiği ve orada Başbakan Erbakan tarafından imzalanarak Refahyol Hükümeti'nin kendi kendine verdiği bir muhtıradır. Sonucu ise Refahyol hükümeti istifa etmiş ve Refah partisi kapatılmıştır.

27 Nisan 2007'de TSK resmi internet sitesinde bir bildiri yayınladı. 29 Ağustos 2011 de siteden kaldırılan ve e-muhtıra olarak adlandırılan bildiride şu ifadeler yer verilmektedir:

"Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır

ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir. Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün, "Ne mutlu Türküm diyene!" anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyeti'nin düşmanıdır ve öyle kalacaktır." (www.mynet.com) [26.04.2019].

15 Temmuz 2016 tarihinde başarısız bir darbe girişimi olmuştur. 15 Temmuz 2016 askeri darbe girişimi ya da darbecilerin verdiği adıyla Yurtta Sulh Harekâtı, 15-16 Temmuz 2016 tarihleri arasında Türk Silahlı kuvvetleri bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan bir grup asker tarafından gerçekleştirilen askeri darbe teşebbüsüdür (Altıntop, 2019, s.129). www.ytb.gov.tr [26.04.2019] adresinde "15 Temmuz'da Türkiye'de yaşanan darbe girişimi hakkında basın açıklaması" şeklinde bir bildiri yayınlanmış ve şu ifadeler yer verilmiştir.

"15 Temmuz 2016 tarihinde ordu içerisinde örgütlenmiş olan FETÖ, savaş uçakları, helikopter ve tanklarla kanlı ve çılgın yeni bir darbe girişiminde bulunmuştur. Sokakta darbeye karşı çıkan vatandaşların üzerine tankları sürmüştür. Ankara ve İstanbul'da, Cumhurbaşkanlığı, parlamento, emniyet ve kamu binaları ile darbeye karşı çıkan insanları savaş uçaklarıyla bombalayan FETÖ, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a da suikast girişiminde bulunmuştur. Darbe girişimi halkın ve devletin diğer unsurlarının karşı koymasıyla başarısız olmuştur. Darbe girişimi sırasında 173 sivil, 62 polis ve 5 asker hayatını kaybetmiştir. Darbecilerin saldırısında ayrıca 1491 kişi de yaralanmıştır."

3.1.HÜRRİYET, MİLLİYET, SABAH, STAR VE VATAN GAZETELERİNİN KRİTİK DÖNEMLERDEKİ KÖŞE YAZILARININ VAN DİJK YÖNTEMİYLE İNCELENMESİ

3.1.1. Makro Yapı

İlk bölümde ayrıntılı olarak verilen Van Dijk'ın söylem analizi yöntemi makro yapı ve mikro yapı olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Makro yapı altında tematik yapı ve şematik yapı olmak üzere iki başlık incelenmektedir.

3.1.1.1. Tematik Yapı

Van Dijk, temaların söylem içinde yapılandırıldığını ifade eder. Bu amaçla üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişlerini inceleyen Van Dijk haber metinleri üzerinde tematik analiz yapmaktadır. Bu çalışmanın konusu köşe yazarları üzerinden yapılandırıldığı için bu kapsamda sadece başlıklar ve giriş kısmı incelenecektir.

3.1.1.1.1. Başlıklar

Bir olayda önem atfedilerek ilk olarak verilen bilgi, gazeteci için en önemli olandır. Aksi bir bilgi veya görüşe sahip olmayan okuyucunun, verilen haberi gazetecinin tanımladığı biçimde kabul edeceği düşünülür. Özet, başlık ve giriş paragraflarında en genel bilgiler yer alır. Van Dijk’a göre, bu kategorilerde yer alan bilgiler, okuyucuların en iyi hatırladıkları bilgilerdir (Ülkü 2004, s.374).

Bu bölümde 12 Eylül 1980’de askerin yönetime el koymasının ardından adı geçen gazetelerin köşe yazarlarının kaleme aldığı yazılarında kullandığı başlıklar, Van Dijk’ın söylem çözümlemesi çerçevesinde incelenecektir. Sınırlandırma açısından olayları takip eden 3 günlük süreçte kaleme alınan köşe yazıları 1980 yılındaki Hürriyet ve Milliyet gazeteleri istisna olarak konu hakkında yazılan bütün yazılar incelenecektir.

3.1.1.1.1.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe

3.1.1.1.1.1.1. Hürriyet

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’nden sonraki süreçte izlenen Hürriyet Gazetesi’nin yazarlarından Oktay Ekşi ve Hasan Pulur dışında diğer yazarların herhangi bir yazısına rastlanmadığı göze çarpmaktadır. Bu dönemde Erol Semavi’nin yönetiminde olan Hürriyet Gazetesi’nde her iki yazarın da 3’er başlık kullanması da ayrıca dikkat çekici bir noktadır. Oktay Ekşi ve Hasan Pulur konu hakkında 3’er başlık olarak yazı kaleme almıştır.

“Oh olsun demeli mi?” Oktay Ekşi, *Hürriyet Gazetesi*, (13 Eylül 1980), s.21

“Gevşemeden, gevşetmeden” Oktay Ekşi, *Hürriyet Gazetesi*, (18 Eylül 1980), s.21

“Yeniden Kurarken” Oktay Ekşi, *Hürriyet Gazetesi*, (20 Eylül 1980), s.21

“Oh olsun demeli mi?” başlığını kullanarak hükümetin başına gelenleri hak ettiği mesajını vermekte ve kötü yönetimin sonucunun bu şekilde olacağını tahmin ettiği anlaşılmaktadır. “Gevşemeden gevşetmeden” başlığı ile içinde bulunulan duruma göre herkesin uygun davranması gerektiğini vurgulamıştır. Beklenen darbenin yaşanmış olmasıyla kimsenin rahatlamaması gerektiğine dikkat çekilmiştir. “Yeniden kurarken” başlığı ile 1961 Anayasası’nın eksiklikleri ve Türkiye’nin yeni bir anayasa ile yenilenmesine vurgu yapılmıştır. 1961 Anayasası’nın beklentileri artık karşılayamadığı yeni yapılacak anayasanın bu eksiklikleri tamamlaması beklentisi söz konusudur.

“Babadan bizlere bizlerden torunlara” Hasan Pulur, *Hürriyet Gazetesi*, (13 Eylül 1980), s.3

“İflas masasında bir kadro” Hasan Pulur, *Hürriyet Gazetesi*, (16 Eylül 1980), s.3

“Şimdi kendimize hesap verme günüdür” Hasan Pulur, *Hürriyet Gazetesi*, (20 Eylül 1980), s.3

İlk başlıkta Hasan Pulur darbeyi çağrıştıran herhangi bir çarpıcı başlık kullanmıyor ancak konuya içerik kısmında Türkiye’nin bir darbeler ülkesi olduğuna dikkat çekmekte ve bundan sonraki dönemlerde de olmasını istemediğinden söz etmektedir. Başlıkta herhangi bir destekleme ibaresine rastlanmıyor, oldukça tarafsız kalınmış bir başlık denilebilir. “İflas masasında bir kadro” başlığı ile hükümetin işlerliğini yitirdiğini ve yönetimden çekilmesi gerektiğini açıkça belirtmiş ve darbeyi destekler niteliktedir. “Şimdi kendi kendimize hesap verme günüdür” başlığında Hasan Pulur hükümete şimdiye kadar yürüttüğü politikanın sonuçlarını sorgulamasını açıkça istemektedir. Hükümet karşıtı, darbe yanlısı tutum göze çarpmaktadır.

“Kakokrasi’den demokrasi’ye” Çetin Emeç, *Hürriyet Gazetesi*, (15 Eylül 1980), s.7

Çetin Emeç bu başlığı ile ülkenin içinde bulunduğu kaostan darbe ile kurtulduğunu ve demokrasiye geçişin bir anahtarı oluşunu vurgulayarak, darbe yanlısı bir tutum sergilemiştir.

3.1.1.1.1.2. Milliyet

Aydın Doğan’ın gazeteyi satın almasından kısa bir süre sonra darbenin gerçekleşmiş olması gazetenin yayın çizgisini belirlemesinde etkili olduğunu söylemek

mümkündür. Buna istinaden verilen başlıklarda da bir tarafsızlık olduğu görülmektedir.

“Serinkanlılıkla” Refik Erduran, *Milliyet Gazetesi*, (12 Eylül 1980), s.2

“Fırsatlar” Refik Erduran, *Milliyet Gazetesi*, (16 Eylül 1980), s.2

Yukarıda verilen başlıklarda Refik Erduran’ın herhangi bir şekilde taraf tuttuğu görülmemekte, olayları kendi pencerelerinden aktarmaktadırlar. Başlıklarda herhangi bir iktidar karşıtı ya da darbe yanlısı bir söylem olduğunu söylemek güçtür.

3.1.1.1.1.2. 28 Şubat 1997 Post-modern Darbe

3.1.1.1.1.2.1. Hürriyet

Aydın Doğan’ın sahibi olduğu Hürriyet Gazetesi 1997 post-modern darbe söylemlerinin ortaya çıkmasının ardından hükümet karşıtı politika yürüttükleri kullandıkları başlıklara da yansımaktadır. Muhalif basının başını çeken Hürriyet hükümeti eleştirmekten çekinmemiştir.

“Etme bulma dünyası” Oktay Ekşi, *Hürriyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.21

“Din ticareti- din sömürüsü” Emin Çölaşan, *Hürriyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.5

“Maksat hâsıl oldu” Ertuğrul Özkök, *Hürriyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.13

“Demirel mektup yazmamış yine “name” yapmış...” Kurthan Fişek, *Hürriyet Gazetesi*, (2 Mart 1997)

“Beş diktatör mü demokrasi?” Fatih Altaylı, *Hürriyet Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.15

“Bu hükümetin işi bitti” Tufan Türeñç, *Hürriyet Gazetesi*, (3 Mart 1997), s22

Şubat 1997 de post-modern darbe olarak bilinen muhtıra ile ilgili Hürriyet yazarlarının hükümet karşıtı bir tavır sergiledikleri görülmektedir. Oktay Ekşi kullandığı başlıkta hükümetin kötü yönetim sonucu başına gelenleri hak ettiği izlenimini vermektedir. Emin Çölaşan hükümetin dini kullanarak iktidarda kalma çabasında olduğunu vurgularken, Ertuğrul Özkök “Maksat hasıl oldu” başlığıyla hükümetin sorumluluklarını yerine getirmediği gerekçesiyle bilerek ve isteyerek bu duruma geldiği alt mesajı vermektedir. Yani Özkök’e göre hükümet amacına ulaşmıştır. Kurthan Fişek, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’i “name” yapmış diyerek açıkça yalancılıkla suçlamıştır. Fatih Altaylı kullandığı başlıkta seçilen beş kişinin demokrasi mi olacağını sorarak ironi yapmış ve okuyucuları düşünmeye sevk etmiştir.

Tufan Türe  is e “Bu hükümetin i i bitti” başlığı ile okuyucuları bildirinin haklılı ına inandırma çabasında olduğu söylenebilir. Bekir Coşkun’un kullandığı başlıkta Başbakan Erbakan’ın bildiriyi imzalamamak için türlü oyunlar içinde olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuc olarak, 1997’de Hürriyet gazetesi yazarlarının başlıklarına bakıldığında hükümet karşıtı oldukları açıkça görülmektedir.

3.1.1.1.2.2. Milliyet

Post- modern darbe döneminde Milliyet Gazetesi de Hürriyet Gazetesi gibi Aydın Doğan’ın elinde bulunmaktadır. Ancak, Hürriyet’in aksine eleştirel olmaktan çok daha yol gösterici ve ılımlı tavırları dikkat çekmektedir. Aynı sahibin iki kolu farklı kulvarlardan farklı bakış açılarıyla yazılar kaleme aldığı göze çarpıyor.

“Düriye’nin d   mleri” Umur Talu, *Milliyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.4

“Uyarı” Yavuz Donat, *Milliyet Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.12

“Hükümette kazan kaynıyor” Yalçın Doğan, *Milliyet Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.13

“ “Askeri” ve “sivil”” Altan  ymen, *Milliyet Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.14

“Davetiye” Altan  ymen, *Milliyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.14

“Perhiz ve tur u” Altan  ymen, *Milliyet Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.14

“Anayasa mı dediniz?” Güneri Civaog lu, *Milliyet Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.17

“Ha lama” Güneri Civaog lu, *Milliyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.17

“Kum saati” Derya Sazak, *Milliyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s. 14

“Askeri değil sivil   z m” Derya Sazak, *Milliyet Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.14

“28  ubat’ın ardından..” Metin Toker, *Milliyet Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.15

“ ıkar yol”   kr  Elekda , *Milliyet Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.17

“RP, devleti ve dini sıkıntıya sokuyor” Orhan Tokatl , *Milliyet Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.19

28  ubat bildirisinden sonra Milliyet’te çıkan yazıların bazıları tarafsızlıkla yazıldığı görülürken bazıları da özellikle yazılarında açık açık durumu alaycı bir tavırla dile getirmişlerdir. Umur Talu’nun alay konusunda ba ı çektiği görülmektedir. Yavuz Donat daha çok açıklayıcı başlıklar kullanarak tarafsızlığını göstermiştir. Yalçın Doğan hükümetin iktidardan çekilmek istemediğini iktidara zor veda başlığıyla vermiştir. Taha Akyol ve   kr  Elekda  gibi isimler de daha çok tavsiye niteliği

taşıyan başlıklar kullanırken, Orhan Tokatlı hükümeti eleştiren bir başlık kullanmayı tercih etmiştir. Güneri Civaoglu 1 Mart 1997 tarihli yazısında okuyucuya soru sorarken, anayasanın ihlal edildiği alt mesajını vermektedir. Kullandığı diğer başlıklarda ise herhangi bir yanlışlık söz konusu değildir. Derya Sazak kullandığı başlıklarda çözüm önerileri sunmakta hükümete çıkış yolu gösterme çabasıdır. Kullanılan başlıklara genel olarak bakıldığında Milliyet Gazetesi'nin hükümet yanlısı bir yol çizdiğini söylemek pek mümkün değildir. Değişen durumlara göre bazı yazarların eleştirinin dozunu arttırdığını kiminin ise oldukça tarafsız başlıklar attığı görülmektedir.

3.1.1.1.2.3. Sabah

Dinç Bilgin'in sahibi olduğu Sabah Gazetesi yazarları hükümeti eleştirmekten çekinmedikleri ve hükümet karşıtı yazılarıyla dikkat çekmektedir.

“Görev Meclis'in!” Güngör Mengi, *Sabah Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.1

“Artık ciddi olun” Güngör Mengi, *Sabah Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.1

“Laiklik hapi” Güngör Mengi, *Sabah Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.1

“Ordu, siyasi hayata el koydu...” Mehmet Ali Birand, *Sabah Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.14

“Aslında hepimizin “ince ayara” ihtiyacı var” Mehmet Ali Birand, *Sabah Gazetesi*, (3 Mart 1997), s.14

““Darbe”, ahmaklıktır” Cengiz Çandar, *Sabah Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.12

“Ne anladınız? Rauf Tamer, *Sabah Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.2

“Refah'ı Susurluk'ta vurdular...” Mehmet Altan, *Sabah Gazetesi*, (1 Mart 1997), s.15

“Bir kez mermere düşürüldü yumurta...” Çetin Altan, *Sabah Gazetesi*, (2 Mart 1997), s.4

Sabah Gazetesi yazarlarının MGK kararlarını destekleyen yazıları göze çarpmakta hükümetin, ülkenin bu duruma gelmesinde kendisinin payı olduğu vurgulamaktadırlar. Güngör Mengi Sabah diyor ki köşesinde hükümetin icraatlarını açıkça eleştirmiştir. Birçok başlıkta noktalama işaretleri kullanılmış ve anlatımı güçlendirmek amaçlanmıştır. Güngör Mengi kullandığı başlıklarda açıkça dönemin Başbakanı Erbakan'a seslenmektedir. Mehmet Ali Birand ordunun siyasi duruma el koymasının haklı olduğu izlenimini vermektedir. Okuyucuya “hepimizin ince ayara ihtiyacı var”

diyerek bir yatıştırma alt mesajı vermektedir. Cengiz Çandar ise darbeyi ahmaklık olarak nitelendirmiş ve darbe karşıtlığını başlığında açıkça dile getirmiştir. Rauf Tamer'in kullandığı başlıklarda hükümet karşıtlığı yumuşak bir dil kullanılarak verilmiştir. Mehmet Altan "Refah'ı Susurluk'ta vurdular" başlığı ile bu durumun nasıl başladığına işaret ederken, Çetin Altan'ın kullandığı "Bir kez mermere düşürüldü yumurta..." ile durumun artık kaçınılmaz bir sonucunun olacağı vurgulanmıştır. Verilen başlıklara göre Sabah Gazetesi'nin hükümet karşıtı bir tavır sergilediğini söylemek mümkündür.

3.1.1.1.1.3. 27 Nisan 2007 E-Muhtıra

3.1.1.1.1.3.1. Hürriyet

Hürriyet bu dönemde yine Aydın Doğan'ın elinde bulunmakta ve hükümet karşıtı tavırlarını istikrarlı bir şekilde sürdürmekte olduğu görülmektedir.

"Muhtıra" Emin Çölaşan, *Hürriyet Gazetesi*, (29 Nisan 2007) www.hurriyet.com.tr [01.04.2019]

"Görünen köy..." Oktay Ekşi, *Hürriyet Gazetesi*, (28 Nisan 2007) www.hurriyet.com.tr [01.04.2019]

"Son Çare..." Oktay Ekşi, *Hürriyet Gazetesi*, (29 Nisan 2007) www.hurriyet.com.tr [01.04.2019]

"Durumdan vazife çıkarıyorum" Ertuğrul Özkök, (29 Nisan 2007) www.hurriyet.com.tr [01.04.2019]

"Bizim düşmana ihtiyacımız yok ki!" Rahmi Turan, *Hürriyet Gazetesi*, (30 Nisan 2007) www.hurriyet.com.tr [01.04.2019]

Emin Çölaşan, Muhtıra başlığında e-bildirinin bir muhtıra olduğunu açıkça belirtmiştir. Oktay Ekşi ise görünen köy kılavuz istemez ifadesini kısaltıp üç nokta ile vermesi başlık sonunu okuyucunun yorumuna bırakmıştır. Olacakların bekleniyor olduğunu ima etmiştir. "Son çare" başlığında da üç nokta kullanan Oktay Ekşi sorunların çözümü noktasında seçimi okuyucunun takdirine bırakıyor. Ertuğrul Özkök kullandığı başlıkla kendisine yöneltilen eleştirilere açıklık getirmek için kendisine atıfta bulunmuştur. Rahmi Turan, "Bizim düşmana ihtiyacımız yok ki!" başlığında hükümete yüklenmiş askerin sert bir şekilde uyarıda bulunmasını iktidara bağlamıştır.

3.1.1.1.3.2. Milliyet

2007’de Aydın Doğan’ın elinde bulunan Milliyet Gazetesi orta çizgisinden bir şey kaybetmeden yoluna devam etmekte, hükümete yol gösterici tavırlarını sürdürmektedir.

“Emniyet Supabı” Güneri Civaoglu, *Milliyet Gazetesi*, (28 Nisan 2007), www.milliyet.com.tr [02.04.2019]

“İpleri germeden” Melih Aşık, *Milliyet Gazetesi*, (29 Nisan 2007), www.milliyet.com.tr [02.04.2019]

“Askerin açıklamasının nedenleri ve hedefleri” Fikret Bila, *Milliyet Gazetesi*, (29 Nisan 2007), www.milliyet.com.tr [02.04.2019]

Güneri Civaoglu kullandığı başlıkta cumhurbaşkanlığı seçimlerine atıfta bulunarak Anayasa mahkemesinin darbeler döneminde olmasının darbeleri önlemesi açısından önemine dikkat çekiyor. Melih Aşık’ın kullandığı ipleri germeden başlığı orta yolu bulma, gerginlik yaratmadan cumhurbaşkanlığı seçimini sonuca kavuşturma imasını taşımaktadır. Fikret Bila ise, yazının tamamını açıklayıcı bir başlık kullanmıştır.

3.1.1.1.3.3. Sabah

2007 yılında Ciner grubunun elinde bulunan Sabah Gazetesi daha çok hükümete yakın bir tavır takındığını eski çizgisinden kaydığını söylemek mümkündür.

“İçtima...” Yılmaz Özdil, *Sabah Gazetesi*, (29 Nisan 2007) arsiv.sabah.com.tr/ [02.04.2019]

“Testi Kırılmadı” Erdal Şafak, *Sabah Gazetesi*, (29 Nisan 2007) arsiv.sabah.com.tr/ [02.04.2019]

“Demokrasi 'yara' aldı!” Mahmut Övür, *Sabah Gazetesi*, (29 Nisan 2007), arsiv.sabah.com.tr/ [02.04.2019]

Yılmaz Özdil kullandığı içtima başlığı ile MGK’nın bütün hükümet üyelerini topladığını ima etmiş Erdal Şafak ise henüz her şeyin bitmediğini, tamir edilebilir olduğunu vurgulamıştır. Mahmut Övür muhtıra ile demokrasinin sekteye uğradığına işaret etmiştir.

3.1.1.1.3.4. Star

Safa Ali Özmen yönetimindeki Star Gazetesi’nin ulaşılabilen tek başlığında hükümete verilen bildiriden çok yapılan demokrasi mitingine dikkati çektiği görülmektedir.

“Tehlikede olan demokrasi değil mi?” Mehmet Altan, *Star Gazetesi*, (30 Nisan 2007) <https://www.yeniasya.com.tr/> [03.04.2019]

Mehmet Altan, bildiriden ziyade cumhuriyet mitingi yapılmasını ciddi bir şekilde eleştirmiştir. Asıl tehlikede olanın demokrasi olduğuna dikkat çekmeye çalışmıştır.

3.1.1.1.3.5. Vatan

Medya patronu olarak nitelendirilen Aydın Doğan 2007’de Vatan Gazetesi’nin de sahibi konumundadır. Verilen tek başlığa istinaden Vatan Gazetesi’nin hükümet yanlısı olduğunu söylemek mümkündür.

“Hiçbir aydın muhtıra istemez!” Ruhat Mengi, *Vatan Gazetesi*, (28 Nisan 2007), <http://www.gazetevatan.com/> [18.06.2019]

Ruhat Mengi başlığında da belirttiği gibi kendisi gibi diğer yazar ve aydınların muhtıra taraftarı olamayacaklarının altını çizmiştir.

3.1.1.1.4. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi

3.1.1.1.4.1. Hürriyet

2018 de el değiştiren Hürriyet Gazetesi bu dönemde de medya patronu Aydın Doğan’ın elinde bulunmaktadır. Ancak Hürriyet’in yayın politikasında değişiklikler göze çarpmaktadır. Bunda 2009’da 4,2 milyar liralık vergi cezasının olduğunu söylemek mümkündür. Aydın Doğan’a bir servet kaybettiren köşe yazarlarına ‘hükümeti eleştirmek gazetecilik değildir’ ifadesini kullanması da ayrı bir dikkat çekici noktadır.

“AK Parti’ye 11 kez seçim kazandıran reklamcı”, Vahap Munyar, *Hürriyet Gazetesi*, (16 Temmuz 2016) www.hurriyet.com.tr [19.06.2020]

“Basın özgürlüğü darbeyi yendi”, Emre Kızılkaya, *Hürriyet Gazetesi* (17 Temmuz 2016) www.hurriyet.com.tr [19.06.2020]

“Habercinin kaderi”, Faruk Bildirici”, *Hürriyet Gazetesi*, (17 Temmuz 2016) www.hurriyet.com.tr [19.06.2020]

“Çocuklarımdan özür diledim”, Yonca Tokbaş, *Hürriyet Gazetesi*, (18 Temmuz 2016) www.hurriyet.com.tr [19.06.2020]

“MİT darbeyi haber vermedi mi?” Abdülkadir Selvi, *Hürriyet Gazetesi*, (18 Temmuz 2016) www.hurriyet.com.tr [19.06.2020]

Vahap Munyar kullandığı başlığında Erol Olçok'un şehit edilmesini başlığına taşımış ve kendisinin nasıl başarılı bir reklamcı olduğunu vurgulamayı amaçlamıştır. Emre Kızılkaya "Basın özgürlüğü darbeyi yendi" başlığında darbe karşıtlığını dile getirmiş ve o gece yaşananları her durumda yayın yapabilen basın sayesinde atlatıldığının altını çizmiştir. Faruk Bildirici'ye göre ne zaman anti demokratik bir durum söz konusu olsa basın hep aynı kaderi yaşar. Bunu da "Habercinin kaderi" diyerek başlığına taşımıştır. "Çocuklarımdan özür diledim" başlığı ile Yonca Tokbaş darbe girişimine farklı bir yorum getirdiği görülmektedir. Darbenin çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekmeyi amaçlayan Tokbaş darbe karşıtlığını yan anlam kullanarak vermeyi tercih etmiştir. Abdülkadir Selvi "MİT darbeyi haber vermedi mi?" başlığı ile MİT'in de işin içinde olabileceği sorusunu akla getirmektedir. Hürriyet Gazetesi'nde kullanılan başlıklarda darbe karşıtlığı ve hükümet yanlısı olduğu açıkça görülmektedir.

3.1.1.1.4.2. Milliyet

Bu dönemde Demirören grubuna ait olan Milliyet Gazetesi koyu bir hükümet yanlısı politika sergilemiştir. Kullandığı dil bakımından ise insanları milli duygularına seslenmekle birlikte kin ve nefret söylemleri de içermektedir.

"Darbeye karşı omuz omuza" Mehmet Tezkan, *Milliyet Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.7

"Ey darbeciler! Cehennemde dahi yeriniz yok!" Nagehan Alçı, *Milliyet Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.10

"Hastalıklı prematüre" Güneri Civaoglu, *Milliyet Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.1-19

"Yaşasın halk, yaşasın demokrasi" Doğan Heper, *Milliyet Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.20

"DARBE GİRİŞİMİ'ne senaryo diyenler" Ali Eyüboğlu, *Milliyet Gazetesi*, (18 Temmuz 2016)

Mehmet Tezkan kullandığı başlıkta birlik ve beraberlik mesajı veriyor. O gece yaşanan olayları halkın sokağa dökülmesi sonucu daha da kötüye gitmesinin engellendiği alt mesajını veriyor. "Ey darbeciler! Cehennemde dahi yeriniz yok!" başlığında Nagehan Alçı açıkça kin ve nefret söylemi ile halkı galeyana getirmeyi amaçladığını söylemek mümkündür. "Hastalıklı prematüre" başlığında Güneri Civaoglu darbe girişiminin hastalıklı doğan yaşama şansı olmayan prematüre bir bebeğe benzeterek zaten

başarısız olacağını dile getirmiştir. Ali Eyüboğlu hükümet yanlısı olmayan karşıt görüşlü basını açıkça suçlayan başlıklar kullanmıştır. Mehmet Soysal “Kumandalı’lar” başlığında darbe girişiminin başkaca eller tarafından yapıldığı imasında bulunmaktadır. Verilen başlıklar dikkate alındığında Milliyet Gazetesi 2016 yılında açıkça hükümet yanlısı bir tutum sergilemiştir.

3.1.1.1.4.3. Sabah

Zirve Holding bünyesinde bulunan Sabah Gazetesi’nin bu dönemde koyu bir hükümet destekçisi olduğu görülmektedir. Kullanımı sakıncalı birçok kelimenin kullanılmış olması ve editörlerin bu kullanıma izin vermeleri de etik anlayışla ters düşmektedir.

“FETÖ cami duvarına işedi” Engin Ardıç, *Sabah Gazetesi*, (16 Temmuz 2016), s.3

“Bunlar ne salak ne alçak heriflermiş” Engin Ardıç, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.3

“Delikanlı burjuva neredesin haney? Engin Ardıç, *Sabah Gazetesi*, (18 Temmuz 2016), s.3

“Bu millet...” Haşmet Babaoğlu, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.4

“Ülkemle, halkımla gurur duyuyorum” Melih Altınok, *Sabah Gazetesi*, (18 Temmuz 2016), s.6

“15 Temmuz Demokrasi Bayramı” Şeref Oğuz, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.9

“Kurtuluş destanına tanıklık ettik” Dilek Güngör, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.10

“Kutlu olsun!” Hilal Kaplan, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.13

“Tanklara karşı ‘tiyatro’!” Hilal Kaplan, *Sabah Gazetesi*, (18 Temmuz 2016), s.13

“FETÖ’nün apoletli teröristleri” Mahmut Övür, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016) s.18

“15 Temmuz bir destandır, bir destan...” Rasim Ozan Kütahyalı, *Sabah Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.19

“Her Fethullahçı robot teröristtir. İstisnası yoktur...” Rasim Ozan Kütahyalı, *Sabah Gazetesi*, (18 Temmuz 2016), s.19

“Yaşasın demokrasi” Yavuz Donat, *Sabah Gazetesi*, (18 Temmuz 2016), s.15

Engin Ardiç'in kullandığı başlıklarda argo ve kaba bir dil kullanması dikkati çekiyor. Fethullah Gülen'e direkt olarak ithamda bulunduğu başlıkta cami duvarına pisleyen köpeğin sonunun ne olduğu göndermesini yapıyor. "Bunlar ne salak ne alçak heriflermiş" başlığı ile konu ile ilgili hiç bilgisi olmayan birini bile tahrik edebilecek bir dil kullanmıştır. "Delikanlı burjuva neredesin haney?" başlığında açıkça bir alaya alama söz konusudur. "Bu millet..." başlığı ile Haşmet Babaoğlu üç nokta kullanması Türk milletini yüceltmekte darbeye karşı duruşuyla başlığında onları onurlandırmayı amaçladığını söylemek mümkündür. Melih Altınok minnet duygusunu belirten bir başlık kullanmıştır. Şeref Oğuz, Dilek Güngör ve Hilal Kaplan darbe girişiminin başarısız olmasını bayram havasında başlıklarına taşımışlardır. "Tanklara karşı 'tiyatro!'" başlığında Hilal Kaplan hükümet yanlısı olmayan basını kastederek onlara ithamda bulunmuş, ünlem işareti kullanarak dikkat çekmeye çalışmıştır. "FETÖ'nün apoletli teröristleri" başlığı ile Mahmut Övür darbe girişiminde bulunan rütbeli askerleri işaret ederek onların FETÖ'nün emrinde olduğunu açıkça göstermektedir. Rasim Ozan Kütahyalı'nın darbeye karşı oldukça sert bir dil kullandığı görülmekte, halkın gösterdiği davranışları ise bir destan olarak nitelemektedir. Yavuz Donat darbe girişiminin başarısız olmasında etkili olan halka ithamda bulunarak "Yaşasın demokrasi" başlığını kullanmış, halkı yüceltmeyi amaçlamıştır. Sabah Gazetesi'nin açıkça iktidar yanlısı bir çizgide olduğunu ve hükümet karşıtlarına karşı sert bir dil kullanmaktan kaçınmadığını söyleyebiliriz.

3.1.1.1.1.4.4. Star

Ethem Sancak'ın sahibi olduğu Star Gazetesi darbe girişimi sırasında net bir hükümet yanlısı politika sergilemiştir. Yazarların bazılarının dini duyguları suiistimal edecek yazılar kaleme aldığı görülmektedir.

"Bu gece çok büyük hayırlara vesile olacak" Nuh Albayrak, *Star Gazetesi*, (16 Temmuz 2016) www.gazeteoku.com [20.06.2019]

"Büyük Türk milletinden ayaklananlara tokat!" Aziz Üstel, *Star Gazetesi*, (16 Temmuz 2016) www.star.com.tr [20.06.2019]

"Eli öpülesi millettir Türk Milleti" Aziz Üstel, *Star Gazetesi*, (18 Temmuz 2016) www.star.com.tr [20.06.2019]

"15 Temmuz 2016: Darbe değil demokrasi devrimi" Halime Kökçe, *Star Gazetesi*, (16 Temmuz 2016) www.star.com.tr [20.06.2019]

“Selalarla karşı durduğumuz şeytani bir darbe” Sibel Eraslan, *Star Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), www.star.com.tr [20.06.2019]

“Bu depremin artçıları olacak mı?” Ersoy Dede, *Star Gazetesi*, (17 Temmuz 2016) www.star.com.tr [20.06.2019]

“Millet tarih yazdı” Resul Tosun, *Star Gazetesi*, (17 Temmuz 2016) www.star.com.tr [20.06.2019]

“Cesur insanlar ve lider” Medaim Yanık, *Star Gazetesi*, (18 Temmuz 2016) www.star.com.tr [20.06.2019]

Nuh Albayrak’ın kullandığı “Bu gece çok büyük hayırlara vesile olacak” başlığı olumlu anlamda kullandığı göze çarpıyor. Aziz Üstel başlıklarında Türk milletini yüceltmeyi amaçlamış ve takdir eder bir dil kullanmıştır. “15 Temmuz 2016: Darbe değil demokrasi devrimi” başlığı ile Halime Kökçe 15 Temmuz’u bir devrim olarak nitelendirmiş ve olumlu bir anlam yüklemiştir. “Sela’larla karşı durduğumuz şeytani bir darbe” başlığında Sibel Eraslan aynı anda bütün camilerde sela okunmasıyla halkın sokağa dökülmesini ve darbenin başarısız olmasında bu etkenin önemini vurgulamıştır. “Bu depremin artçıları olacak mı?” Ersoy Dede başarısız darbe girişiminin tekrarlanma olasılığını sorgulamak adına okuyucuyu düşünmeye teşvik ediyor. Resul Tosun’un kullandığı başlıklarda milleti yüceltme anlamı bulunuyor. Medaim Yanık o gece sokaklara dökülen insanlara ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’a övgü niteliğinde bir başlık kullanmıştır. İncelenen başlıklarsa *Star Gazetesi*’nin karşıt görüşlü basına tahammülü olmayacak kadar koyu bir iktidar yanlısı olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.1.1.4.5. Vatan

2016 yılında Vatan Gazetesi Demirören grubu bünyesinde bulunmaktadır. Ancak bu dönemde Milliyet Gazetesi’nin aksine aynı grubun elinde bulunmasına rağmen Vatan Gazetesi’nin tarafsız davrandığı görülmektedir.

“Darbeye geçit yok!” Güngör Mengi, *Vatan Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.1

“ABD ve Cemaat ilişkisi” Reha Muhtar, *Vatan Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.9

“Oh be!” Okay Gönensin, *Vatan Gazetesi*, (17 Temmuz 2016), s.10

Güngör Mengi “Darbeye geçit yok!” başlığı ile darbe karşıtlığını açıkça göstermiş kullandığı ünlem işareti ile de dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Reha Muhtar “ABD ve Cemaat ilişkisi” başlığında olaya tarafsız yaklaştığı görülmektedir. Okay Gönensin’in

kullandığı başlıkta darbe girişiminin başarısız olmasını mutlulukla karşıladığını görülyor. Vatan Gazetesi'nin sadece incelenen başlıklarında tarafsız olduğunu söylemek mümkündür.

3.1.1.1.2. Girişler

Köşe yazarlarının girişleri genellikle yazarların hâkim söylemi hakkında bilgi verir ve genellikle yazının bütününe özetler niteliktedir. Bu bölümde yazının geneli hakkında özetleyici bilgi vermesi bakımından ilk paragraf ya da ilk cümlesini içerecek şekilde köşe yazarlarının girişleri ele alınacak ve eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle incelenecektir.

3.1.1.1.2.1. 12 Eylül 1980 Askeri Darbe

3.1.1.1.2.1.1. Hürriyet

Oktay Ekşi 13 Eylül 1980'de kaleme aldığı yazısında hükümetin yönetim politikalarını eleştiriyor ve bu duruma gelene kadar kendilerini sorgulamış olsalardı ülkenin bir darbe yaşamayacağı imasında bulunmaktadır. Oktay Ekşi'nin "Oh olsun demeli mi?" başlıklı yazısının girişi:

"İnsan doğrusu merak ediyor: Türk Silahlı Kuvvetlerinin, memleketin yönetimine el koyması karşısında acaba Türkiye'nin dört büyük partisinin liderleri neler hissediyorlar? Acaba, "Türkiye'yi bu noktaya biz getirdik. Parti çekişmelerini her şeyden önemli saymasak, ülkenin derin bir uçuruma doğru yuvarlanmakta olduğunu yıllardan beri söyleyenlere, bizi bir araya gelmeye, memleketin yüksek yararları uğruna el ele vermeye çağıranlara kulak versek, siyasi mücadeleyi yozlaştırıp kör döğüşü haline getirmesek, bu böyle olmazdı" diyorlar mı?"

Giriş paragrafı ile kullanılan başlığın uyum içinde olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan kötü siyaset sonucunda darbe olmasını Oktay Ekşi'nin yadırgamadığını söyleyebiliriz.

Oktay Ekşi'nin "Gevşemeden, gevşetmeden" başlıklı yazısının girişi şöyle:

"ÖNCEKİ akşam bütün halkımız televizyonun başındaydı. Evren Paşa ne dedi? Evren Paşa nasıldı? Senin izlenimin ne? Ne dersin, gidecekler mi kalacaklar mı? Bir de biz soralım: Ne oluyor? Durun bakalım bir kere toz duman yatışsın. Ortalık ağarsın. Göz gözü görsün de ondan sonra bir karar verilsin."

Bu girişle Oktay Ekşi olayların sıcağı sıcağına halkın bilgi almak üzere sorular sorduğundan yakınıyor. Neredeyse her cümle soru ile bitiyor ve bu durumu dikkat çekme konusunda oldukça başarılı şekilde kullanmış. İlk kelimenin siyah punto ve büyük harflerle yazılması stil ve retorik anlamında seçilerek kullanılmış.

“**YENİ** bir dönemin başındayız. Bazılarının “**son**” olduğunu ifade ettiği, bizim “**ebedi**” olduğunu vurguladığımız “**Türkiye Devleti**” yeniden kuruluyor.”

Yukarıda verilen giriş bölümü Oktay Ekşi’nin “Yeniden kurarken” başlıklı yazısının girişidir. Koyu puntoların kullanılması ile bir ötekileştirmeyi ima etmektedir. Türkiye’nin bütün olumsuzluklara rağmen ayakta kalmayı başaracağını ve umudunu kaybetmediğini açıkça dile getiriyor.

Hasan Pulur 13 Eylül 1980’de kaleme aldığı yazısının “Babadan bizlere bizlerden torunlara” başlığında olduğu gibi giriş kısmında da darbenin bir tekerrürden ibaret olduğu mesajını vermektedir.

“**BİZİM** nesil babalarına sorardı: “**Baba böyle şey olur mu?**” diye. Babalarımız içine çeker, başlarını sallar, karanlıktan aydınlığa çıkmış insanların mutluluğu içinde “**Olur evladım, olur!**” derlerdi: “**Bu gözler bunların hepsini gördü, bu beden bunların hepsini yaşadı, bu can bunlarla kahroldu...**””

Karşılıklı konuşma havasında verdiği girişte Hasan Pulur cümlelerini soru cevap şeklinde vererek dikkat çekmeyi amaçlamış ve koyu punto kullanarak anlamı güçlendirmeyi hedeflemiştir.

“İflas masasında bir kadro” başlıklı yazısının giriş cümlesi “**Çok** olmadı, daha yazımızın mürekkebi bile kurumadı.” diyerek başlıyor Hasan Pulur. Darbe beklentisi içinde olduğu açıkça görülüyor ve yazının devamında kötü yönetimden nasıl bu duruma gelindiğinden söz ediyor.

“Şimdi kendimize hesap verme günüdür” başlıklı yazının giriş paragrafı incelendiğinde iktidarın kendisini sorgulaması gerektiğini “takke düştü kel göründü” deyimini ile anlatımı ilginç hale getirmiştir. İlk anlamının dışında kullandığı bu deyim ile darbe sonucu kötü yönetimin ayyuka çıktığını ve bunun kimin suçu olduğunu sorgulamayı amaçlamaktadır.

“**GÜN**, takkelerin öne koyulup düşünüleceği gündür. Yahut, gün, takkenin düşüp kelin görüldüğü gündür. Herkes, hepimiz kimseyi suçlamadan, önce kendimizi eleştirip, eğer suçluysak önce kendimizi suçlamayı becerebilmeliyiz... Bu günlere nasıl gelindi, niçin

gelindi, benim bu işte günahım ne? diye... Eğer bunu yapabilirsek, Sayın Evren'in **“Demokrasiye geçilecektir”** temel ilkesine en büyük yardımı yapmış oluruz.”

Sayın Evren nitelemesi ile Hasan Pulur Kenan Evren'e saygı duyduğu alt mesajını da vermektedir. Evren'in cümlesini siyah puntolarla vermesi ise stil ve retorik olarak bu alt mesajını destekler niteliktedir.

Çetin Emeç, 15 Eylül 1980'de kaleme aldığı yazısında siyasi yönetimi açıkça eleştirmekten çekinmemiştir. Geline durumu analiz ettiği görülen Emeç darbe yanlısı görünmekte ve askeri yapıyı öven bir yazı kaleme almıştır.

“Bir ülke ki, siyasi kavga, adamın kafasına çivi çakmalarıyla son bulur... Bir ülke ki, çoluklu çocuklu kalabalıkların üzerine gelişi güzel ateş etmek, moda olur... Bir ülke ki, sırf elini sürenin kolu, bacağı kopsun, gözleri kör olsun diye, oraya, buraya ölüm pankartları asılır... Orada, üniformasına efendilik sinmiş demokrasi gönüllüsü bir askeri gücün yönetime el koyması, şaşkınlık yaratır... Bu dünya, Türkiye'deki son gelişmeleri daha çok ağzı açık bir merakla izliyorsa, bence bundandır... Şu vahşet hamurunda, bu zarafet... Hayret!...”

“Kaokrasi'den demokrasi'ye...” başlığı ile gayet uyumlu olduğu görülen giriş bölümü Çetin Emeç'in siyasi görüşünü de açıkça yansıtmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu karışıklığı kaokrasi olarak nitelendirmiş darbeyi ise demokrasinin tek çaresi olarak görmüştür.

3.1.1.1.2.1.2. Milliyet

Refik Erduran “Serinkanlılıkla” başlığını kullandığı yazısını **“Uzun söze hiç gerek yok. Oysa, basında böyle günlerde sıralanması adet olmuş pek çok laf göreceksiniz şimdi. En çok da şunu okuyacaksınız: Nasıl, dediğim çıkmadı mı? Ben biliyordum, bekliyordum, falan.”** girişiyle devam ettiriyor. Koyu puntolar kullanması dikkat çekmeyi amaçladığını gösterirken “falan” kelimesini özellikle kullanması bir alaya alma ve aşağılamayı ifade ediyor. Zaten bilineni söylemenin bir anlamı olmadığını bundan sonraki dönemde sağduyulu davranarak durumdan nasıl kurtuluşa çıkılabilir anlamında okuyucuya mesaj veriyor.

“Fırsatlar” başlıklı yazısının girişinde soru sorarak başlıyor ve askerin zaten olmayan hükümeti ele geçirdiğini yazıyor. Yani Türkiye zaten yönetilmiyordu ki asker hangi yönetimi ele geçirdi alt mesajını veriyor okuyucuya.

“Eğri oturup doğru konuşma gereğini hiçbir zaman anlamamışımdır. Hem doğru oturup hem doğru konuşulamaz mı? Şimdi öyle yapma zamanıdır, “Türkiye’de askerler iktidarı aldı” deniliyor. Yanlış bence. Yurdumuzda iktidar yoktu ki alınsın. Dileyen aklına eseni yapıyor, kimse kaba güçten başka bir şeyden çekinmiyordu.”

3.1.1.1.2.2. 28 Şubat 1997 *Post-modern Darbe*

3.1.1.1.2.2.1. *Hürriyet*

Oktay Ekşi “Etme bulma dünyası” başlığıyla verdiği yazısızın girişinde hükümetin politikalarından memnuniyetsizliğini dile getiriyor ve ekliyor her kim görevini layıkıyla yerine getirmiyorsa elbette o görevi yerine getirecek birileri bulunur diyor açıkça.

“**BİR** kere daha ortaya çıktı ki, yaşam boşluk kabul etmiyor. Yani siz görevinizi yapmazsanız, biri çıkıyor sizin yerinize el koyuyor. O arada hiç yanlış yapılmıyor mu? Maalesef yapılıyor. Ama bu yanlışla yol açan siz iseniz, yani kendinize düşeni eğer siz ihmal etmişseniz, bilin ki söz hakkınız artık yoktur. Tıpkı Milli Güvenlik Kurulu’nun 28 Şubat toplantısıyla ortaya çıkan durum gibi.”

Emin Çölaşan “Din ticareti-din sömürüsü” başlıklı yazısında Refah Partisi ve izlediği politikayı sert bir dille eleştiriyor. Şimdiye kadar izlenen yol haritasında dini araç olarak kullananların çok büyük miktarlarda paralar kazandığını eleştiriyor. Koyu puntolar kullanarak verdiği kelimeler ise seçilerek kullanılmış ve anlamı daha da güçlendirmiştir. Yandaş kelimesini kullanması ise kızgınlık ifadesini sezdirmektedir.

“**TÜRKİYE**’de hep geçerli olan iki kavram var: **Din ticareti** ve **din sömürüsü**. Bu kavramlar **Refah Partisi** tarafından geçmişten bu yana hep kullanıldı da, bunlar şimdi hükümet olunca zirveye ulaştı. **Allah**’la kul arasına girmeye kalkışanlar, kitleleri **din sömürüsü** yöntemiyle aldatanlar, bu işlerden büyük kazançlar elde ettiler. Holdingler, şirketler kurdular. Kendi yandaşlarına iş, ihale ve para sağladılar.”

Ertuğrul Özkök “Maksat hasıl oldu” başlıklı yazısının girişini üst düzey bir komutanla yaptığı konuşma ile veriyor. Aslında olması gerekeni askerlerin yaptığını belirten Özkök’ün hükümete karşı tavır aldığı görülmektedir.

“**DOKUZ** saatlik Milli Güvenlik Kurulu toplantısına askerlerin bakışı nedir? Dün sabah konuştuğum üst düzey komutan aynen şunları söylüyor: “**Maksat hasıl oldu. Biz alınması gereken önlemleri 20 madde halinde bildireceğiz. Sonra da çok yakından takip edeceğiz.**” Evet, anahtar kelime bu. Askerler çok yakından takip edeceklerini

söylüyorlar. İzleyecekleri süre de iki ay. Ama asıl önemli olan cümle bundan sonra geliyor: “**Biz aslında Parlamento’nun yapması gereken şeyi yaptık.**””

Kurthan Fişek “Demirel mektup yazmamış yine “name” yapmış...” başlıklı yazısının girişinde oldukça alaycı ve sivri bir dil kullanmış ve dönemin Cumhurbaşkanı yazdığı mektuptan dolayı eleştirmek için “sayın” kelimesini her kişi ve kurumda sıfat olarak kullanarak aşağılama imasına yer vermiştir.

“**SAYIN** devlet başkanımız, sayın başbakanımıza mektup yazdı mı yazmadı mı? Sayın Milli Güvenlik Kurulu’muzun sayın toplantısına öngelen sayın saatlerde sayın Ankara bunu konuşuyordu. Devamlı bir sayın Hürriyet okuru (ve sayın yazarı) olmasam anlatacaktım bu haberi... Başka sayın gazetelere (ve sayın politikacı taifesine) inansam, böyle bir sayın mektubun olmadığı kanaatine varacaktım. Siz buna “mektup” mu diyorsunuz?”

Fatih Altaylı “Beş diktatör mü demokrasi?” başlıklı yazısının ilk cümlesinde mektup olayını eleştirerek bunun bir mektup değil açık açık bir muhtıra olduğunu belirtiyor. Alt mesajında ise halkı kandırmanın boşuna olduğunu ve bunu yapmanın imkânsız olduğunu vurgulamaktadır. Yazının devamında koyu puntolarla verdiği isimden de anlaşılacağı üzere bunu ispat yoluna gitmiştir.

“**BU**, bal gibi muhtıradır. Refah Partililer bu işten kendilerine göre anlamlar çıkarmaya çalışsalar da, işin aslını **Oğuzhan Asiltürk** gibileri de fark etmiştir. Askerle, ne yaptıklarının idraki içinde olmayanları ve onları kullanarak Anayasa’ya rağmen bir şeyler yapmaya çalışanları hizaya getirdiler. En azından hizaya gelmeleri için uyardılar.”

Tufan Türeñç “Bu hükümetin işi bitti” başlıklı yazısının girişinde ülkenin geldiği durum hakkında bazı tespitlerde bulunmakta ve uygulanan politikalar sonucunda hükümetin nasıl sona yaklaştığını açıklamaktadır. Her cümleyi üç nokta kullanarak bitirmesi ise dikkat çekici bir noktadır. Cümleleri bu şekilde bitirmesi her cümleyi hükümetin sonunun geldiği sonucuna bağlamak mümkündür. Erbakan ve Çiller’i direkt olarak hedef alan Türeñç onlara karşı sivri bir dil kullanmaktan da çekinmemiştir. “İktidarla göbek bağı olmayan” ifadesi ile muhalif basını kasteden Türeñç bu ifadeyi seçmesi ise iktidara karşıt olduğunun bir göstergesidir.

“**EĞER** bir koalisyon hükümetinin iki başı her gün Cumhurbaşkanı’ndan azar işitirse... Bir hükümet, hukukçular, bilim adamları, sendikalar, aydınlar ve demokratik kitle örgütleri tarafından her gün protesto edilirse... İktidarla göbek bağı olmayan basın kuruluşları ve gazeteciler sürekli eleştirilirse... Ve askerlerde her gün uyarı alıp sonunda ultimatoma yerse... Bunun anlamı su götürmez bir şekilde bitmiştir, tükeniştir.”

3.1.1.1.2.2. Milliyet

Milliyet Gazetesi'nin en sivri dilli yazarlarından olan Umur Talu “Düriye'nin düğümleri” başlıklı yazısında açıkça hükümetle dalga geçmiştir. MGK toplantısının 9 saat sürmesini eleştirmiş o kadar sürede neler olduğunu sorgulamaya itmiştir okuyucuyu. “Hocam” ifadesini özellikle kullanan Talu ilginç bir imada da bulunmuştur. 9 saat gibi bir süre de amacını aşan durumların olabileceğine işaret eden Talu 9.5 filmi ile gönderme yapmıştır.

“**Muhterem Hocam**; Yani aşk olsun, şunca zamandır sana mektup yazarım, kimse aldırmadı da, Baba'dan sana mektup postalanınca olay oldu. Halbuki, benim mektuplar da en az Baba'nınki kadar rejimi korumaya dönüktü. Demokratik, ağzımıza layık tıkınma rejimimizi. Neyse elbet bir gün kıymet anlarlar. Hocam, 9 saat Megeka'da ne yaptınız öyle? 8.5 olsaydı **Fellini**'nin filmi gibiydi. İyi ki 9.5 olmamış. Sen bilmezsin ama “**9.5**” filminde de **Mickey Rourke**'yle **Kim Bassinger**... Nasıl anlatayım, işte, halvet.”

Yavuz Donat “Uyarı!..” başlığı ile verdiği yazısının girişinde İsmet İnönü'nün sözü ile başlıyor. Onun her konuda başarılarla imza attığından söz eden Donat hükümete onun üzerinden uyarıda bulunuyor. Hükümetin ve meclisin üzerine düşeni demokrasi adına yerine getirmesi mesajını veriyor. “Zirve” sözünü kullanması ise devlet yönetiminde İsmet İnönü'yü yücelttiğini ve “vasiyet gibi özlü sözlerle” ifadesinde ise tecrübeli bir devlet adamının sözlerine kulak verilmesi gerektiği uyarısında bulunuyor.

“**Ordu ile siyasi kudretin birbirine itimat edemez vaziyete alması, o millet için en büyük felakettir.** İmza: İsmet İnönü. O Asker olarak “**zirvelerde**” görev yaptı. Sivil olarak yine “**zirvelerdeydi.**” Ve “**vasiyet gibi özlü sözlerle**” herkesi uyardı. “**yukarıdaki**

“Hükümette kazan kaynıyor” başlıklı yazısında Yalçın Doğan Refah Partisi'nin kendi içinde güven sorunu yaşadığına dikkat çekiyor. Erbakan'ın kendisine gönderilen mektubu saklıyor olmasını köşesine taşıyan Doğan, Refah Partisi'nin güven bunalımında olduğunu koyu puntolarla okuyucuya aktarıyor. “Kırk yıldır birlikte çalıştığı arkadaşları” ibaresinde Erbakan'ın çalışma arkadaşlarına ihanet ettiği alt mesajı sezdiriliyor.

“SADECE Türkiye'yi değil, aynı zamanda “**Refah'ı da karıştırıyor Demirel'in mektubu.**” Erbakan mektubu “**kırk yıldır birlikte çalıştığı arkadaşlarından**” saklıyor. Bu tutum, RP'de “**güven bunalımı**” yaratıyor.”

Altan Öymen “Askeri ve sivil” başlıklı yazısında oldukça açıklayıcı bir giriş yapmıştır. Demokrasinin en iyi yönetim şekli olduğuna vurgu yapan Öymen askeri ya da sivil olsun hiç kimsenin darbe taraftarı olmadığını belirtmektedir. Altan Öymen’in koşullar ne olursa olsun demokrasiden yana olduğunu söylemek mümkündür.

“Askeri darbenin faydasına, askerler dahi inanan var mıdır? Yarım yüzyıl içinde birçok tecrübeden geçtik. Artık askerler dahil, kimse böyle bir şey istemiyor. Evet, derler ki: **“Demokrasi ideal bir rejim değildir..”** Ama bilenler hemen ekler: **“..Fakat demokrasiden daha iyi bir rejim yoktur. Ondan asla şaşmamalıdır.”**

“Anayasa mı dediniz?” başlıklı yazısında Güneri Civaoglu, Refah Partisi’nin anayasa ihlalinin işçilerin toplu sözleşmeleri üzerinden örnekleyerek eleştiriyor. Anayasayı batıl olarak ilan eden RP iktidarının, hükümetten istifa etmesi gerekliliğini ima ediyor.

“Bazı işyerlerinde yapılan **toplu sözleşmelere** veya **beyaz yakalı yöneticilerin özel sözleşmelerine** şöyle bir hüküm konuyor: **“Eğer kuruluşun sahibi sözleşmenin yapıldığı tarihte geçerli olan şirket veya gazete anayasanın dışına sapan bir politika çizgisine yönelirse, çalışanın, işyerinden ayrılmak ve tazminat istemek hakkı doğar.”** Söyleyin Allah aşkına... Devlet, bir şirketten ya da gazeteden daha az önemli ve daha az ciddi midir? Ki... İktidarlar, o anayasanın dışına çıkabilmekte, hatta o anayasayla tanınmış düzeni **“küfür”** ya da **“batıl”** olarak ilan edebilmektedirler.”

“Haşlama” başlıklı yazısında ise Civaoglu, Refah Partisinin anti laik uygulamalarını halka nasıl empoze etmeye çalıştığını aktarıyor. “Tekke mensuplarına” ifadesi ile Necmettin Erbakan’ı kasteden Civaoglu’nun bu ifadeyi seçerek kullandığını bu sayede retorik ve stratejik kelime seçimi yaptığını söyleyebiliriz. Son MGK toplantısında bildirinin imzalanmasını ise hükümet yöneticilerin kastederek, haşlandıklarını belirtiyor.

“Tarihi **MGK** toplantısının, komutanlar arasındaki değerlendirmesi şöyle: **“Kurbağayı içinde soğuk su olan tencereye atarsınız... Az sonra başına geleceklerden habersiz, yüzmeyi sürdürür. Tencerenin altındaki ateşi yakarsınız... Suyun yavaş yavaş kaynadığını farketmez. Çünkü yükselen ısıya alışır. Su iyice kaynadığında, artık çok geçtir. Reflekslerini yitirmiştir. Oysa kurbağayı, doğrudan kaynar suya atsaydınız... Derhal tencereden dışarı fırlardı. RP, Laisizm dışı uygulamaları, kurbağanın içinde bulunduğu suyun yavaş yavaş ısıtılması gibi bir taktikle toplumsal yaşama ve devlet hayatına sokuyordu. Su kaynadığında artık çok geç olacaktı. Toplum alışacaktı. Refleksler körelmiş olacaktı.”** Bu sözler, **laisizm** adına tepki koyan sivil kesimin silahsız güçlerinin ve silahlı kuvvetlerin **aymazlığa düşmediğinin** simgesel anlatımıdır. Ve başka sürpriz görüntüye işaret edeyim. Galiba... Asıl, son **MGK** toplantısında, sıcak suya kurbağa atıldı. Birilerinin hayli haşlandığını

söyleyebilirim. **Tekke mensuplarına –tekkelerin kapatılması- açıklamasına imza koydurtmak az şey mi? ”**

“Askeri değil sivil çözüm” başlıklı yazısında Derya Sazak hükümet yanlısı bir tarafta olduğu sezdiriyor. Ancak yazı girişinde Erbakan’ın sözlerinin yanı sıra Erol Özkasnak’ın sözleriyle onu yalanlaması ise orta çizgide olduğu izlenimini veriyor.

“MGK toplantısı da ülke gündemindeki siyasal gerilimi düşürmeye yetmedi. Refah lideri Erbakan’ın, **“Devletin tepesinde hiçbir ayrılık yoktur, tam bir uyum vardır”** sözlerine karşın Genelkurmay sözcülerinin aksini söylemeleri, beklenen yumuşamanın henüz sağlanamadığının işaretidir. Genelkurmay Genel Sekreteri Erol Özkasnak şu tepiyi gösteriyor. **“Türk silahlı kuvvetleri, Atatürk’ün kurduğu laik Cumhuriyet’in temel ilkesini hayata geçirmeye inananlar ve buna gönül verenlerle uyum içindedir. Bunların dışında hiçbir kimseyle uyum içinde değildir.”**”

Metin Toker ““28 Şubat’ın ardından..” başlıklı yazısında bazı tespitlerde bulunuyor ve geline nokta da hiç bir sonucun elde edilemediği kanısına varıyor. Bu 28 Şubat’ın da her zaman alışlagelmiş 28 Şubat’lardan farkı olmadığını vurguluyor.

“Bugün 2 Mart. 28 Şubat’ın 1997’nin üzerinden iki gün geçti. Görüyorsunuz, 28 Şubat 1997 **“normal ve mutad 28 Şubat’lardan biri”** oldu. MGK toplantısının sekiz saat gibi alışılmamış bir süre uzamasına rağmen.. Ne dananın kuyruğu koptu. Ne askeri darbe kapımızı vurdu. Ne de **“Ya MGK’da uyuşurlar, ya da ordu gelir”** kehaneti doğru çıktı.”

Şükrü Elekdağ “Çıkar yol” başlıklı yazısının girişinde MGK kararlarını açık ve anlaşılır bir şekilde özetlemiş. Ancak kullandığı başlık ile yazı girişinde herhangi bir uyum söz konusu değildir. Geline nokta da tespitlerini dile getiren Elekdağ yazı içeriğinde başlığa uygun olarak açıklamalarda ve çözüm önerilerinde bulunmuştur.

“Milli Güvenlik Kurulu’nun (MGK) bildirisi net ve çarpıcı. Kurul, Refah yol hükümetini sert bir dille uyarıyor ve önerileri doğrultusunda hareket etmediği takdirde onu yaptırım uygulamakla tehdit ediyor. MGK, hükümeti, Atatürk ilke ve inkılapları ile laik ve demokratik cumhuriyet hedefinden sapmakla, dinin ve siyasi amaçlarla istismar etmekle, aşırı dinci akımların devlet ve demokrasi bir tehdit boyutuna ulaşmasına yol açmakla ve ülkeyi laik ve anti-laik diye ikiye bölerek devletin güçsüzleştirilmesine neden olmakla suçluyor.”

“RP, devleti ve dini sıkıntıya sokuyor” başlıklı yazısında Orhan Tokatlı, hükümetin politikalarını eleştiriyor. 3 Mart 1924 de getirilen yeniliklere dikkat çeken Tokatlı her cümlesinde üç nokta kullanmış ve anlatımı etkin bir hale getirmiştir. Bütün bu

yeniliklerin aksine iktidarın yanlış politikaları sonucu MGK kararlarının hükümetin önüne gelmesi ile bu düzenin bu şekilde gitmeyeceğine vurdu yapıyor.

“3 Mart 1924, Türkiye Cumhuriyeti 73 yıl önce bugün, Atatürk’ün liderliğinde, laik, çağdaş ve demokrat ülke olma yolunda ilk adımlarını atmış bulunuyor... TBMM’de arka arkaya kabul edilen yasalarla, hilafet kaldırılıyor, Osmanlı hanedanı yurt dışına çıkarılıyor... Eğitim ve öğretimi birleştiren Tevhid-i Tedrisat sistemi benimseniyor, medreseler kapatılıyor... Şeriye ve Evkaf ile Erkan-ı Harbiye –i Umumiye vekâletleri yok ediliyor...”

3.1.1.1.2.2.3. Sabah

Sabah diyor ki köşesinde kaleme aldığı yazılarında Güngör Mengi açıkça hükümete yüklenmekten çekinmiyor. “Görev Meclis’in!” başlıklı yazısının girişinde hükümet muhatapları hakkında tespitlerde bulunuyor, direkt olarak Çiller ve Mesut Yılmaz’a eleştiride bulunarak beklenenin aksine onların da diğer kötü yöneticiler gibi olduğunu söylüyor.

“Rejim bunalım geçiriyor. Kötü ellerde çıkmaza girdi.. Demokrasi tarihimiz parlak değil.. Meclis, geçmişte demokrasiyi inatlarına feda eden sabıkalılarla dolu.. Yeni diye umut bağlanan Çiller ve Mesut Yılmaz eskilerden farklı çıkmadı. Yılmaz “her fedakârlığa hazırım” dedi ama o kadar çok yanlış var ki, kimse samimi olduğuna inanmadı.”

“Artık ciddi olun” başlıklı yazısında Güngör Mengi, Erbakan ve Çiller’e atıfta bulunuyor. Onların siyaseti özümseyemediklerini ve durumun ciddiyetinin farkında olmadıkları konusunda eleştiriyor. MGK’nın sunduğu bildiriye ciddiye almadıkları ve bu kadar ciddi bir durum karşısında sorumluluktan kaçtıklarına vurgu yapıyor. İlk cümleyi koyu puntolarla vererek dikkat çekmeyi amaçladığını söylemek mümkündür.

“Siyaset, demokrasi özümsemiş insanların elinde değil. Bu insanlar, müeyyide işletemeyen toplumun zaafından yaralanarak oyun oynuyorlar!”

“Toplumun zaafı” ibaresiyle hükümetin dini duygularını istismar ettiğini açıkça vurgulamak için “zaaf” kelimesi ise özellikle seçilmiştir.

“Laiklik hapı” başlıklı yazısında ise Güngör Mengi Erbakan’ı üstü kapalı olarak yalancılıkla suçluyor. “Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma” ifadesini kullanarak

bunu vurgulamıştır. Erbakan'ın MGK toplantısı sonunda "tam bir fikir birliği içindeyiz" cümlesine istinaden yapılan suçlamada Mengi alaycı bir dil kullanmıştır.

"Erbakan "Ülkedeki tansiyonu düşürmek hepimizin görevidir" dedi ama kendi gösterdiği hedefe kendisi zarar veriyor- Ne demişler?. Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma! Milli Güvenlik Kurulu toplantısı ardından Başbakan'ın yaptığı yorum tansiyonu tavana vurdurdu. Kimsede gülecek hal kalmadığı için kiminde şaşkınlık, kiminde kızgınlık yaratan sözü şuydu: "Komutanlarla tam bir fikir birliği ve uyum içindeyiz. Hiçbir sorun yok.."

"Ordu, siyasi hayata el koydu" başlıklı yazısında Mehmet Ali Birand artık darbelerin eskisi gibi olmadığı vurgusunu yapıyor. Darbe oldu ancak sivil hayata değil siyasi hayata darbe oldu diyor. Ordunun siyasete el koymasıyla demokrasiye darbe vurulduğu imasında bulunuyor.

"Dün büyük bir merakla Milli Güvenlik Kurulu toplantısının sonucunu izlediniz. TV'lerinizin karşısına mihlandınız ve ayrılamadınız. Bugün de gazeteleri karıştırdınız ipuçları aradınız. Kiminizin korkusu, kiminizin istediği **"darbe"** ile ilgili haberleri soluksuz okudunuz. Büyük bir olasılıkla da **"Oh darbe olmamış"** dediniz. Kiminiz memnun oldu, kiminiz bir fırsatı daha kaçırmamanın yasını tuttu... **Oysa çoğumuz farkında bile değiliz, darbe gerçekleşti bile. Türk Silahlı Kuvvetleri siyasi yaşamımıza el koydu."**

"Aslında, hepimizin "ince ayara" ihtiyacı var" başlıklı yazısında Birand, gelinen noktada yapılan yanlışlara dikkat çekmek için "ince ayar" sözüyle bildirinin haklılığına vurgu yapıyor. Bildiri ile TSK'nın hükümete hassas ayar çektiği imasında bulunuyor ve "kendi düşen ağlamaz" diyerek de ekleme yapıyor.

"Olanlar oldu... Siyasilerimiz yine boşluk yarattılar ve normal koşullarda Meclis'te görülmesi gereken bir hesap, MGK'da görüldü. Asker, siyasi yaşamımızda balans ayarını veya ince ayarı tamamladı. Kendi düşen ağlamaz. Bundan böyle kimsenin şikâyet hakkı yok. Askerin bu tutumunun demokrasi ile bağdaşmadığını da söylemeyin..."

"Darbe' ahmaklıktır" başlığı ile Cengiz Çandar ne kadar darbe karşıtı bir tutum sergilediğini açıkça göstermektedir. Nedenini ise Türkiye'nin stratejik konumuna bağlıyor.

"Bu ülkede günlerdir **"darbe"** tartışması yapmak, Milli Güvenlik Kurulu'nun toplantısını adeta **"darbe olacak mı olmayacak mı"** ya endekslemek en başta Türk Silahlı Kuvvetleri'nin komuta kademesine hakaret sayılır. Sebebi basit: Darbe ahmaklıktır. Niçin? İşte **"çünkü"**ler: Türkiye, Orta Amerika'nın **"muz cumhuriyetleri"**nden biri değildir. Dünyanın en önemli stratejik kavşaklarından birini kontrol eden bir ülkedir.

Akdeniz-Karadeniz, Balkanlar-Kafkasya, Avrupa-Orta Asya ve Avrupa-Ortadoğu eksenlerine böylesine denetleyebilen, dünya enerji rezervlerinin yanı başında, uluslararası enerji ulaşım hatlarını üzerinden geçirmeye hazır bir başka ülke yoktur.”

“Ne anladınız?” başlıklı yazısında Rauf Tamer, okuyucuya hem soru soruyor hem de açıklama yapıyor. Kim gelirse gelsin aynı tehditle geldiğini ve sonucun yine aynı olduğuna vurgu yapıyor. Rauf Tamer koyu puntolarla dikkat çekmeye çalıştığı cümlelerde ironik bir dil kullanmış ve hükümeti eleştirmiştir.

“Değişen nedir? Hiç. Eskiden **“ben gelmezsem Refah gelir”** tehdidi vardı. Şimdi o bitti öbürü başladı: - **Ben gelmezsem Ordu gelir.** Her şeyi yüzümüze gözümüze bulaştırdık. Şahdamarımız Ordu’yu da dedikoduların içine çekme gayreti içindeyiz. **Çamur’un üstüne oturmam** diyenler, şimdi sanki “vatan uğruna” 1 yıl çamurun üstünde oturmaya razılar.”

Mehmet Altan “Refah’ı Susurluk’ta vurdular...” başlıklı yazısında Refah Partisi’nin bildiri yemesini Susurluk olayına bağlıyor. Susurluk kazasından sonra ortaya çıkan iddialar ve sonrasında polis-suçlu- devlet üçlüsünün aynı araçta olması kirli siyaseti gün yüzüne çıkarmış ve Altan olayların başlangıcını bu olayla ilişkilendirmiştir. Refah Partisi’nden beklentisinin yüksek tutan Altan, hayal kırıklığına uğramasını koyu puntolarla verdiği “farkının” olmaması ifadesi ile dile getiriyor.

“Refah Partisi’nin diğer Ankara partilerinden hiçbir **“farkının”** olmaması, İslam’ı alabildiğine sömürmesine ve iktidarın sekizinci ayında tıkanmasına yol açtı. Diğerleri gibi taraftarlarına devlet imkânlarını dağıtma anlayışıyla siyasete soyunmuş **“merkeziyetçi, devletçi, bürokratik, otoriter ve totaliter eğilimli”** sıradan bir düzen partisi Refah... Farklı olsa, Türkiye’nin beklediği demokratik değişimleri yapmaya sıvanır, Susurluk skandalı ile ortaya çıkan **“devlet çürümesinin”** hesabını sorardı.”

“Bir kez mermere düşürüldü yumurta...” başlıklı yazısında Çetin Altan Necmeddin Erbakan’a bütün uyarılara rağmen bildiğini yaptığı noktasında eleştirisini dile getiriyor. Ülkeyi ikiye bölmenin kimseye bir fayda sağlamayacağını bile bile Erbakan’ın hiçbir yetkiliyi dinlememesi sonucu, gelinen noktayı kaçınılmaz olarak niteliyor.

“Basından, barodan, sendikalardan, üniversitelerden az uyarı yapılmadı Necmeddin Bey’e...”

3.1.1.1.2.3. 27 Nisan 2007 E-Muhtıra

3.1.1.1.2.3.1. Hürriyet

“Muhtıra” başlıklı yazısında Emin Çölaşan, hükümetin icraatlarını açıkça eleştiren ve muhtırayı destekleyen bir yazı kaleme almıştır. Din sömürüsünü “sıkmabaş” terimini kullanarak sivri bir eleştiride bulunmuştur. Vali ve kaymakamlara açıkça eleştiride bulunmuştur.

“27 Nisan gecesi saat 23.00’te muhtıra açıklandı. Algılama zorluğu olmayanlar hadiseyi iyi anladı. Muhtıra özellikle laiklik kavramından söz ediyor; çünkü Türkiye Cumhuriyeti bu iktidarın ve hükümetin elinde bir yerlere sürükleniyor. Milli eğitim ve ulusal kavramlar yok ediliyor. Onların yerini din sömürüsü alıyor. Küçük öğrenciler bile devlet tarafından düzenlenen ve göz yumulan dini törenlere türban ve sıkmabaşlarla çıkarılıyor. Bu tavırlar neredeyse her yerde sergilenirken, o illerin valileri, ilçelerin kaymakamları acaba ayakta mı uyuyordu? Bunları görmediler mi, görmek işlerine mi gelmedi?”

“Görünen köy...” başlıklı yazısında Oktay Ekşi, koyu puntolarla özellikle vurgu yapmak istediği noktaları belirtmiş, kamuoyuna açıklama şeklinde verilen yazının bir muhtıra olduğunu bu noktalardan anlamayı mümkün kılmıştır. Genel itibariyle Oktay Ekşi muhtırayı destekler nitelikte yazının kaleme aldığını söylemek mümkündür.

“GENELKURMAY Başkanlığı, dün saat 23.10’da kendi web sitesine bir “**Kamuoyuna Açıklama**” koydu ve bir anda Türkiye’nin gündemini alt-üst etti. Nitekim bu açıklama, dün TBMM’de hayli gerilimli bir şekilde yaşanan **Cumhurbaşkanlığı** seçimini neredeyse unutturdu. Çünkü içeriğine bakınca “**sert uyarı**” demek yetmiyordu. Buna lügatte aynı anlama gelse de kafalarımızdaki anlamıyla düpedüz bir “**muhtıra**” demek gerekiyordu. Bu muhtıranın açıkça ifade edilen kısmı "anti laik", yahut "irticai" nitelikteki eylemlerdir. Hedefi, irticai faaliyetlere göz yuman yahut bunları el altından teşvik eden yetkililerdir.”

“Bizim düşmana ihtiyacımız yok ki!” başlıklı yazısında Rahmi Turan, iktidara açıkça eleştiride bulunmuştur. Türkiye’yi tehlikeye sürükleyen durumların dış kaynaklı olmasının yanında, içeriden de gözünü hırs bürümüş hükümet yetkililerine atıfta bulunmaktadır. Türkiye’yi bölmek için düşmana gerek olmadığını, hükümetin ülkeyi bir çıkmaza sürüklediği imasında bulunmaktadır.

““**Ağacın kurdu içinde olur**” derler. Biz de gövdesini kendi içindeki kurtların kemirdiği ulu bir ağaca benziyoruz. Türkiye bir tehlike çemberinde... Güçlü olmamız lazım... Güçlü olmak için de birlik ve huzur gerek! Hani, nerede? Gözlerimiz gaflet perdesiyle

kapanmış... Bizim düşmana ihtiyacımız yok ki... **Kendi kendimizin kurdu olduk...**
Düşman içimizde!"

3.1.1.1.2.3.2. Milliyet

Güneri Civaoğlu, muhtırayı destekler nitelikte düşüncelere sahip olduğunu verdiği girişten de anlamak mümkündür. Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde yaşanan gelişmeleri Anayasa Mahkemesinin çözebileceği inancını taşıdığı görülmektedir.

"Bugün Egemenliğin Türk milleti adına kullanıldığı kurumlardan biri de "yargı"dır. O nedenle cumhurbaşkanlığı seçiminin yüksek yargı organlarından biri olan Anayasa Mahkemesi'ne götürülmesinde demokrasi adına yadırganacak bir şey yok. Rejim işliyor. Anayasa Mahkemesi, demokrasinin "emniyet supabı" olarak görülmelidir. 1960 öncesinde böyle kurumlar olmadığı içindir ki Meclis'te çoğunluğa sahip iktidar partisi, her istediğini yapabilir sanmıştır. Ve... Ne yazık ki... 27 Mayıs 1960 Askeri İhtilali'yle bu "freni patlamış" gidiş, tanka çarptı. O dönemde de Anayasa Mahkemesi olsaydı ve iktidarın bileğini tutabilseydi, rejim parantezi açılmayabilirdi."

Melik Aşık, dönemin cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül'ün bir takım olumsuz konuşmalarına yer veriyor. Bütün söylediklerine rağmen Abdullah Gül'ün herhangi bir özür ya da mazeret belirtmediğini vurgulayan Aşık, bu süreçte Gül'ün adaylığını desteklemediğini açıkça göstermektedir.

"Açık Pencere Bakınız son birkaç gün içinde sergilenen cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül'ün geçmişteki sözlerine: "Cumhuriyet döneminin sonu gelmiştir. Eğer Ankara'nın yüzde 60'ı gecekonduda oturuyorsa bu laik sistemin başarısız olduğu anlamına gelir ki, biz de onu kesinlikle değiştirmek istiyoruz..." "Düzen, Türkiye'de İslamı caminin içine hapsetti. Biz İslamı hayat tarzı olarak görmek istiyoruz..." "Onlar, laik seçkinler değil din karşıtları. Adı ateizm olan başka bir din yaratmak istiyorlar. Kendi yaşam biçimlerini empoze etmeye çalışıyorlar..." "Türk anayasasının girişinin İngilizcesini yabancıya verecek olursanız utanırsınız." Bu sözler günlerdir medyada çalkalandığı halde Abdullah Gül ne pişmanlık bildirdi ne "yanlış anlaşıldım" gibisinden bir mazeret beyan etti... O sloganların arkasında durarak Çankaya'ya çıkmak istiyor... Sonunda Türkiye çok kritik bir noktaya geldi. Tehlikeli bir kutuplaşma, yoğunluğunu artırarak sürüyor..."

Fikret Bila, Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamanın tamamının okunduğunda, bildirinin sadece cumhurbaşkanlığı seçiminden ibaret olmadığını, ucu açık mesajlara da yer verdiğini belirtiyor.

"Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklamanın bütünü okunduğunda, cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili, ancak onunla sınırlı olmadığı söylenebilir. Dikkat çeken bir yanı da ileriye dönük mesajlar da taşıyan 'ucu açık' nitelikte oluşudur."

3.1.1.1.2.3.3. Sabah

“İçtima” başlıklı yazısında Yılmaz Özdil, Adalet ve Kalkınma Partisi’ni ağır bir şekilde eleştirdiği görülüyor. İktidarın yaptığı icraatları düşünmesi gerektiğini ve kapatılan eski partilerin yolundan gitmemesi gerektiğini ima ediyor. Ancak hükümetin zorla dayatmaları sonucu bildiri yemesini ise Erbakan’ın görüşünden ayırlamadığı sebebine bağlıyor. Özdil Adalet ve Kalkınma Partisi’ni AKP ifadesini kullanarak saygınlığını tanımadığı alt mesajını veriyor.

“Hâlâ deniyor ki... Bundan sonraki adım ne olur? Bundan sonraki adım, tank olur. Gücüm var diye dayatırsan... Gücü olan sana dayatır. Kaçınılmaz gerçek, budur. O, şunu demiş. O, bunu demiş. Boşverin... Detaydır. İlgili arkadaşların "takkesini önüne koyarak" düşünmesi gereken "büyük manzara" şudur... Milli Nizam Partisi? Anayasa Mahkemesi kapattı. Milli Selamet Partisi? Garnizon duvarına çarptı. Refah Partisi? Anayasa Mahkemesi kapattı. Fazilet Partisi? Anayasa Mahkemesi kapattı. AKP? Sebep farklı. Adres aynı. Yine, Anayasa Mahkemesi. Yine, muhtıra. Millî Görüş’ün dümen suyundan çıkamayan AKP, bir çuval inciri berbat etti.”

“Testi kırılmadı” başlıklı yazısında Erdal Şafak, muhtıranın sadece bildiriden ibaret kalacağını gerçek bir darbeye dönüşmeyeceğini vurguluyor. Demokrasimizde sadece bir çatlağa neden olduğunu ve bunun tamir edilebilir bir çatlak olduğunu belirtiyor. Henüz kırılmayan testiden ümit kesilmeyeceği imasında bulunuyor.

“Bir atasözümüze göre, "Testi kırıldıktan sonra yolgösteren çok olur."

Ancak biz Genelkurmay Başkanlığı’nın "e-muhtıra" olarak tarihe geçecek "Basın Açıklaması" ile testinin kırılmadığına, sadece çatladığına inandığımız için karınca kararınca yol göstermeye devam edeceğiz. Evet testi sadece çatladı; ancak onarılmazsa, yapıştırılmazsa, kırılması tehlikesi de var.”

“Demokrasi 'yara' aldı!” başlıklı yazısında Mahmut Övür, Genelkurmay’ın yayınladığı uyarı mesajını, sadece sert bir uyarı değil direkt muhtıra olarak yorumluyor. Muhtıra tarzı bir açıklamanın beklendiği imasında bulunan Övür, demokrasiye uyulmadığı takdirde 28 Şubat’a gönderme yaparak iktidara uyarıda bulunuyor.

“Önceki gece yarısından beri Türkiye’nin duyarlı insanları bir yandan televizyonları, internet sitelerini izliyor; bir yandan da telefon trafiği ile **"Neler oluyor?"** diye soruyordu. Nedeni bildiğiniz gibi, gece yarısı Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesinde yayınlanan bildiri. Aslında bildiri demek çok hafif kalır. Çünkü son yılların en sert açıklaması bu. Bir anlamda **"muhtıra"** demek daha doğru. Birçok insana sürpriz gelse de böyle bir hazırlığın olacağı bekleniyordu. Çok değil bir gün önceki 27 Nisan tarihli yazımızda bu gelişmenin ipuçlarını el almış ve

şöyle demiştik: "Bugün (DYP ve Anavatan'ın Meclis'te) alacakları tavır, her iki partinin de yarısını şekillendirecek. Ya sivil demokrat geleneklerine uygun davranacaklar, ya da 28 Şubat sürecinin ayak seslerinin duyulacağı yeni bir gerilimi ateşleyecekler. Tıpkı 28 Şubat süreci gibi..."

3.1.1.1.2.3.4. Star

"Tehlikede olan demokrasi değil mi?" başlıklı yazısının girişinde Mehmet Altan, cumhuriyet ile demokrasi arasında kalmış kesimin kendilerini sorgulamaları gerektiği imasında bulunmaktadır.

"Gerçekten 'demokratik bir cumhuriyet' olsak... Darbenin dillendirildiği gecenin ertesinde.. 'Cumhuriyet' mitingi mi yapardık, yoksa 'demokrasi' mitingi mi? Baktım bizdeki cumhuriyet mitingi.. Halbuki.. Padişahlığı kimse istemiyor... Ama 'kendine benzemeyene' hayat hakkı tanımak istemeyenler her yanda.."
(www.yeniasya.com.tr/2007/05/01/basin/h1.htm) [04.03.2019]

3.1.1.1.2.3.5. Vatan

Ruhat Mengi, "hiçbir aydın muhtıra istemez!" başlıklı yazısının girişinde Genelkurmayın yaptığı açıklamayı tarafsız bir şekilde özetlemiştir.

"Bugünkü yazımı yazdıktan saatler sonra Genelkurmay'ın laiklik konusunda yaptığı muhtıra niteliğinde uyarı açıklaması geldi. Genelkurmay Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesindeki olayları, halen devam etmekte olanları, yapılan konuşmaları, inatla benzer bir aday çıkarma yönündeki gayreti dikkatle izlediklerini ve GEREKTİĞİNDE tavrını açıkça ortaya koyacağını bir kez daha net bir şekilde bildiriyor."
(<http://www.gazetevatan.com/ruhat-mengi-117516-yazar-yazisi-hicbir-aydin-muhtira-istemez>)

3.1.1.1.2.4. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi

3.1.1.1.2.4.1. Hürriyet

"AK Parti'ye 11 kez seçim kazandıran reklamcı" başlıklı yazısında Vahap Munyar, Erol Olçok ve oğlunun öldürülmesini köşesine taşımış ve Olçok'un başarı hikâyesini okuyucu ile paylaşmıştır.

“Önceki gün Boğaziçi Köprüsü’ndeki darbe olayları sırasında oğlu ile birlikte vurularak öldürülen Erol Olçok AK Parti’nin 11 kez sandıktan kazanarak çıkmasına imza atan reklamcıydı. İşte Olçok’un başarı öyküsü...”

“Basın özgürlüğü darbeyi yendi” başlıklı yazısında Emre Kızılkaya, darbe gecesi olanları özetlemiş ve bütün olumsuzluklara rağmen yaptıkları yayın sayesinde darbenin başarısız olmasını sağladıklarını dile getirmiştir. Rakamsal istatistiklere de yer veren Kızılkaya, medya için internetinde önemli olduğunu vurguluyor. Koyu puntolarla verilen girişte o gece olanlara dikkat çekilmeye çalışılıyor.

“Darbe girişimi sürerken Hürriyet binasında yaşadıklarımız, basın özgürlüğünün demokrasimiz için ne kadar önemli olduğunu da ispatlıyor. hurriyet.com.tr o gece askerler tarafından basıldığında yayını gizlice sürdürdü. Türkiye darbe girişimini hurriyet.com.tr’de izledi. Üç günde 14 milyon kullanıcı, hurriyet.com.tr’de 32 milyon oturum açtı ve 165 milyon sayfa görüntüledi.”

“Habercinin kaderi” başlıklı yazısında Faruk Bildirici, tek derdi gazetecilik yapmak olan medyayı darbe gecesi olanlar üzerinden övüyor. Hürriyet’i savunmak için gelenler arasında daha önce Hürriyet’e saldıranlardan birinin olmasını köşesine taşıyan Bildirici kiminin medyaya sahip çıkmasını kiminin de medyanın değerini anlamayıp saldırmasını eleştiriyor. Büyük harf ve koyu punto ile verdiği ilk cümlede Bildirici dikkat çekmeyi başarmıştır.

“ÇARPICI, bir o kadar da öğretici olsa gerek.

15 Temmuz gecesi, binayı basan darbeci askerlere karşı Hürriyet, Kanal D ve CNN Türk’e destek vermek üzere gelenler arasında, bir yıl kadar önce Hürriyet’e saldıranlar da varmış.”

“Çocuklarımdan özür diledim” başlıklı yazısında Yonca Tokbaş, kişisel olarak duygularında söz ediyor, hangi duygular içinde olduğunu aktarıyor. Ne kadar çok etkilense de hala umudunu kaybetmediğini dile getiriyor ve ekliyor: Çocuklar, gençler o hayalini kurduğumuz özgürlük, adalet, demokrasi ve barış değerlerine sahipler ve bizlerden fersah fersah ilerideler hem de. Yetişkinlerin demokratik değerlerini kaybettiğini ancak çocuklar için umutlu olduğunu yansıtıyor.

“Derin bir üzüntüm var. Yazı yazmak müthiş zor geliyor şu an.

Neyi nasıl ifade edeceğimi, içimden geçenlerin hangi birini yazacağımı bilmiyorum. Allak bullak oldum. Korktum. Endişem hâlâ var. Kendimi bir an vatansız kalmış gibi hissettim... Korkunç bir boşluk ve boşluğa düşüş

hissi. Umudumu yitirmek gibi bir fikrim yok. Bildiğim bir şey varsa, o da bu ülke yaralarını her daim hızlı sarabilmiş bir ülke. Her karanlığın ardından mutlaka pırıl pırıl güneş doğan bir ülke. Ve dahası, beraber çalıştığım STK'lar sayesinde tanıdığım çocuklar, gençler o hayalini kurduğumuz özgürlük, adalet, demokrasi ve barış değerlerine sahipler ve bizlerden fersah fersah ilerideler hem de.”

“MİT darbeyi haber vermedi mi?” başlıklı yazısında Abdülkadir Selvi, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sözleriyle giriş yapıyor. Başlıktan da anlaşılacağı gibi MİT'in haber verme noktasında sıkıntı yaşadığına istinaden Selvi okuyucuyu sorgulamaya itiyor. “Cumhurbaşkanı” kelimesini büyük harflerle vermesi, devletin zirvesinin halktan isteği olduğu vurgusunu yapıyor ve dikkat çekmek için Erdoğan'ın sözlerini tırnak içinde veriyor.

“CUMHURBAŞKANI Erdoğan'ın ısrarla, “Tehlike henüz geçmedi, meydanları terk etmeyin” diye çağrı yapmasının nedeni anlaşıldı.”

3.1.1.1.2.4.2. Milliyet

“Darbeye karşı omuz omuza” başlıklı yazısında Mehmet Tezkan, utanç gecesi olarak nitelediği 15 Temmuz gecesinde bütün halkın birlik ve beraberlik içinde olmasını beklenen, özlenen tablo olarak nitelendiriyor. Her kesime siyah puntolarla vurgu yapan Tezkan cümle sonlarında iki nokta kullanarak da anlamı güçlendirmiştir.

“Cuma gecesinin tek cümleyle özeti budur.. **Halk**, omuz omuzaydı.. **Partiler** omuz omuzaydı.. **Siyasetçiler**, omuz omuzaydı.. **Sivil toplum kuruluşları** omuz omuzaydı.. **Medya**, omuz omuzaydı.. Demokrasiye inanan **asker**, omuz omuzaydı.. Demokrasiden başka rejim yok diyen **polis**, omuz omuzaydı..”

Nagehan Alçı “Ey darbeciler! Cehennemde dahi yeriniz yok!” başlıklı yazısında, halkın, Cumhurbaşkanı dâhil çoğu insanın tatilde olmasına vurgu yaparak, darbecilerin insanları gafil avladığından söz ediyor ve bunu koyu puntolarla vererek daha da dikkat çekmeye çalışıyor. Saldırının ne kadar ani yapıldığını vurgulamayı amaçlayan Alçı, ünlem işareti kullanarak şaşkınlığını da dile getiriyor.

“Normal, sırdan, Cumhurbaşkanı dâhil binlerce insanın tatil bölgelerinde olduğu bir akşam apansız kopkoyu bir karanlığın içinde bulduk kendimizi. Zaten amaç da buydu: **Gafil avlamak!** Meclis'in Beştepe'nin tutulması, MİT'e saldırılması, İstanbul'daki köprülerin kuşatılması, havaalanının kapatılması, Genelkurmay'ın üst düzey komuta kademesinin kaçırılması, başkent Ankara'nın birkaç saat içinde savaş alanına dönmesi ve hiç durmadan uçan jetlerle başladı kâbus. **Ve bütün gece bitmedi...**”

Güneri Civaoglu “Hastalıklı prematüre” başlıklı yazısında, daha önceki darbeleri de yaşadığını aktarmış ve bunun başarısız bir girişim olacağı yolunda öngöründe bulunmuştur. Kırmızı ve büyük harflerle verdiği “darbeler” kelimesi ile daha önce yaşanan darbelere de dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Başlıkla uyum içinde olduğu görülen giriş darbenin başarısız olacağına işaretler.

“DARBELERİ yaşamış bir gazeteci olarak **“Cuma gecesi sahnelenen kalkışmanın başarısız kalacağını”** görmüştüm. Gece gazeteye geldiğimde arkadaşlarla da paylaştım. Bir kalkışım ki... Arkasında, yanında hiç destek yok.”

Doğan Heper “Yaşasın halk, yaşasın demokrasi” başlığı ile artık darbeler döneminin bittiğine işaret ediyor. Eskiden olduğunun aksine bu sefer halkın demokrasiye sahip çıkmak adına askere karşı koymasını “ilk defa böylesi görüldü” cümlesiyle vurguluyor. Darbecilere açıkça uyarıda bulunan Heper, ülkeye demokrasinin yerleştiğini ve Türkiye’nin kaderinin Türk halkının elinde olduğu vurgusunu yapıyor.

“Bizim kuşak çok darbe gördü. Ama böylesi ilk defa görüldü. Darbeciler değil halk kazandı. İşte bu yeni idi ve Türk milletine ümit verdi. Artık bu ülkede darbe olamaz. Evet, ey darbeciler aklınızı başınıza toplayın, darbe dönemleri bu ülkede bitti. Demokrasi yerleşti. Artık halk Türkiye’nin kaderine hâkim, siz değilsiniz. Yaşasın halk ve yaşasın demokrasi!”

“ “Darbe girişimine ‘senaryo’ diyenler” başlıklı yazısında Ali Eyüboğlu o gece yaşananları özetleyen bir giriş kaleme alıyor. Erdoğan’a sık sık yer verdiği görülen Eyüboğlu darbe girişiminde bulunanlara karşı çok ağır bir dille hitap ediyor. “Alçaklar, çapulcular, hainler” gibi kelimeler özellikle seçilmiş ve muhalif basını da darbecilerle aynı kefeye koymuştur. Hainler kelimesini özellikle tırnak içinde vermesi, muhalif basına ya da o geceyi senaryo olarak niteleyenleri hedef almaktadır.

“Askeri darbe girişimine ilişkin ayrıntılar ortaya çıktıkça, Türkiye’nin nasıl bir belayı atlattığı daha iyi anlaşılıyor. Darbe girişimi suçunu işleyenlerin, “bir avuç FETÖ’cü” değil, Türk Silahlı Kuvvetlerinin general ve subay kadrosunun neredeyse 6’da 1’i olması ürkütücü. Kanaatim o ki FETÖ’cü hainler, TSK içindeki ‘Erdoğan düşmanları’nı da aralarına katıp, ihanet çemberinin bir hayli genişletti. Önüne çıkan her şeyi ezip geçen tanklar... TBMM’yi bombalayan uçaklar, helikopterler, savunmasız insanların üstüne kurşun yağdıran gözünü kan bürümüş alçaklar... Hareketlerinin adına ‘Yurtta Sulh’ diyerek Mustafa Kemal’in “yurtta sulh, cihanda sulh” özdeyişine bile ihanet etmiş çapulcular... 81 ilde ‘Sıkıyönetim Komutanlıkları’nı belirleyecek kadar gizlice örgütlenmeyi başarmış, darbeye ikna edemedikleri komuta kademesini esir almış ‘hainler’in yaptıkları kadar bir başka tehlike de şu: Sosyal medyada bu kanlı darbe

girişimini ‘Senaryo’, ‘Erdoğan’ı Başkan yapmak için planlanan ‘tiyatro’ diye küçümseyenler, bun bir kampanyaya dönüştürenler var.”

3.1.1.1.2.4.3. Sabah

“FETÖ cami duvarına işedi” başlıklı yazısında Engin Ardıç, Yüksek Askeri Şura’nın toplanmasına az bir zaman kala darbe girişimin yaşanmasını, tasfiye edilecek askerlerin gerçekleştirdiği imasını yapıyor. Halkın direnmesini büyük harflerle vererek halkı yüceltme gayretinde olduğu görülüyor ve halkın tarihe geçecek bir davranış sergilediğini vurguluyor.

“Çünkü ecelleri gelmişti, birkaç güne kadar Yüksek Askeri Şura’da tasfiye edileceklerdi. Can havliyle çılgınlık ettiler ama kan döktükleri için bedelini de çok ağır ödeyecekler. Türkiye tarihinde nice darbe girişimleri gördük ama HALKIN DİRENDİĞİNİ de ilk kez gördük. Bu gece tarihi bir gece oldu.”

“Bunlar ne salak ne alçak heriflermiş” başlıklı yazısında Engin Ardıç, daha önce yazdığı bir yazısını işaret ederek, darbe girişimi hakkında öngöründe bulunduğundan söz ediyor. Muhalif basına da açıkça yüklenmekten çekinmeyen Ardıç onları rezillikle suçlayıp, ikili davranacakları imasında bulunuyor. Darbecileri bu işi bilmedikleri konusunda küçümseyerek Fethullah Gülen için direkt olarak manyak ifadesini kullanmıştır. Engin Ardıç’ın argo ve kaba kelimeler kullanmaktan da çekinmediği görülüyor. Bu kelimeleri özellikle seçmiş olması iktidarın dikkatini çekme çabasıdır diyebiliriz.

“Bu sayfada dört buçuk ay önce, 4 Mart günü yayınlanan yazımızın başlığı: **“Başka türlü bir serseriliğe kalkışabilirler.”** Ben istihbaratçı değilim, elimde özel haber kaynakları da yok, ama görünen köy kılavuz istemiyordu. Çünkü basında ne kadar kopuk varsa ağzını köpürtmeye başlamıştı: Adnan Menderes’in sonu hatırlatılıyor, **“demokrasi darbeye kurulabilir”** gibi utanmazca görüşler yumurtlanıyordu... FETÖ can havliyle bir halt edeceği belliydi. Çünkü Yüksek Askeri Şura yaklaşıyordu ve işleri bitmek üzereydi. Şimdi basın rezillerinin hepsi yüz seksen derece dönecek, gözümüzün içine baka baka **“darbeye karşıyız”** demekten utanmayacaklardır. Fakat bu darbeciler de ne zavallı, ne ahmak heriflermiş yahu! Fethullah denilen bu manyak daha önce **“polis istihbaratı”** kullanarak darbe yapmaya çalışmıştı, 17 ve 25 Aralık 2013...”

“Delikanlı burjuva neredesin haney?” başlıklı yazısında ise burjuva olarak nitelendirdiği kimselerin o gece tatillerde ya da yurt dışında olduğuna vurgu yapıyor ve o gece sokakta olan insanları ise “halkın dibi” diyerek onurlandırıyor. Birçok

suçlamada bulunan Ardıc neredeyse dinsizlikle suçladığı zengin kesim insanlarını ağır bir dille eleştiriyor.

“Dikkat ederseniz, darbeye karşı çıkan, direnen halktır. Halkın dibidir. Tankın önüne yatanların, üstüne çıkanların arasında bir tek **“burjuva”** yoktur. Burjuvazi ya Ege’de ya Akdeniz’de cup cup denize atlamaktadır, bir kısmı da yurt dışı gezisindedir (kimisi teknede, bazıları da **“arkadan çekişli yiğitlerin kalesi”** sayılan Mikonos’ta falan...) Tankın önüne yatanların, üstüne çıkanların arasında **“aydın”** da yoktur. Burjuva, Tayyip Erdoğan’ın **“sokaklara çıkın”** çağrısına kılını bile kıpırdatmaz. Ölen gene gazeteci arkadaşımız olur. Burjuva, minarelerden yükselen **“sela”**yı da hoş karşılamaz, en fazla gece vakti korkar. Beş vakit ezanı da hoş karşılamadığı gibi. Aslına bakarsanız, ezanla sela arasındaki farkı bile bilmez.”

“Bu millet...” başlıklı yazısında Haşmet Babaoğlu, millete karşı minnet duygusunu gösteriyor. Koyu puntolarla verdiği bazı kelimelerinde de bunu pekiştiriyor. Normal şartlarda bir tek kişinin tanklara karşı duramayacağı gerçeği göz önünde bulundurulursa, o bahsi geçen tek kişiyi de özellikle övgüye değer buluyor.

“Ben bu milletin **cesaretine, ferasetine ve yıllar içinde yeşerip olgunlaşmış siyasal şuuruna** kurban olayım. Bunca yıllık gazetecilik hayatımda... **Tek bir kişinin** tanklara karşı durduğunu gördüm.”

Melih Altınok “Ülkemle, halkımla gurur duyuyorum” başlıklı yazısında halkın bütün tehlikelere rağmen darbecilere karşı nasıl bir kahramanlık gösterdiğini köşesine taşımıştır. 15 Temmuz tarihini sadece Türkiye’nin değil bütün dünyanın unutamayacağı imasında bulunuyor. Kullandığı ünlem işareti ise bunu kendisinin de dâhil olduğu halkın gösterdiği kahramanlığa dikkat çekmek için kullandığını söylemek mümkündür.

“Dünya üzerinde çok az halk, yedirip, giydirip kuşandırdığı asker kendisine silahını doğrultunca kafa tutmuştur. Bu halk, bunu biz yaptık! 15 Temmuz 2016’yı dünya tarihinin en onurlu sayfalarına kanımızla yazdık.”

“15 Temmuz Demokrasi Bayramı” başlıklı yazısında Şeref Oğuz, Türkiye’nin sorununun çok olmasına karşın içte ve dışta bu sorunlarla baş edebilecek bir halka sahip olduğu vurgusunu yapıyor. Bütün yaşanan olumsuzluklara rağmen bu vatani “cennet” olarak niteleyen Oğuz, Anka kuşu misali Türkiye’nin küllerinden yeniden doğduğu alt mesajını veriyor.

“Üç tarafı deniz, dört tarafı sorunlarla çevrili bu çetin coğrafyayı **“cennet vatan”** yapmamız, felaketlerden **güçlenerek çıkma** becerimizden kaynaklanıyor. Bir de

üzerine yürüyen tanka karşı çelik yürek gibi duran, düşmanın kanını donduran cesaretimizden...”

“Kurtuluş destanına tanıklık ettik” başlıklı yazısında Dilek Güngör, yaşının elverdiği ölçüde geçmiş darbe ve muhtıralardan söz ederek giriş yapıyor. Ancak o elim gecede yaşananları hafızasına kazıdığından söz eden Güngör bütün halkın demokrasi için bir araya geldiğini daha önce görmediğini coşkuyla aktarıyor okuyucuya. Darbe karşıtlığı açıkça göze çarpan Güngör, o geceyi kurtuluş destanı olarak nitelendiriyor.

“27 Mayıs’a yetişemedim, 12 Eylül’ü hayal meyal hatırlıyorum. Post-modern darbe 28 Şubat’ı, e-Muhtıra 27 Nisan’ı, 31 Mayıs Gezi olaylarını, 17-25 Aralık FETÖ’nün darbe teşebbüsünü bizzat yaşadım. Ama 15 Temmuz’u hafızama kazıdım. Kazıdım diyorum çünkü ben hayatım **boyunca bunun gibi bir kurtuluş destanına, demokrasi nöbetine**, meşru iktidarı ve milletimizi hedef alan menfur kalkışmaya karşı sağcı-solcu, başörtülü-mini etekli, Türk-Kürt tüm insanlar tarafından tek vücut halinde savaşına **tanıklık etmedim.**”

Hilal Kaplan “Kutlu olsun!” başlığı ile verdiği yazısında İstiklal Marşı’mızın 5’inci kıtasıyla etkili bir giriş yapıyor. FETÖ örgütünü kastederek, onların vatan haini ve silahlı bir terör örgütü olduğuna vurgu yapıyor. Darbe girişimine karşı duran halkın verdiği mücadeleyi ise ikinci bir istiklal mücadelesi olarak nitelendiriyor. Erdoğan’ın her konuda Türkiye’yi temsil ettiğini ise koyu puntolarla vererek ayrıca dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Hilal Kaplan’ın daha önceki tarihlerde “Hoca Efendi” diyerek söz ettiği Fethullah Gülen için bu yazısında terör örgütü olarak nitelendirmesini rüzgâra göre yön değiştirmek olarak nitelendirilebilir.

““Arkadaş yurduma alçakları uğratma sakın. Siper et gövdeni dursun bu hayasızca akın!” “bunlar vatan hainidir” dedik, anlamayanlar vardı. “Bunlar silahlı terör örgütüdür” dedik, anlamayanlar vardı. “Bu ikinci istiklal mücadelesidir” dedik, anlamayanlar vardı. “Erdoğan Türkiye’nin istiklalini ve birliğini temsil etmektedir” dedik, anlamayanlar vardı.”

“Tanklara karşı ‘tiyatro’!” başlıklı yazısında ise ironik bir dil kullanmış yaşananların tiyatro olarak niteleyenleri açıkça kınamıştır. Gezi olaylarına da gönderme yapan Kaplan o gün yaşananlara tiyatro benzetmesi yaptıkları noktasında eleştiriyor. Gerçek olmayan durumlara rağmen gerçeklerin aktarılmadığını asıl bunların tiyatro olarak nitelendirilmesi gerektiğine dikkat çekmek için bazı ifadeleri koyu puntolarla vermiştir.

“Gezi kalkışmasından iki yıl önce ‘diktatörü devirmek için Taksim’de insan toplamak’ merkezli senaryosu olan bir tiyatro oyunu vardı. Bildiğim kadarıyla başrol oyuncusu da şu an yurt dışında yaşıyor. Ancak Gezi kalkışmasına karşı olanlardan herhangi birisinin, ‘**TOMA’lar insan ezdi, helikopter portakal gazı sıkı**’ gibi atılan onca yalana rağmen ‘**bunlar tiyatro**’ dediğini hatırlamıyorum.”

“FETÖ’nün apoletli teröristleri” başlıklı yazısında Mahmut Övür, Türkiye’nin askeri yapısı içinde emir komuta kademesi dikkate alınmaksızın Fethullah Gülen’e hizmet eden bir kesimin olduğuna ve bunların çoğunun da rütbeli asker olduğuna dikkat çekiyor. Sinsi olarak nitelediği örgütün bir şeyler planladığını yazan Övür başarısızlıklarını ise pervasızlıklarına bağlıyor.

“Demokrasi tarihimiz açısından önceki gece darbecilere karşı müthiş bir tarih yazıldı. Türkiye’de her zaman darbeci bir azınlık grup vardı ve zaman zaman darbe de yaptılar. Ama ilk kez önceki gece çok daha sinsi bir örgüt, FETÖ’nün askeri darbesiyle karşı karşıya kaldık.”

“15 Temmuz bir destandır, bir destan...” başlıklı yazısında Rasim Ozan Kütahyalı, 15 Temmuz gecesinde yaşanan gelişmeleri köşesine taşımış ve müthiş bir övgü ile bahsetmiştir. Hem mensubu olduğu halka hem de Recep Tayyip Erdoğan’a gönderdiği övgülerinde bir coşku da hâkim. Koyu bir Erdoğan taraftarı olduğu sezilen Kütahyalı Recep Tayyip Erdoğan’a koyu puntolarla vurgu yaparak büyük bir lider olduğunu açıkça belirtiyor. Her cümlesine 15 Temmuz ile başladığı görülen Kütahyalı her cümlesini de üç nokta ile bitirerek o geceye dikkat çekmiştir.

“15 Temmuz artık demokrasi bayramıdır... 15 Temmuz istiklal bayramıdır artık... 15 Temmuz gecesinden 16 Temmuz şafağına kadar her demokrat gibi sokaklardaydım bende... 15 Temmuz gecesi bu halkın bir mensubu olmakla gurur duydum... 15 Temmuz gecesi bir kez daha gördüm ki bu millet çok büyük ve çok cesur bir millet... Ve bence seveni sevmeyeni herkes 15 Temmuz gecesi gördü ki **Recep Tayyip Erdoğan çok büyük bir lider...**”

“Her Fethullahçı robot teröristtir. İstisnası yoktur...” başlıklı yazısında Kütahyalı, Fethullah Gülen’in insanları uyuşturucu etkisinden söz ederek onları birer kukla gibi kullandığını ima ediyor. Kastettiği kişilerin sadece asker değil Gülen’le ilgisi olan bütün herkesin hipnoz etkisiyle onun sözünden çıkmayacağını belirten Kütahyalı 15 Temmuz gecesi direnen halkı dimdik karşı duruş sergilediklerini vurgulamıştır. Gülen ile mücadele de siyaset ve medyanın birlikte hareket etmeleri önerisinde de bulunuyor.

“15 Temmuz darbe teşebbüsü değil 1000 senelik tarihimizde eşi görülmemiş bir vatana ihanet girişimidir. Haşhaş yutmuş insanlardan beter şekilde Gülen alçağı tarafından hipnozlanmış bu Fethullahçı teröristler Türkiye Cumhuriyeti Halkına ve Devletine saldırmışlardır. Türkiye halkının Fethullahçı robotlar dışında kalan her kısmı darbeye karşı dimdik durmuştur. Artık aramızdaki farklılıkları unutalım ve gerçek bir toplumsal uzlaşma ortamını yaşayalım. Hem medyada hem siyasette her alanda gerçek bir uzlaşma ve özgürleşme dönemi başlasın. Bu toplumsal uzlaşmanın ilk şartı Fethullah terör örgütüyle topyekûn mücadele etmek konusunda anlaşmaktır...”

“Yaşasın demokrasi” başlıklı yazısında Yavuz Donat, kızgınlık ifadesini açıkça askerlere yöneliyor ve üzerindeki şerefli elbiseye rağmen soyтары olarak nitelendiriyor. Bu kullanımla darbe girişimine katılmayan askerlerin hala şerefini koruduğu alt mesajını veriyor. Olumsuz kelimeleri koyu puntolarla vermesi kızgınlık derecesini vurgularken, “yaşasın demokrasi” ifadesini de halkı onure etmek adına kullandığını söylemek mümkündür. Kullandığı üç nokta ile adına ne dersiniz deyin anlamında kullanmıştır.

“ **Delilik...** Macera... **Rezillik...** Çılgınlık... **İhanet...** Çapulculuk... Söyleyecek söz bulamıyoruz. Sırtına giydiği şerefli elbiseyi taşıyamayan soytarıları binlerce kez lanetliyoruz. Darbeye teşebbüs edenlerin heveslerini kursaklarında bırakan büyük milletimizi ise avuçlarımız çatlarcasına alkışlıyoruz. **Yaşasın demokrasi.** ”

3.1.1.1.2.4.4. Star

“Bu gece çok büyük hayırlara vesile olacak” başlıklı yazısında Nuh Albayrak 15 Temmuz 2016 gecesinin sonuçlarını olumlu olarak değerlendirmiş ve bu sonuç itibarıyla FETÖ destekçilerinin ortaya çıkartılacağı imasında bulunmuştur. Darbecilere destek verenleri ağır bir dille eleştiren Albayrak Erdoğan düşmanlarına da ağır ithamlarda bulunmuştur.

“Erdoğan düşmanlığından gözü dönen şer cephesi kininin esiri olmuş ve demokrasiyi katletme pahasına bu paralel çetelere destek vermişlerdir. Şimdi çok merak ediyorum, bu darbeci çeteyi nasıl savunacaklar. Daha da önemlisi bu milletin yüzüne nasıl bakacaklar? Bu çirkin girişim çok güzel sonuçlara vesile olacak. Göreceksiniz, birkaç satılmışın başlattığı bu macera Türk milleti için çok hayırlı sonuçlara vesile olacak.”

“Büyük Türk milletinden ayaklananlara tokat!” başlıklı yazısında Aziz Üstel, daha önceki darbelerde yaşandığı gibi Türkiye’nin diğer büyük devletlere peşkeş çekmek amacıyla yeniden bir darbe girişiminde bulunulmasını bir müsamere olarak

değerlendiriyor. Ancak Türk halkının verdiği mücadeleyi büyük harflerle vermiş ve kahramanlıklarını vurgulamıştır.

“Kişisel çıkarlar uğruna, bir kişinin ihtirasları adına ve de **TÜRKİYE’yi büyük devletlere bir kez daha peşkeş çekmek amacıyla** vatan evlatlarının ellerine bu milletin paralarıyla alınmış silahları tutuşturup **bir darbe müsameresi** SERGİLEYENLERİ HALK EZDİ DÜN GECE!!”

“Eli öpülesi millettir Türk Milleti” başlıklı yazısında Aziz Üstel, Türk milletini yüceltmıştır. Hem sorular sormuş hem de cevaplamış ve Türk halkının ne günlerden geçtiğine dikkat çekmek için bu tekniği kullanmıştır. Anlatıma etkinlik kazandıran Üstel, Türk halkının gösterdiği kahramanlık karşısında hayranlığını göstermiştir.

“Bu Millet değil midir “söz konusu vatansa gerisi ayrıntıdır!” diyen? Bu Millet değil midir yalın ayak başıkabak yedi düvele karşı dövüşüp ardından I. Dünya Savaşını kazananlara karşı Ya İstiklal ya Ölüm diye haykıran? Bu Millet değil midir Anadolu bozkırından çıkıp haritada yerini bile bilmediği, nedenini, niçinini sorgulamadığı Kore savaşında destanlar yazan; Kunuri’de sıkışıp kalmış dost ve müttefik Amerika’nın askerini kurtaran? Ve bu Millet değil midir kendi halkına kurşun sıkan, asker üniforması giymiş çapulcudan bozma, subay müsveddelerinin çaldığı tankların karşısına dikilip “Biz Demokrasi istiyoruz; sizi değil” diye haykıran!”

“Sela’larla karşı durduğumuz şeytani bir darbe” başlıklı yazısında Sibel Eraslan halkın dini duygularına hitap eden bir yazı kaleme almıştır. Eğer darbe girişimi gerçek bir eylem olsaydı ne ‘sela’nın ne de din duygusunun bir yararı olmayacağını bildiği halde, okuyucunun dikkatini çekmek amacıyla halkın dini duygularına hitap etmiştir.

“Sinemizdeki imandan başka hiçbir siperimiz yok bizim. Sela’larımız var. Amin’lerimiz var bizim. Terleyen alınlarımızdaki mahcup yazgı, doğum da ölüm de Allah’tandır der. Cuma akşamı gün batımı sıralarında başladı mukaddes çağrılar. Sela’ların birisi bitmeden diğeri başlıyordu... Minareler, göklere açılmış kollar gibi, geceyi ağartan süt ırmakları gibi sela’ya durmuşlardı. Çökmekte olan akşamı dalga dalga delen aziz çağrı... Allahım, neydi bu! Cuma değil, ölüm şekva değil, namaz ezan vakti değil, kandil arefe değil! Bu nasıl bir Cuma idi bu nasıl bir Cuma!...

Halime Kökçe “15 Temmuz 2016: Darbe değil demokrasi devrimi” başlıklı yazısında darbenin sadece 15 Temmuz’da başlamadığını 17-25 Aralık döneminden beri ağır ağır geliştiği imasında bulunuyor. Her türlü terör girişimine karşı Türk halkının birlik ve beraberlik içinde olduğunu vurgulamıştır.

“Türkiye 2013’ten bu yana ağır çekim bir darbe döneminin içindeydi. Bu köşede defalarca okudunuz bunu. 2002’den bu yana gerçekleştirilen sessiz devrim, 2013’ten itibaren Türkiye, dış güçler ve içerideki işbirlikçiler eliyle ağır çekim bir darbe döngüsüne sokulmaya çalışıldı. Bu millet üç yıldır varıyla yoğunla Gezi kalkışmasına, 17-25 Aralık FETÖ darbe girişimine, PKK terörüne karşı birlik içinde ve büyük bir sabırla karşı koydu.”

“Bu depremin artçıları olacak mı?” başlıklı yazısında Ersoy Dede, okuyucuyu darbe girişiminin sadece askeri değil çok boyutlu olabileceği konusunda düşündürmeyi amaçlıyor. Olanları YAŞ’a bağlamak olayların arkasındaki gizli güçlerin varlığını hesaba katmamak için ortaya atılmış bir tez olduğu imasında bulunuyor. Bu duruma inanmak ise daha önce yapılan darbeleri anlayamamanın ürünüdür görüşünde.

“Türkiye çok alçakça bir saldırı kasırgasından geçiyor. **“.. Geçti, atlattık, kurtulduk..” gibi iddialı sözler söylememek gerek.** Zira bu darbe görünümü terör saldırıları öyle anlaşıyor ki çok boyutlu olarak stratejilendirilmiş.. İlk dikkat çeken husus olarak, hep Ağustos Yüksek Askeri Şurasına gönderme yapılıyor. Ama bence durum öyle tek cümlede kritik edilecek kadar basit değil.. Yani **“Zaten Ağustos’ta tasfiye olacaktık, giderayak bir kamikaze dalışı yapalım”...** Bu tez daha evvel yapılmış olan ve ciddi biçimde gizli servis zekâsı taşıyan diğer hamleleri bu vakte kadar hiç anlayamamış olmak demektir..

“Millet tarih yazdı” başlıklı yazısında Resul Tosun, yaşanan darbe girişimine ucube benzetmesi yaparak girişimcileri de aşağılamıştır. Darbe yanlıları için ağır ithamlarda bulunan Tosun, özellikle bunu vurgulamak için siyah puntolar kullanmıştır. Bu kelimeleri özellikle seçmiş olduğunu söylemek mümkündür. Yaşadığımız çağa bu durumu yakıştırmayan Tosun, Türkiye’nin demokrasisinin geriye düştüğü imasında bulunmaktadır.

“21.yüzyılın ilk çeyreğinde demokrasi çıtası yükselmiş **Türkiye’de** yaşanan bu ucube darbe girişimini anlamak mümkün değil. Onun için bu girişimi ben bir **cinnet** olarak değerlendiriyorum. Ülkemizin imajını yerle bir eden bu cinnet hali **sorumlularının**, hangi ülkede ve hangi zaman diliminde yaşadıklarının bile farkında olmayan **gaflet ve hıyanet şebekesi** oldukları ortaya çıkmıştır.”

“Cesur insanlar ve lider” başlıklı yazısında Medaim Yanık, o gece olanları analiz ediyor ve darbe girişiminin, halkın cesareti sayesinde önlendiği vurgusunu yapıyor. Halkın bu davranışının birlik ve beraberliğinin çok özel olduğunu, onlar sayesinde ülkenin kaderinin değiştiği imasında bulunuyor.

“15-16 Temmuz’da olup biten Türkiye için çok çok özel şeylerdi. İnsanlar cesur bir şekilde kaderlerine ve ülkelerine sahip çıktı. Sokaklara döküldüler ve orada sabahlara kadar kaldılar. Darbecilerin tanklarının üzerine yürüdüler ve o tankların üstüne çıktılar. Bu darbe girişimini bu cesur insanlar durdurdu.”

3.1.1.1.2.4.5. Vatan

“Darbeye geçit yok!” başlıklı yazısında Güngör Mengi, o gece yaşananları sakın bir dille aktarmış dikkat çekmek istediği noktaları ise özellikle koyu puntolarla vermiştir. Bu yazısında Güngör Mengi’nin taraf tuttuğunu söylemek güç ancak darbe karşıtlığını aktarmak için “benzersiz karanlıkta bir gece” ifadesiyle 15 Temmuz gecesinin diğer gecelerden daha kötü bir gece olduğu imasında bulunmuştur.

“Fransa’da ve kendi ülkemizdeki kanlı terör saldırılarının stersi altındaki Türkiye’de **“benzersiz karanlıkta” bir gecenin** daha şokunu yaşıyor. 15 Temmuz Cuma gecesi “TSK içindeki paralel yapı”nın adamları olduğu belirtilen bir grubun darbe girişimi ülkeyi ayağa kaldırdı. Önce Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet köprülerinin **trafiğe kapatıldığı, tankların geçtiği, Genelkurmay’ın üstünde uçak ve helikopterlerin uçuğu** haberi yayıldı. Başbakan Binali Yıldırımın sakın bir şekilde **“kalkışma girişimi var, cevap verilecek”** açıklaması yaptı. Sonra TRT’nin bir grup asker tarafından ele geçirildiği haberinin hemen arkasından TRT’de “Yurtta Sulh Konseyi Bildirisi” adı altında bir bildiri, zorla **okutulduğu açıkça belli** şekilde yayınlandı.”

“ABD ve Cemaat ilişkisi başlıklı yazısında Reha Muhtar, yaşanan darbe girişimini direkt olarak Amerika ile bağdaştırıyor. Fethullah Gülen’in Amerika’da olmasından ziyade bu kalkışmanın arkasında Amerika gibi bir gücün varlığından söz ediyor. Kullandığı dil itibariyle Reha Muhtar’ın darbe karşıtı olduğunu söylemek mümkündür.

“Topla, tüfekte, tankla caddeleri... Havadan jetleri... Devlet televizyonunda da bildirileri yayınlayarak; **“darbe yapma”** ihtimalinin kalmadığını; uzun zamandır görüyor Türkiye... Yüzden fazla özel televizyon kanalının bangır bangır yayın yaptığı; sosyal medya ağının sınırsız olduğu bir ülkede; eski zamanlardaki gibi Batı’nın özellikle Amerika’nın kesin desteği olmadan; Jetlere alçak uçuş yaptırarak, hassas merkezleri bombalayarak elde edilecek bir **“iktidar gücünün”** kalıcı olmayacağını çok kişi önceden görüyor...”

Okay Gönensin, “Oh be!” başlıklı yazısında şükür niteliğinde bir yazı kaleme almıştır. Halkın medya, siyaset ve sivil toplum olarak her kesiminin birlik ve beraberlik içinde darbeye karşı direnişini bir devrim olarak nitelendirmiştir. Özellikle dikkat çekmek istediği noktaları koyu puntolarla vermiştir.

“Bir **devrim** oldu. İlk kez bir askeri **darbe girişimi** sivil direnişle **başarısız** oldu. **Sivil siyaset** tümüyle direndi. **Medya** tümüyle direndi. **Sivil toplum** tümüyle direndi. Halk ilk anadan itibaren tepkisinin gösterdi.”

Vatan Gazetesi’nin incelenen yazarları ve başlıkları göz önüne alındığında orta çizgide ama biraz daha hükümete yakın olduğunu söylemek mümkündür. Kelimeleri özellikle ağır olmayacak şekilde seçilmiş ne hükümeti eleştirmiş ne de yermiştir.

3.1.1.2. Şematik Yapı

Şematik yapıyı durum ve yorum olmak üzere iki bölümde incelenmek mümkündür. Durum bölümünde konu içindeki ana olay ve bu ana olayın sunuş biçimi, yorum bölümünde ise; köşe yazılarına konu olan tarafların sunuluşu incelenmektedir.

3.1.1.2.1. Durum ve Yorum

İncelenen başlıklar ve köşe yazılarının girişlerindeki söylemler dikkate alındığında köşe yazarlarının görüşleri hakkında şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Köşe yazarları ideolojik bakış açılarını belli etmek amacıyla duruma uygun retorik ve stratejik söylem kullanarak okuyucu üzerinde daha etkili olmayı amaçlamıştır. Bazı köşe yazarlarının oldukça tarafsız olduğu gözlenirken, bazı köşe yazarlarının ise sert bir üslup kullandığı görölmektedir. Bunun ana nedeni ise gazete sahiplerinin farklı ideolojik düşüncelere sahip olmalarıdır.

Seçilen gazetelerdeki ana olay 4 ana konudan oluşmaktadır. 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat 1997 post-modern darbe, 27 Nisan 2007 e-muhtıra ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimi konularıdır.

12 Eylül 1980 sonrasında Hürriyet Gazetesi hükümet karşıtı bir tavır almıştır. Darbeyi destekler nitelikte yazılar kaleme alan köşe yazarları Hürriyet’in ideolojisi doğrultusunda hareket etmiştir. Milliyet Gazetesi tarafsız çizgisini sürdürmüş, darbe karşıtı ya da hükümet yanlısı olmaktan kaçınmıştır.

28 Şubat 1997 post modern darbe sürecine Hürriyet Gazetesi yazarları hükümete karşı oldukça sivri bir dil kullanmış ve gazetenin ideolojisi konusunda paralellik süregelmieştir. Yine aynı şekilde Milliyet Gazetesi de hükümet karşıtı politikalarını devam ettirmiştir. Sabah Gazetesi’nde Cengiz Çandar haricindeki köşe yazarları daha

ılımlı bir hava içerisinde yazılarını kaleme alırken, Cengiz Çandar açıkça darbe karşıtlığını ortaya koymuştur.

27 Nisan 2007 e-muhtıra konusunda Hürriyet ve Milliyet yazarları muhalif tavırlarını sürdürürken, Sabah Gazetesi daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiştir. Yılmaz Özdil'den ziyade Erdal Şafak ve Mahmut Övür'ün yazıları daha umut verici niteliktedir. Star Gazetesi ılımlı bir muhtıra yanlısı gibi gözükmektedir. Ancak Vatan Gazetesi muhtıradan çok cumhuriyet mitingini eleştirmiştir.

15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi ardından Demirören grubunda olan Hürriyet Gazetesi daha önceki muhalif tutumundan ziyade daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiştir. Milliyet Gazetesi ise darbe karşıtlığını açıkça dile getirmiştir. Sabah Gazetesi darbe karşıtlığını sivri bir dille vurgulamayı tercih etmiş, darbe yanlılarını ise ağır bir dille eleştirmiştir. Star Gazetesi darbe karşıtlığından çok halkı öven onları yücelten yazılar kaleme almayı tercih etmiştir. Vatan Gazetesi'nin ise söylemlerinden hükümet yanlısı olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bölümde, incelenen gazetelerin farklı dönemlerdeki kritik süreçleri ele alması köşe yazarlarının tarihsel süreçte söylem değiştirme olasılığı ya da farklı ideolojik görüşteki gazetelere transfer olması göz önünde bulundurularak, bir köşe yazarının yukarıda verilen bütün başlıklardaki yazıları, kendi ismi altında söylemleri incelenecektir.

Oktay Ekşi, **Hürriyet** Gazetesi'ndeki yazısında **ana olayın sunumunu** başlıkla uygun şekilde özellikle verdiği neredeyse bütün yazılarında görülmektedir. Olayın ne hakkında olduğu okuyucu için oldukça aydınlatıcı şekilde verdiği aşağıdaki örneklerde de görülmektedir.

“Altı aya yakın zamandan beri bir Cumhurbaşkanı seçimini dahi başarıyla gerçekleştirememiş bir parlamentonun, çözüm yerine problem üreten bir parlamentonun ulusumuza ayak bağı olmaktansa, yerini çözümler üretecek organlara bırakmasının en azından daha umut verici olduğunu kabul diyorlar mı?” 13 Eylül 1980/ Hürriyet,

“Bu gidişin görebildiğimiz tek ve sağlıklı çözümü, **Cumhurbaşkanlığı seçimini erteleyip sandığa gitmektir**. Aksi halde doğacak krizlerden endişe ediyoruz.” (29 Nisan 2007/Hürriyet)

“Cumhurbaşkanlığı makamına Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı **Abdullah Gül**'ün seçilmesi halinde, laik rejimin son kalesi sayılan **Çankaya Köşkü**'nün de anti

laik bir kişiye teslim edileceğinden duyulan rahatsızlık ifade edilmektedir” (28 Nisan 2007/ Hürriyet)

“Ve bunların hepsinin de Anayasa’nın ruhuna, hükümetlerine aykırı olduğu, laik cumhuriyeti yıkmaktan başka bir amaç gütmeye bilindiği halde failer hükümet tarafından üstelik korunursa...” (2 Mart 1997/Hürriyet)

“Asıl önemli olan tarafı kanımızca açıkça ifade edilmeyen, yani satırlar arasında gizlenmiş bulunan mesajdır. Bu mesaj, **Cumhurbaşkanlığı** makamına Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı **Abdullah Gül**’ün seçilmesi halinde, laik rejimin son kalesi sayılan **Çankaya Köşkü**’nün de anti laik bir kişiye teslim edileceğinden duyulan rahatsızlık ifade edilmektedir.” (28 Nisan 2007/ Hürriyet)

Olaylar ve insanlar köşesinde kaleme aldığı yazılarında Hasan Pulur, olayın ana sunumu dışında daha çok alıntılama yaparak vermeyi tercih etmiştir. Gençliğe hitabenden sonra Kenan Evren’in konuşmasını vermiş, böyleyken böyle oldu demeye getirmiştir. “Şimdi kendimize hesap verme günüdür” başlığı altında verdiği bir diğer yazısında tarihte meydana gelen olayları örnek vermiş ve devletin nerede hata yaptığı noktasında kendisini sorgulaması imasında bulunmuştur. Önceden bir senaryo ile hükümetin hangi noktalarda yanlış olduğunu görmesi ve çözüm önerileri açısından düşünmeye sevk etmiştir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi:

“Bize kalırsa bu film “**yollar yürümekle aşınmaz**” sahnesiyle başladı ve “**tribündeki seyirciyi sahaya davet**”le sona erdi. Başını ve sonunu böyle saptasak bile diğer sahneleri de unutmamalıyız. Boykotları, işgalleri, soygunları, bölücülük safsatalarını, ırk ve mezhep ayrımlıklarını, kerametleri kendilerinden makul bilimsel şeylerin fetvalarını, beceriksizlikleri ilm-i hukuk adına verilen mütalaa ve kararları, cepheleri, tarihi yanılgılar, kabiliyetsizlikleri akan kanı, hiç ama hiç unutmamalıyız.” (Hürriyet/Hasan Pulur/ 20 Eylül 1980)

Çetin Emeç incelenen yazısında ana olayın sunumunu aşağıdaki gibi vermiştir.

“Eeee!.. Son yirmi yılda, bu fasileden dört girişim yaşamış bir ülke değil miydi, Türkiye?.. Bir beşinci, neden olmasın? Çıkarıcılığın, vurdumduymazlığın, gizli hesapların egemen olduğu, beyinlerin tepesinde, “Yetti artık!..” diyen sabırsız bir yumruk, niçin patlamasın?..” (15 Eylül 1980/Hürriyet).

Emin Çölaşan ana olayın sunumunu gerekçesiyle birlikte uzun bir şekilde açıklama yoluna gitmiştir. Oldukça açıklayıcı olan yazının bir bölümü şöyledir;

“**Refah**, Bayan **Şaibe**’nin yolsuzluklarını hasıraltı etme pazarlığı ile iktidar ortağı olunca, **din sömürüsü-din ticareti** en üst düzeye ulaştı. **Refah**’ın yöntemi hep bu olmuştur. Bunlar 1960’lı yıllarda yine **Erbakan**’ın önderliğinde **Milli Nizam Partisi** ismiyle kuruldular. Sonra **Milli Selamet Partisi**, en sonunda da **Refah Partisi** ismiyle karşımıza çıktılar. Bunların bütün işlevinin **din ticareti ve din sömürüsü olduğunu hepimiz biliyoruz.**” (2 Mart 1997/Hürriyet)

Muhtıra başlıklı yazısında ise **AKP hükümetini** din sömürü yapmakla suçlayan **Çölaşan**, muhtıranın haklı gerekçesini sunmuştur.

“Din sömürüsüyle oy avcılığı yapıyorlar. Fakir fukara Müslümanların oylarıyla iktidar oluyor, malı götürüyor ve parasal kazancı partili yandaşları ile yabancılara pompalıyorlar. Bu uygulamalara karşı çıkan milyonlarca insanımız, onlara dersini 14 Nisan günü Tandoğan Meydanı’nda verdi. Bugün İstanbul’da verecek. (Mitingi art (Avrasya) ve Kanaltürk canlı yayınlayacak.) Asker muhtırasını verdi, görevin ilk aşamasını tamamladı. Hem de komediye dönüşen ve mizah konusu olan cumhurbaşkanlığı seçiminden birkaç saat sonra. Ülkemizi bu duruma düşüren sorumlular en başta **Recep Tayyip Erdoğan**, **Bülent Arınç**, **ABDullah Gül**, **Hüseyin Çelik** ve bu iktidarın öteki mensuplarıdır. Devleti ele geçirdiler, kadrolaştılar. Meydanın boş olmadığını şimdi görüyorlar ama iş işten geçtikten sonra.” (29.Nisan2007/Hürriyet)

Ertuğrul Özkök ana olayın sunumuna ilk yazısında (2 Mart 1997/ Maksat hasıl oldu) girişte yer verirken bir diğer yazısında da olayı şu şekilde özetlemektedir;

“21’inci yüzyılda yine bir “askeri balans ayarı” ile karşı karşıya kalmamız, biz siviller için kötü bir sınav oldu. Bu bildiri, sadece demokrasimiz değil, aynı zamanda iktidarımız, muhalefetimiz, hepimiz için büyük bir ayıptır. Ama “**vicdan**” beni insafa davet ediyor. Demokrasi kaygısıyla, sadece askeri eleştirmek, ne adil, ne yaralı, ne de sonuç verici bir girişim olacaktır. Çünkü o bildiride savunulan görüşler, toplumun önemli bir bölümü tarafından paylaşılmaktadır.” (29 Nisan 2007/Hürriyet)

Kurthan Fişek ana olayın sunumunu yaparken **Demirel**’in mektubundan bir bölüm veriyor ve şöyle devam ediyor:

“Buna mektup denmez... Babanın klasik nağmelerinden biridir. Geçelim... Böyle bir “**name**” için, “**yazmadık**” demenin ne anlamı var? Hepimiz “**küçük beyaz yalanlar**” söyleriz. Kimse yemez ama kimseye zarar da vermez... Melhem olur, müsekkkin olur. Bir de “**kuyruklu yalan**” vardır. Çoğunlukla politikacılar söyler. Politikacıyla gazeteci arasında ilginç bir iş birliği vardır bu konuda... Biri söyler öbürü yazar. Ama, bazı politikacılar saf ve acemidir. Mumları teravihe kadar yanar”

Yukarıda da görüldüğü gibi yazar, Demirel'in mektubundan söz ederek dönemin Cumhurbaşkanı'nı açıkça yalancılıkla suçlamış ve vurguyu arttırmak için “kuyruklu yalan” ifadesini siyah punto ile vermiştir.

Fatih Altaylı ana olayın sunumunu sorular sorarak okuyucuyu düşünmeye sevk ederek yapıyor.

“Beş tane diktatörün ağzından çıkan mı demokrasi? Sorun ANAP tabanına, kaç **Yılmaz**'dan hoşnut? **Ecevit**'ten memnuniyet oranı kaç? **Çiller**'e hala güvenen DYP'li var mı? Ya **Baykal**'dan! Meclis'ten memnuniyet oranı yüzde kaç? Hangimiz bölgemizdeki milletvekilinin belirlenmesinde etkili olduk? Beş diktatörün önümüze koyduğu mu demokrasi? Günlerdir, gelişen olaylardan memnun olmadığımız sessiz bir biçimde anlatmaya çalışan halka “**Vatan haini, mum söndü oynuyorlar, fesatlar**” demek mi demokrasi oluyor? Hadi len!”

Tufan Türenç ana olayın sunumunda, Erbakan ve Çiller'in tutumlarını eleştirmiştir. Bunu yaparken de kendi düşüncelerine sıkça yer verdiği görülmektedir.

Rahmi Turan, ana olayın sunumunu analiz yaparak aktarmaya çalışmıştır. Gelinek noktada nelerin nasıl değiştirilmeye çalışıldığına değinmiştir.

Vahap Munyar ana olayın sunumunu daha çok tanıtım şeklinde yapmış, köşe yazısına konu olan kişinin başarılarından söz etmiştir. Emre Kızılkaya, akıcı ve heyecan verecek şekilde sunmuştur. Faruk Bildirici'nin ise kısa tuttuğu görülmektedir. Yonca Tokbaş, üzgün ve umutsuz bir havada vermiş, bir duygu boşluğu yaşadığını hissettirmiştir. “Düşünceli, temkinli, tedirgin ve çok ama çok üzgünüm yaşananlardan dolayı.” (18 Temmuz 2016/Hürriyet/Yonca Tokbaş).

Abdülkadir Selvi, olayı en ayrıntısına kadar saat saat açıklayıcı şekilde sunuyor.

Refik Erduran **Milliyet** Gazetesi'ndeki Mercek köşesinde kaleme aldığı yazılarında, “serinkanlılıkla”, “fırsatlar” her ikisinde de ana olayın sunumunu atasözleriyle gerçekleştirdiğini görmek mümkündür.

Milliyet'in en sivri dilli yazarı diyebileceğimiz Umur Talu'nun, tamamıyla alaycı bir tavır sergilediği görülmektedir.

Yavuz Donat 1 Mart 1997 Milliyet ve 18 Temmuz 2016 Sabah gazetelerinde yer alan yazılarında ana olayın sunumuna yer verdiği görülmüyor. Yalçın Doğan geniş bir şekilde yer veriyor. Altan Öymen yazılarında ana olayın sunumuna yer veriyor.

“Demokrasiyi rafa kaldırmak, sadece askerler eliyle yapılan bir iş değil. Bunu bazen sivillerde yapar. Demokrasi yoluyla iktidara gelirler. Ellerindeki gücü kullanarak, demokrasiyi onlarda rafa kaldırırılar. Hem de bazen, çok uzun süreler için..” (1 Mart 1997/Milliyet/Altan Öymen)

Görüldüğü gibi Öymen demokrasinin kaldırılma sürecini hem askeri hem de sivil olarak yapılabileceğini vurgulamıştır. “Davetiye” (2 Mart 1997/Milliyet) başlıklı yazısında ana olayın sunumunu MGK bildirisinden birkaç başlık alarak yapmış ve bu bildiride yazılanların zaten halkın isteği olduğunu vurgulamıştır. Arka arkaya yazdığı yazılarında bir öncekine atıfta da bulunmuştur. Örnelemek gerekirse;

“Dün de belirttik. MGK bildirisini **“laiklik”** bölümünde, askerlerin söyleyip de Erbakan ve Çillerin altına imza attığı sözlerin hepsi, askerlerden özce **“sivil”**ler tarafından söylenmişti.” (3 Mart 1997/Milliyet/Altan Öymen).

Güneri Civaoglu ana olayı açıkça belirtmiş, okuyucuyu konu hakkında örnek vererek bilgilendirme yoluna gitmiştir. Bir diğer yazısında (Haşlama/2 Mart 1997/Milliyet) tencere ve kurbağa hikâyesini vererek RP iktidarının yapmak istediklerini açıklayıcı bir şekilde aktarmıştır. 28 Nisan 2007’de kaleme aldığı yazısında ana olayı aktarırken benzetmelerden yararlanmayı tercih etmiştir. Derya Sazak kaleme aldığı yazılarında ana olayı kısa tutmuş, daha çok olanı aktarma yoluna gitmiştir. Metin Toker ana olayın ne olduğunu açıklayarak vermiştir. Şükrü Elekdağ, ana olayın sunumuna geniş bir şekilde yer vermiştir. Orhan Tokatlı ana olayın sunumuna yer vermemiş bunu yerine tarihsel süreçlerden örnekler vermiştir.

“3 Mart 1924, Türkiye Cumhuriyeti 73 yıl önce bugün, Atatürk’ün liderliğinde, laik, çağdaş ve demokrat bir ülke olma yolunda ilk adımlarını atmış bulunuyor...” (Orhan Tokatlı/Milliyet/3 Mart 1997).

Melih Aşık ana olayı iktidarı sorgular nitelikte vermekte ve söylemlerinden kızgınlık duyguları içerisinde olduğu anlaşılmaktadır.

“Arkanızda yüzde 34 gibi yetersiz bir oy desteği olacak, kararları birkaç kişi aranızda alacak, üstüne üstlük laik cumhuriyeti değiştirme amacınızı da saklamayacak, doludizgin gideceksiniz. Bir yerlere toslamanız kaçınılmazdır... Nitekim öyle oldu... Askeri müdahaleyi savunuyor değiliz. Ama laik demokrasiyi çileden çıkarıcı "zorlamaları" da görmek zorundayız...”

Fikret Bila, ana olayı aktarırken, önce problemin sorusunu soruyor ve daha sonra oldukça açıklayıcı cevaplar veriyor.

“Genelkurmay Başkanlığı neden böyle bir açıklama yapmak zorunda kaldı? Önce bu soruya yanıt arayalım... Genelkurmay Başkanlığı'nın yaptığı açıklama siyasi sonuçlar doğuracak önemdedir. Açıklamanın yol açacağı siyasi sonuçlar bir iki gün içinde ortaya çıkacaktır. Genelkurmay Başkanlığı'nı açıklamaya iten nedenler arasında ilk bakışta öne çıkan iki güncel olgudan söz edebiliriz: 1- Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt'ın 12 Nisan tarihli basın toplantısında verdiği cumhurbaşkanı tanımı içinde yer alan laiklik ilkesi başta olmak üzere, cumhuriyet ilkelerine "sözde değil, özde bağlı", uzlaşmayla belirlenecek bir adaya "hayır" denilmeyeceği mesajı, 2- 23 Nisan akşamına kadar bu mesajın dikkate alınacağı yönünde Başbakan Erdoğan tarafından yaratılan hava ve buna uygun olarak Vecdi Gönül veya benzeri niteliklere sahip bir ismin aday gösterileceği izleniminin yaratılması”

15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi sonrası Milliyet yazarlarından Mehmet Tezkan ana olayın sunumunu açıklayıcı bir şekilde yapmış ve gecenin hayırlı olduğunun gerekçelerini sıralamıştır. Nagehan Alçı, ana olayı ayrıntılı olarak vermiştir. Güneri Civaoglu ana olayı açıklayıcı bir şekilde vermiştir. Doğan Heper, bizim kuşak diyerek ana olayı aktarmaya başlıyor ve darbelerin de aynı olmadığı vurgusunu yapıyor. Ali Eyüboğlu, rakamsal oran vererek, net bir şekilde ana olayı aktarıyor.

Güngör Mengi 1 Mart 1997 post-modern darbe girişimi hakkında yazdığı yazısında ana olayın sunumunu, olaylardan çıkarım yaparak veriyor.

“Rejim bunalım geçiriyor. Kötü ellerde çıkmaza girdi.. Demokrasi tarihimiz parlak değil.. Meclis, geçmişte demokrasiyi inatlarına feda eden sabıkahılarla dolu..”

Mengi aynı konuda yazdığı ikinci yazısında ana olayın sunumuna yer veriyor ve MGK bildirisinden bir bölüm aktarıyor. 3 Mart'taki yazısında ise Erbakan'ın tavırlarının yanlışlığı ile ana olayı sunuyor. “Hocanın dediğini yap, yaptığını yapma!”

Güngör Mengi 17 Temmuz 2016 tarihinde **Vatan** Gazetesi'ndeki köşesinde ana olayın sunumuna Fransa'daki terör olaylarına benzetme yaparak yer veriyor.

Mehmet Ali Birand ana olayın sunumunu olasılıklar dâhilinde veriyor. Kimin ne yapmış olacağını kendi bilgisi dahilinde aktarma yoluna gidiyor. “Aslında, hepimizin “ince ayara” ihtiyacı var” başlıklı yazısında ise ana olayın sunumunu MGK toplantısında hesap görüldü şeklinde kısaca veriyor. Cengiz Çandar ana olayın

sunumunu oldukça sınırlı tutmuştur. Rauf Tamer ana olayı oldukça kısa tutmuştur. Mehmet Altan ana olayı diğer yazarlardan farklı bir bakış açısıyla sunuyor ve devlet düzeninin bozulduğu gerçeğinin Susurluk olayı ile ortaya çıktığını belirtiyor. 2007'deki Vatan Gazetesi'ndeki yazısında ise sorgulayıcı bir biçimde sunuyor. Çetin Altan ise oldukça kısa tutmuştur.

Yılmaz Özdil 29 Nisan 2007 Sabah Gazetesi'ndeki yazısında ana olayı kısa tutmuş, daha çok yoruma ağırlık vermiştir. Erdal Şafak atasözüne istinaden vermiş ve bu çerçevede olayı açıklama yoluna gitmiştir. Mahmut Övür, kısaca yer vermiştir: “Aslında bildiri demek çok hafif kalır. Çünkü son yılların en sert açıklaması bu. Bir anlamda “muhtıra” demek daha doğru.” (29 Nisan 2007/ <http://arsiv.sabah.com.tr/2007/04/29/ovur.htm>) [12.06.2019]. 17 Temmuz 2016 tarihli yazısında ana olayın sunumuna geniş bir şekilde yer vermiştir.

Engin Ardıç 16 Temmuz 2016 tarihli Sabah Gazetesi'nde, başarısız darbe girişimi ile ilgili yazısını oldukça kısa tutmuş ancak ana olayı bir cümle ile aktarmıştır. “Can havliyle çılgınlık ettiler ama kan döktükleri için bedelini de çok ağır ödeyecekler.” 17 Temmuz tarihli yazısında ana olayın sunumunu atasözü çerçevesinde veriyor ve olacakların zaten belli olduğunu vurguluyor. Daha önceki bir yazısını da bu konuya örnek olarak başlığını veriyor.

Haşmet Babaoğlu ana olayın sunumunu coşkulu bir söylem içerisinde verdiği görülüyor.

“Ben bu milletin cesaretine, ferasetine ve yıllar içinde yeşerip olgunlaşmış siyasal şuuruna kurban olayım. Bunca yıllık gazetecilik hayatımda... Tek bir kişinin tanklara karşı durduğunu gördüm.” (Haşmet Babaoğlu /17 Temmuz 2016/Sabah)

Melih Altınok ana olayı ayrıntılı bir şekilde vermiştir. Bir kısmını örneklemek gerekirse:

“Tek tek anmaktan imtina etmeyelim. O akşam, o gece sokağa çıkıp cuntanın tanklarının önüne yatan, uçaklardan, helikopterlerden atılan bombaların üzerine gidenleri, 161 şehidimizi... Köprüyü, TRT'yi hatta kendilerinden “koyun” diye bahsedenlerin kanallarını bile darbecilerden temizleyen o bastonlu hacı amcalarımızı, hacı ninelerimizi... Cuntanın ordumuzdan çaldığı uçakları havalandırdığı üsse traktörleriyle, sabanlarıyla yürüyen ve 5 şehit veren Kazanlı köylülerimizi... Anneleri, babaları, abileri ve ablaları ile birlikte darbe gecesi tehlikelere aldırmandan sokakta sabahlayan

çocuklarımızı... Dualarla ülkemizin üzerinde manevi bir kalkan kuranları..." (Melih Altınok/ Sabah/ 18 Temmuz 2016)

Şeref Oğuz, ana olayın sunumunu "15 Temmuz gecesi değişiverdi ve darbeler tarihine yeni bir sayfa eklenmesini kahramanca önledik" ifadesi ile kısa tuttuğu görülüyor. Dilek Güngör ana olayı kısa tutmuş olayları bir akış içerisinde vermiştir. Hilal Kaplan ana olaya kısaca değinmiştir. "Meclisimiz bombalandı. Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ne ve MİT Binasına ateş açıldı." (17 Temmuz 2016 /Sabah). 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında ise ana olaya geniş bir yer vermiş olayı en ayrıntılı şekilde bütün yazı boyunca aktarmıştır. Rasim Ozan Kütahyalı ana olayın sunumunu karmaşık duygular içinde olduğunu belirterek vermiştir.

"Şerefsiz Fethullahçı terörist F-16 pilotları Meclisimizi ve Cumhurbaşkanlığını bombalarken öfkeden ağladım... Haysiyetsiz Fethullah köpekleri savunmasız halkımıza ateş açarken sinirden çıldırdım ve 27 Mart 2016'da yazdığım yazıyı hatırladım..."

18 Temmuz 2016 tarihli yazısında ana olaya yer vermediği görülürken, daha çok halka tavsiye niteliği taşıyan bir yazı olduğu dikkati çekiyor.

Star Gazetesi yazarlarından Nuh Albayrak 16 Temmuz 2016 tarihinde kaleme aldığı yazısında ana olaya yer vermediği görülüyor. Köşe yazısını okuyan bir okuyucu konuyu anlamakta güçlük çekecektir. Aziz Üstel ana olayı ince detaylar vererek aktarmıştır.

"İstanbul Vatan Caddesi'nde yedi tank yolu kesmişti. Derken binlerce vatandaş ellerinde bayraklarla gelince altı tank manevra yapıp yavaş yavaş uzaklaşmaya başladı. Demokrat Türkiye'nin onurlu vatandaşları tankların üzerine çıktı, asker silahını bıraktı ve tanklar uzaklaşmaya başladı..." (Aziz Üstel/16 Temmuz 2016/Star)

18 Temmuz 2016 tarihli yazısında Üstel ana olaya yer vermemiş, Türk milletinin kahramanlıklarını geçmişten bugüne aktarmıştır. Halime Kökçe ana olayı mevcut olaylar üzerinden durum tespiti yaparak aktarmayı tercih etmiştir.

"İstanbul, Ankara, Gaziantep, Antalya, Rize, Malatya, Sakarya, Diyarbakır, Edirne, Urfa, Erzurum... 81 il, 78 milyon geceyi ayakta geçirdi. Çok şükür ki darbeler karşısında şapkasını alıp gidecek siyasetçiler devri de geçti. Millet verdiği oyun hakkını veren siyasetçiler tarafından yönetiliyor." (Halime Kökçe/ 16 Temmuz 2016/ Star)

Sibel Eraslan ana olayı aktarırken okuyucuların dini duygularına hitap etmeyi amaçlamış ve buna uygun bir üslup kullanmıştır.

“Sefer görev emriydi gelen. Sela’lar ardı ardına birer ok gibi, birer işaret fişegi gibi gökyüzüne salınırken, çoluk çocuk, yaşlı genç, kadın erkek... Bulduğu en yakın Camii meydanına doğru ilerlemeye başladı. **Kıbrıs** günlerinden, karartma gecelerindeki çocukluk anılarımızdan hatırlıyorduk bu sela’ları... **Bosna**’dan hatırlıyorduk, facialarla kanadığımız günlerden... Dedelerimizden işittiğimiz bir de **Çanakkale** seferberliği vardı. Biz elbette biliyorduk bu sela’ların anlamını. **Bu selalar vatan, bu selalar cihad demektir.**” (Sibel Eraslan/17 Temmuz 2016/Star)

Ersoy Dede ana olayı ardaan ve bağlam bilgisine teferruatlı bir şekilde yer vererek aktarmıştır. Küçük bir örnekle açıklamak gerekirse:

“15 Temmuz darbe girişimi, 28 Aralık 2011’de ‘**Uludere Trajedisi**’ ile başlayan sürecin son halkasıdır bana göre.. **Neydi Uludere?** Bu vakte kadar görülmemiş bir biçimde, bir kaçakçılık olayına F16’larla müdahale edilmesi olayı.. O gün atılan bombalarla 34 kişi hayatını kaybetmişti..

Bu olayla birlikte MİT içinde iki yapı olduğu belirgin biçimde su yüzüne çıkmış ve bu iki güç, ortalık yerde kavgaya tutuşmuştu.. **Kavganın ana omurgasını ise GES komutanlığının MİT’e devri oluşturuyordu..** Uludere bir bakıma, paralel yapının dilediği gibi at koşturduğu bir dinleme üssünü koparıp alıp, bizzat devlete devretmesinin bir sonucuydu.. **Yapılan operasyondan, alınan istihbarata kadar her tarafı tel tel dökülen bu Uludere olayında, bugün cezaevinde olan Mehmet Baransu’nun, nasıl haddini aşır da Recep Tayyip Erdoğan’a efelenmeye kalktığını hatırlasanıza..** (Ersoy Dede/ 17 Temmuz 2016/Star)

Resul Tosun ana olayı aktarırken darbe girişimde bulunan darbecilerin zekâ seviyesi hakkında durum tespiti yaptığı görülüyor.

“Yüzlerce medya kuruluşunun yayın yaptığı bir zaman diliminde **TRT**’yi basıp silah zoruyla bildiri yayınlatmaları, bu ihanet şebekesinin zekâ düzeyini göstermesi açısından önemlidir. Trafiğin en yoğun olduğu bir zaman diliminde **boğaz köprülerini trafiğe kapatmak** bu cinnet halinin bir başka tezahürüdür. **Kendi meclisini, cumhurbaşkanının ikametgâhını,** devletin kurumlarını ve halkın bulunduğu **meydanları** savaş uçaklarıyla **bombalamak** da bu cinnet halinin bir diğer tezahürüdür.” (Resul Tosun/17 Temmuz 2016/Star)

Medaim Yanık, ana olayı kısaca tutarken daha çok olay üzerinden durum tespiti yapmış ve yorumlarını eklemiştir.

Reha Muhtar 17 Temmuz 2016 tarihli **Vatan** Gazetesi'nde yer alan yazısında ana olayı aktarırken, darbe girişiminin ABD ile olan ilişkisinden söz ediyor.

“Türkiye’de yapılan; 27 Mayıs ihtilali; 12 Mart muhtırası, 12 Eylül emir komuta zinciri darbesi; 28 Şubat metazorik iktidar değişimi hamlesi, hep Amerika Birleşik Devletleri destekli; eylem ve girişimler..” (Reha Muhtar/17 Temmuz 2016/Vatan)

Okay Gönensin, ana olayı verirken daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiş, meydana gelen olayları yorumsuz bir şekilde, olduğu gibi aktarmıştır.

“Ama plan uygulanamadı. **Cumhurbaşkanı** erken hareket edince öldürülemedi. TV vericileri tümüyle devre dışı bırakılamayınca acele baskınlar yapıldı, ama medyanın yayını engellenemedi. Ve de **insanlar sokağa çıktılar**. Bu kez korkmadılar çünkü medya dik duruyordu, sivil siyasetin dik duracağı ilk andan itibaren belliydi” (Okay Gönensin/17 Temmuz 2016/Vatan).

Ardalan ve bağlam bilgisine yer veren Oktay Ekşi yazılarında genellikle alıntılama yaparak etki ve inandırıcılığı sağlamaya çalışmıştır. Hasan Pulur daha çok anı niteliğinde yazarken alıntılama yaparak da konuyu desteklemiştir. Geçmişle örnekleyip, geleceğe dönük çıkarımda bulunmuştur. Çetin Emeç’in olayların ardalan ve bağlam bilgisine başvurduğu görülmektedir. Emin Çölaşan, olayların öncesinden başlayarak açıklama çabasına girmiştir. Hükümetin bildiri yemesini Refah Partisi’nin laiklik dışı uygulamalarına bağladığı görülmüştür. Ardalan ve bağlam bilgisinde Çölaşan Milli Eğitim Müdürlüğünden okullara gönderilen 23 Şubat 2007 tarih ve 1891 sayılı bir yazıyı örnek vermiştir. Ertuğrul Özkök ardalan ve bağlam bilgisinde MGK toplantısından sonra olanları özetlemiş ve tırnak içinde aktarmıştır. Bir diğer yazısında ise 28 Şubat sürecine dikkat çekmekte, kendisinin hükümet karşıtı yazılarından söz etmektedir. Kurthan Fişek, Demirel’in Erbakan’a yazdığı mektubu örnek veriyor ve yalanlamanın gereksiz olduğu vurgusunu yapıyor. Fatih Altaylı MGK toplantısı öncesi sokak olaylarını örnek vererek muhtıranın gerekliliğini savunduğunu göstermiştir. Tufan Türenç ardalan ve bağlam bilgisi çerçevesinde, MGK toplantısı öncesinde durumun bu vaziyete nasıl geldiğini açıkladığı görülmektedir. Hükümetin çekilmesi gerektiği noktasında olayı sonuca bağlamaktadır. Rahmi Turan, elma ve kurt benzetmesi yaparak konuya açıklık getiriyor, elmanın içindeki kurt misali devleti çürütenlerin de hükümet yetkilileri olduğu imasında bulunuyor. Olayların sonucunda “Halk kararını sandıkta vermeli!” diyerek hükümetin istifa etmesinin en doğru karar olacağını vurguluyor.

Vahap Munyar, arda lan ve bağ lam bilgisinde, Erol Olç ok'un yaş amına yer vermiş ve 15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi gecesinde şehit olmasına kadar başarılarını vermiştir. Emre Kızılkaya, 15 Temmuz geces i yaşananları Hürriyet binasına askerlerin girişini ve basın çalışanlarının tepkisini aktarıyor. Her koşulda görevini yapmayı sürdürdüğünü belirten Kızılkaya "TBMM'deki birlik havasının uzun soluklu olması ve demokrasimizin daha güçlü ve çoğulcu hale gelmesi dileğiyle..." ifadesini kullanarak da demokrasiye vurgu yapıyor. Faruk Bildirici, 15 Temmuz geces i yaşananları kendi deneyimiyle aktarmış ve yine kendi deneyimiyle sonuca bağ lamıştır. Yonca Tokbaş konuyla ilgili olarak 15 Temmuz geces i yaşananlardan sonra çocuklara nasıl bir açıklama yapacağı noktasında endişelerini dile getirirken, çocuklardan hala umutlu olduğu imasıyla sözlerine son veriyor. Abdülkadir Selvi, arda lan ve bağ lam bilgisinde 15 Temmuz geces i Erdoğan ve ailesinin tatil yaptığı otelden çıkışlarına da yer vererek o gece yaşananları özetliyor. Darbe haberi alınmasına rağmen neden önlenemediği noktasında da MİT'i eleştiriyor.

Refik Erduran arda lan bilgisinden çok bağ lama yer vermiş ve yapılması gerekenleri sıralamıştır.

"Diş neden çürüdü ve yeni çürümelerin önlenmesi için ne yapılabilir? Şimdi hepimiz her şeyden önce bunu düşünmeliyiz. Serinkanlılıkla". (12 Eylül 1980/Milliyet).

"Şimdi sorun, toplum yararına bir iktidarın yaratılıp kökleştirilmesidir. Ve hangi yetkilerle donatılmış olursa olsun, şu ya da bu kişiden beklenebilecek bir mucize değildir bu. Her vatandaşın kendi olanakları oranında içten ve sürekli katkıları ile başarılması gereken bir ödevdir" (16 Eylül 1980/Milliyet)

Umur Talu, arda lan ve bağ lam bilgisine çok yer vermediği görülmektedir. Yavuz Donat daha çok tarihsel süreç içerisinde meclisin ders çıkarması konusunda örnekler veriyor ve meclisin bir an önce görevlerini yerine getirmesi noktasında bir çeşit uyarıda bulunuyor. *Sabah* Gazetesi'nde yer alan "yaş asın demokrasi" başlıklı yazısında ise Donat, arda lan önceki yaşanan darbeleri örnek vermiştir. Bağ lam bilgisine yer vermemiştir. Yalç ın Doğan'ın ardalandan çok bağ lam bilgisine yer verdiğini söylemek mümkündür. Altan Öymen ve Güneri Civaoglu bütün yazılarında arda lan ve bağ lam bilgisine yer vermiştir. Derya Sazak ayrıntılı bir şekilde arda lan ve bağ lam bilgisine yer verirken, Metin Toker'in arda lan ve bağ lam bilgisine yer verdiğ i görü lüyor. Şükrü Elekdağ arda lan ve bağ lam bilgisine yer vermemiş daha çok olanı

aktarma yoluna gitmiştir. Orhan Tokatlı, ardalan bilgisine geniş bir şekilde yer verirken, bağlam bilgisine değinmediği görülüyor. Melih Aşık ardalan bilgisine yer vermezken olayları bir bağlam içerisinde birbiriyle bağlantılı şekilde vermiştir. Fikret Bila ardalan ve bağlam bilgisini Org. Büyükanıt'ın 12 Nisan'da verdiği mesajı örnek vererek aktarıyor.

Mehmet Tezkan ardalan ve bağlam bilgisinden çok olayın durumu hakkında tespitlerine yer vermiştir. Nagehan Alçı ardalan ve bağlam bilgisi kapsamında o gece yaşananları sıralayarak vermeyi tercih etmiş, yaşananlardan birilerinin özür dilemesi gerektiğinin hatırlatmıştır. Doğan Heper ardalan bilgisine yer verirken bağlamdan söz etmiyor. Ali Eyüboğlu, ardalan ve bağlam bilgisine yer veriyor.

Güngör Mengi 1 Mart 1997'de post-modern darbe ile ilgili *Sabah* Gazetesi'ndeki yazısında ardalan ve bağlam bilgisine geniş bir şekilde yer vermiştir. 2 Mart 1997 *Sabah* Gazetesi'ndeki yazısında ardalan ve bağlam bilgisinden çok MGK bildirilerini açıklama yoluna gitmiştir. 3 Mart'taki yazısında ardalan ve bağlam bilgisine yer veriyor.

Güngör Mengi 17 Temmuz 2016 tarihli *Vatan* Gazetesi'ndeki yazısında ardalan ve bağlam bilgisine 27 Mayıs ve 12 Eylül darbelerini örnek vererek yer veriyor.

Mehmet Ali Birand ardalan ve bağlam bilgisine darbelerin artık eskisi gibi olmayacağını belirterek yer veriyor. 3 Mart 1997'deki yazısında ise Birand 12 Eylül ile ardalanı yer verirken, 6 madde sıralayarak bağlam bilgisine geniş bir şekilde yer vermiştir. Cengiz Çandar ardalan ve bağlam bilgisine geniş bir şekilde yer vermiştir. Rauf Tamer ardalan ve bağlam bilgisine kısaca yer vermiş daha çok yoruma dayandırmıştır. Mehmet Altan her iki yazısında da ardalan ve bağlam bilgisine yer vermediği görülüyor. Çetin Altan ardalan ve bağlam bilgisine yer vermemiştir.

Yılmaz Özdil'in ardalan ve bağlam bilgisine yer vermezken, daha çok durum tespiti yaptığı görülüyor. Erdal Şafak ardalan ve bağlam bilgisine yer veriyor. Mahmut Övür geçmiş tarihli yazısına atıfta bulunarak ardalan ve bağlam bilgisine yer veriyor.

“Çok değil bir gün önceki 27 Nisan tarihli yazımızda bu gelişmenin ipuçlarını el almış ve şöyle demiştik: “Bugün (DYP ve Anavatan'ın Meclis'te) alacakları tavır, her iki partinin de yarınını şekillendirecek. Ya sivil demokrat geleneklerine uygun davranacaklar, ya da 28 Şubat sürecinin ayak seslerinin duyulacağı yeni bir gerilimi ateşleyecekler. Tıpkı 28 Şubat süreci gibi...””

17 Temmuz 2016 tarihli yazısında ardalan bilgisi vermiyor ancak olayları bir bağlam içerisinde verdiği görülüyor.

“İlk işaretler, saatler 22’yi gösterdiğinde Ankara’daki hareketlilik ve İstanbul’daki boğaz köprülerinin kapatılmasıyla geldi. Bir kalkışmadan söz ediliyordu. Herkes birbirine ne yapılacağını soruyordu. Eski darbeler ve son kuşatmalardan tecrübeli olan halk, tarihi bir sınavla karşı karşıya olduğunu gördü ve kararını verdi: Sokağa dökülecekti.”

Engin Ardıç 16 Temmuz 2016 tarihli yazısında, ardalan ve bağlam bilgisine yer vermemiştir. 17 Temmuz 2016 tarihli yazısında ardalan ve bağlam bilgisine yer veriyor. “Fethullah denilen manyak daha önce “polis istihbaratı” kullanarak darbe yapmaya çalışmıştı, 17 ve 25 Aralık 2013...” 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında ardalan ve bağlam bilgisinden çok yoruma yer vermiş ve ağır ve eleştirel bir söylem kullanmıştır.

Haşmet Babaoğlu ardalan ve bağlam bilgisine yer vermemiş şahit olduğu olayları birkaç cümle ile aktarmıştır. Melih Altınok ardalan ve bağlam bilgisine yer vermediği görülüyor. Şeref Oğuz ardalan ve bağlam bilgisine geniş bir şekilde yer vermiştir. 1960 ihtilali, 12 Eylül ve 28 Şubat süreçlerini vererek ardalan bilgisini aktarmıştır. Sırasıyla vererek bir bağlam içinde verdiğini söylemek mümkündür. Dilek Güngör ardalan bilgisine yer vermiyor ancak olayları bir bağlam içerisinde veriyor.

“Türkiye’nin aydınlık sabaha uyandığı tarihin en karanlık gecesinde gazetemizin **Emlak Editörü Sade Tabak** ile Maslak’ta toplantıydık. Telefonuma **Yazı İşleri Müdürümüz Yahya Bostan’ın** mesajı düştü. Mesajda köprüdeki askeri hareketliliğin videosu vardı. Önce bir terör saldırısından şüphe ettik ama ikinci videoda darbeci askerlerin vatandaşa “**Evlerinize gidin**” diye bağırdığını görünce işin rengi belli oldu.”
(17 Temmuz 2016/ Sabah)

Hilal Kaplan ardalan ve bağlam bilgisine, önceki yaşanan darbeler ve darbe girişimlerini örnekleyerek yer veriyor. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında ardalan bilgisine yer vermemiş olayları bir akış içerisinde aktarmayı tercih etmiştir. Rasim Ozan Kütahyalı ardalan bilgisine kendisinin yazmış olduğu bir yazı ile yer veriyor ve olayları bir bağlam içerisinde verdiği görülüyor. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında ardalan ve bağlam bilgisine yer vermiştir.

Star Gazetesi yazarlarından Nuh Albayrak 16 Temmuz 2016 tarihli yazısında ardalan bilgisine yer vermezken olayları bir bağlam içerisinde vermiştir. Aziz Üstel ardalan ve bağlam bilgisine önceki darbeleri ve darbe girişimlerini örnek vererek yer vermiştir.

18 Temmuz 2016 tarihli yazısında Üstel ardaan ve bağlam bilgisine geniş bir şekilde tarihsel sıralama yaparak yer vermiştir. Halime Kökçe ardaan ve bağlam bilgisine geniş bir şekilde yer vermiştir. Sibel Eraslan ardaan bilgisine yer vermezken daha çok meydana gelen olayları sadece dini yönden aktarma yoluna gitmiştir. Ersoy Dede ardaan ve bağlam bilgisine 28 Aralık 2011’de ‘**Uludere Trajedisi**’ ile başlayıp MİT tırları ihanetine kadar geçen zamanda meydana gelen olayları tek tek sıralayarak vermiştir. Resul Tosun ardaan bilgisine yer vermemiş mevcut olaylar üzerinden bir bağlam içinde yorumda bulunmuştur. Medaim Yanık ardaan bilgisine yer vermemiş olayları bir bağlam içerisinde aktarmıştır.

“İki şeyin bir araya gelmesi cesur insanların tüm bunları yapabilmesine sebep oldu. Birincisi, sokağa çıkmazlarsa darbecilerin kontrol sağlayabileceğini hızla fark ettiler. İkinci olarak da, bir lider bu hislerine karşılık verdi ve “meydanlara çıkın ve orada kalın” dedi. İnsanlarda liderin çağrısına kulak verip sokağa çıktılar.” (Medaim Yanık/18 Temmuz 2016/Star)

Reha Muhtar 17 Temmuz 2016 tarihli *Vatan Gazetesi*’ndeki yazısında ardaan ve bağlam bilgisine meydana gelen olayların altında ABD’nin olduğu gerçeğini ileri sürerek yer veriyor.

“ABD; kararın geçmemesinin sorumlularından biri olarak; tezkereye açıktan destek vermeyen NATO ordusu konumundaki Türk Silahlı Kuvvetleri’nin komuta kademesini görüyor... (...) Balyoz davasıyla; Mart tezkeresinde ABD ile müttefiklik ilişkisine aykırı davrandığı düşünülen TSK’nın o günkü kuvvet komutanlarını tasfiye ediliyorlar... Sonradan cemaate yakın olduğu anlaşılan yargı çevrelerinin aktif rolleriyle...” (Reha Muhtar/17 Temmuz 2016/Vatan)

Okay Gönensin ardaan bilgisine yer vermezken olayları bir bağlam içerisinde verdiği görülüyor. Ruhat Mengi önceki yazılarını örnek vererek ardaan bilgisine yer verirken, çeşitli olayları bir bağlam içerisinde sunuyor.

Olayın tarafları kısmında Oktay Ekşi, TSK ve dönemin iktidarını konu edinmektedir. Bir diğer yazısında sadece Kenan Evren’i konu edinirken, darbeci Kenan Evren’i şirin gösterme çabasında olduğu görülmektedir. Hasan Pulur, 1980 darbesiyle ilgili yazdığı yazısında Kenan Evren’i ve hükümet yetkililerini konu aldığı görülmektedir. Çetin Emeç, hükümet ve Kenan Evren’i konu edinmiştir.

Emin Çölaşan olayın tarafları noktasında direkt olarak Refah Partisini hedef almıştır. 2007’deki yazısından ise Adalet ve Kalkınma Partisi yazıya konu olmuştur. Ertuğrul

Özkök olayın taraflarında Refah Partisi ve hükümeti hedef almış diğer yazısında ise Adalet ve Kalkınma Partisini hedef almıştır. Kurthan Fişek direkt olarak Süleyman Demirel'i konu edinmiştir. Fatih Altaylı olayın tarafları olarak hükümet yetkilileri ve MGK bildirisini aldığı görülmektedir. Tufan Türeñ, olayın tarafları olarak Erbakan ve Çiller'i almıştır. Rahmi Turan olayın tarafları noktasında hükümet yetkililerini kaleme almıştır.

Vahap Munyar, Ak Parti'ye 11 kez seçimi kazandıran reklamcı Erol Olçok'u taraf olarak vermiştir. Emre Kızılkaya'nın, Hürriyet çalışanları ve darbecileri taraf olarak verdiği görülüyor. Faruk Bildirici, basın çalışanlarını taraf olarak vermiştir. Yonca Tokbaş ise olaya başka bir açıdan bakarak, çocukları taraf olarak seçtiği görülüyor. Abdülkadir Selvi, darbecileri ve MİT'i konu edinmiştir.

Refik Erduran her iki yazısında da hükümet ya da darbeyi değil halkı konu edinmiştir.

Umur Talu'nun yazılarında hükümeti açıkça taraf olarak vermiştir. Yavuz Donat'ın Meclisi taraf olarak aldığı görülmektedir. İkinci yazısında ise herhangi bir taraf vermiyor ve genelleme yaptığı göze çarpıyor. Yalçın Doğan RP, DYP, Çiller ve Erbakan'ı taraf olarak almıştır. Altan Öymen hükümet yetkililerini ve askeri konu edinmiştir. Güneri Civaoglu RP iktidarını konu edinmiştir. Nisan 2007'deki yazısında muhtıra ve siyasileri olayın tarafı olarak veriyor. Bir diğer yazısında darbecileri taraf olarak vermiştir. Derya Sazak MGK ve RP iktidarını taraf almış özellikle Erbakan'a vurgu yapmıştır. Metin Toker Erbakan ve Çiller'i hedef almıştır. Şükrü Elekdağ Milli Güvenlik Kurulu ve hükümet yetkililerini taraf olarak verdiği görülüyor. Orhan Tokatlı RP iktidarını taraf olarak almıştır. Melih Aşık olayların taraflarında Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan'ı vermiştir. Fikret Bila, TSK ve Erdoğan'ı taraf olarak vermiştir.

Mehmet Tezkan olayın tarafları noktasında halkın kahramanlıklarına yer veriyor. Nagehan Alçı bir tarafta Fethullah Gülen'i diğer tarafta Recep Tayyip Erdoğan ve halkı taraf olarak vermiştir. Doğan Heper, genelleme yapar nitelikte bir yazı kaleme almış tarafları kısmında darbecileri hedef aldığını söylemek mümkündür. Ali Eyüboğlu darbecileri hedef noktasına koymuştur.

Güngör Mengi Sabah Gazetesi'ndeki köşesinde post-modern darbe ile ilgili yazısında olayın taraflarında Refah Partisi ve DYP'yi veriyor. İkinci yazısında MGK ve Refah

Parti'sini taraf olarak veriyor. 3 Mart 1997'deki yazısında Erbakan ve MGK bildirisini taraf olarak göstermiştir.

Mehmet Ali Birand kaleme aldığı her iki yazısında da bir yanda ordu diğer yanda siyasileri taraf olarak vermiştir. Cengiz Çandar genelleme yaparak kaleme aldığı yazısında herhangi bir taraf vermemiş daha çok yoruma dayalı olarak düşüncelerini belirtmiştir. Rauf Tamer herhangi bir şekilde olayın tarafını vermiyor daha çok genelleme yaptığı görülüyor. Mehmet Altan Refah Parti'sini taraf olarak vermiştir. Star Gazetesi'ndeki yazısında ise taraf vermiyor ancak sert bir şekilde hükümeti eleştirdiği görülüyor. Çetin Altan olayın tarafı olarak direkt olarak Necmeddin Erbakan'ı vermiştir.

Yılmaz Özdil olayın tarafı olarak Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'ni vermiştir. Erdal Şafak ve Mahmut Övür' ün yazılarında olayın tarafı genel olarak AKP iktidarı görülüyor. 17 Temmuz 2016 tarihli yazısında Övür, FETÖ ve yandaşlar ile halkı taraf olarak vermiştir.

Engin Ardıç olayın tarafı olarak ilk ve ikinci yazısında FETÖ'yü vermiştir. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında burjuva ve aydın olarak nitelendirdiği zengin ama Erdoğan karşıtı kesimi taraf olarak vermiştir.

Haşmet Babaoğlu olayın tarafları olarak, bir yanda 15 Temmuz gecesi kahramanlık gösteren milleti, diğer yanda darbe yanlılarını verdiği görülüyor. Melih Altınok olayın tarafları olarak o gece cesaret örneği gösteren Türk halkını vermiştir. Şeref Oğuz olayın taraflarında darbecileri ve darbeye karşı koyanları verdiği görülüyor. Dilek Güngör olayın tarafları kısmında Türk halkını ve darbeci askerleri kullanıyor. Hilal Kaplan her iki yazısında da Fethullah terör örgütünü ve milleti taraf olarak vermiştir. Rasim Ozan Kütahyalı kaleme aldığı her iki yazısında da olayın tarafları olarak Fethullahçı terör örgütünü veriyor.

Nuh Albayrak 16 Temmuz 2016 tarihli Star Gazetesi'ndeki yazısında olayın tarafları olarak net bir açıklama yapmadan Pensilvanya diyerek Fethullah Gülen ve taraftarlarını vermiştir. Aziz Üstel olayın tarafları olarak halkı vermiş, diğer yandan üstü kapalı olarak da Fethullah Gülen taraftarlarını kastettiği görülmektedir. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında başlığında olduğu gibi olayın tarafı olarak Türk milletini büyük bir yüceltme çerçevesinde vermiştir. Halime Kökçe olayın tarafları olarak milleti ve darbe yanlılarını vermiştir. Sibel Eraslan olayın tarafları arasında

genellemeden çıkaracak olursak “biz” ve “onlar” olarak verdiği anlaşılıyor. Ersoy Dede olayın taraflarında FETÖ yapılanmasını veriyor. Resul Tosun, FETÖ yapılanması ve halkı veriyor. Medaim Yanık bir yanda cesur insanlar diye tabir ettiği halkı ve Cumhurbaşkanı’nı diğer yandan darbe yanlılarını taraf olarak vermiştir.

Reha Muhtar *Vatan* Gazetesi’ndeki yazısında ABD ve Cemaati taraf olarak vermiştir. Okay Gönensin oldukça genel bir yazı kaleme almış çokça edilgen cümle kullanması nedeniyle taraf vermek güçleşmiştir. Ruhat Mengi, Genelkurmay ve hükümeti taraf olarak vermiştir.

3.1.2. Mikro Yapı

Mikro çözümlemede sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümleme yapıldığı gibi cümle yapılarına, aktif ve pasiflik durumlarına, cümlelerin birbiriyle ilişkisine, oluşturulan cümleler ile nedensel ve işlevsel ilişkilere, haberin ikna ediciliğinin sağlanması için sayısal verilere, görgü tanıklarının ifadelerine, fotoğraflarına ve tırnak içinde aktarılan görüşlere bakılır. (Özer, 2011).

Bu bölümde örneklem dâhilinde alınan gazetelerin köşe yazarları mikro analiz yöntemi sentaktik çözümleme ve sözcük seçimleri yönünden incelenmesi uygun görülmüştür.

3.1.2.1. Sentaktik çözümleme

Sentaktik çözümlemede yazıda yer verilen cümlelerin yapılarına, öznenin konumlanışına ve cümlelerin kuruluşuna bakılmaktadır. Aktiflik ve pasiflik yönünden bakıldığında cümle vurgusu değişmektedir.

Oktay Ekşi yazılarında daha çok düz cümle kullanmayı tercih etmiş, okuyucunun rahatça anlayabileceği bir dil kullanmıştır.

Karşılıklı konuşma havasında verdiği ilk yazısında Hasan Pulur, aktif ve basit cümleler haricinde birleşik ve soru cümleleri kullanmış yer yer ünlem işareti kullanarak da vurguyu artırmıştır. Bir diğer başlığında ise basit ve kısa cümleler kullanmış ancak cümle sonlarına üç nokta kullanmayı tercih etmiş devamında okuyucuyu düşünmeye sevk etmiştir. Bazı yerlerde pasif cümleler kullandığı görülmektedir. Çetin Emeç

yazısında oldukça kısa cümleler kurmuş ve çok sık üç nokta kullanmıştır. Üç nokta kullanmasındaki amaç ise cümle sonunu okuyucunun kendi fikirleri doğrultusunda kendi yorumuna bırakmak istemesidir. Pasif cümle olmazken genellikle cümleleri aktiftir.

Emin Çölaşan kurallı aktif cümleler kullanmış yer yer soru işareti gerektiren cümleler kurmuştur. Ertuğrul Özkök'ün kullandığı cümleler her iki yazısında da açık ve basit cümlelerdir. Kurthan Fişek basit ve aktif cümleler kurmayı tercih etmiştir. Fatih Altaylı kısa ve basit cümlelerin yanında eksilteli cümlelere yer vermiş, cümle sonunu okuyucunun kendi fikrine yorumuna bırakmıştır. Tufan Türeñ aktif ve anlaşılır cümleler kurmuş özne olarak hükümet yetkililerini konumlandırmıştır. Rahmi turan daha çok eksilteli, aktif ve anlaşılır cümleler kullanmış, özne konumunda ise hükümet vardır.

Vahap Munyar aktif ve basit cümleler kurmuş, her cümlede özneyi vurgulamıştır. Emre Kızılkaya, aktif ve basit cümleler kurmuş, yer yer biz gizli öznesini kullanmıştır. Buradaki gizli özne ile Hürriyet çalışanlarını ifade etmiştir. Aktif cümlelerin ağır bastığı yazıda yer yer pasif cümlelere de yer verdiği görülen Faruk bildirici devrik cümlelere de yer vermiştir. Yonca Tokbaş özne konumunda kendisini daha çok kullanmış, basit ve aktif cümlelerle kendisini ifade etmiştir. Abdülkadir Selvi, aktif cümlelerin yanında pasif cümlelere de yer vermiş, basit cümleler kurarak anlaşılır bir dil kullanmıştır.

Refik Erduran, aktif ve basit cümleler kullanmış, özne konumunda genellikle “siz” gizli öznesine yer vermiştir. Yılmaz Çetiner “başladık, değiliz, anlattıklarımız, istiyoruz” gibi yüklemeler kullanmış ve “biz” gizli öznesine çoğunlukla yer vermiştir. Cümlelerin neredeyse tamamı üç nokta ile bitirdiği görülüyor. Aktif cümlelerin yanı sıra ağırlıklı olarak pasif cümleler kullanmıştır.

Umur Talu, kısa ve net cümleler kurarken, birden çok özne kullandığı göze çarpıyor. Yavuz Donat her iki yazısında da oldukça kısa ve aktif cümleler kullanmış. Özne konumunda ilk yazısında çoğunlukla İsmet İnönü'ye yer vermiş, ikincisinde ise daha çok “bulamıyoruz, lanetliyoruz, alkışlıyoruz” gibi yüklemelerden çıkarabileceğimiz gibi “biz” gizli öznesini kullanmıştır.

Yalçın Doğan aktif ve düz cümleler kullanmış, özne konumunda da daha çok Çiller'i vermiştir. Altan Öymen aktif ve düz cümleler kurmuştur. Özne konumunda siviller ve

askerlerden sonra hükümeti vermiştir. Güneri Civaoglu, aktif ve düz cümlelerin yanında eksiltili cümleler de kullanmıştır. Nisan 2007'deki yazısında uzun ve karmaşık cümlelerin yanında oldukça kısa cümlelere de yer verdiği görülüyor. Cümle içerisinde çok fazla özne kullanmadığı gibi yüklemsiz cümlelere de yer vermiştir. Sık sık alıntı da yaptığı göze çarpıyor. Burada iktidar partisini olumsuzlama niyetinde olduğu açıktır. Bir diğer yazısında Civaoglu kısa ve aktif cümlelere yer vermiştir. Dönemin siyasilerini ve kalkışmacıları özne olarak kullanmıştır. Derya Sazak aktif ve düz cümlelerin yanında soru cümlelerine de yer verdiği görülüyor. Metin Toker kısa, net ve aktif cümleler kurmuştur. Sık sık tırnak işareti de kullanan Toker birçok yerde de koyu puntolu cümlelere yer vermiştir. Şükrü Elekdağ uzun ve aktif cümlelere yer vermiştir. Orhan Tokatlı üç noktalı cümlelere sıklıkla yer vermiştir. Bunu yanında uzun ve aktif cümleler göze çarpıyor. Tokatlı alıntıya da yer vermiştir.

“Mustafa Kemal, Türkiye’nin rejimini belirleyen bu önemli günde özellikle eğitim-öğretimin birleştirilmesi ve din konusunu şu veciz sözlerle dile getiriyor:

“Bizde ruhbanlık yoktur. Hepimiz müsaviyiz ve dinimizin ahkâmını mütesaviyen öğrenmeye mecburuz. Her fert dinini, diyanetini, imanını öğrenmek için bir yere muhtaçtır. Orası da mekteptir. Milletimizin, memleketimizin darül-irfanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın ve erkek aynı surette oradan çıkmalıdır. Din ve mezhep herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse hiçbir kimseyi ne bir din ne de bir mezhep kabulüne zorlayabilir. Din ve mezhep hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz...” (3 Mart 1997/Milliyet)

Melih Aşık, uzun ve kısa cümleleri bir arada kullanmış ve aktif cümlelere yer vermiştir. Özne konumunda genellikle “biz” gizli öznesini kullanarak kendisinin ve okuyucuların aynı fikirde olduğu izlenimini yaratmaktadır. Abdullah Gül’ün önceki Cumhuriyet hakkındaki olumsuz konuşmalarına yer vermesi ise Abdullah Gül’ün adaylığını benimsemediğinin göstergesidir. Fikret Bila, oldukça uzun ve karmaşık cümlelerin yanında basit cümlelere de yer vermiş, zaman zaman soru cümleleri de kullanmıştır. Özne konumunda genellikle siyasileri verdiği görülüyor.

Mehmet Tezkan kısa, net ve aktif cümlelere yer vermiş, cümle sonlarında genellikle iki nokta kullanmıştır. Çoğunlukla gizli özne kullandığı göze çarpıyor. Nagehan alçı uzun ve aktif cümleler kullanmış, çoğu yerde koyu punto kullanarak dikkat çekmeye çalışmıştır. Bir cümlede halkın kahramanlıklarını vermiş ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ı yüceltmek için de ayrı bir cümlede siyah puntolarla vurgu yapmıştır.

“Türkiye 15 Temmuz’u 16’sına bağlayan gece 2 ucu birlikte yaşadı. Bir yanda saldırmak ve yok etmek için Fethullah Gülen tarafından programlanmış ‘robot teröristler’, diğer yanda bunlara karşı canını ortaya koyan milyonlar... Ve bu milyonları büyük bir soğukkanlılık ve cesaretle yöneten lider Tayyip Erdoğan...” (17 Temmuz 2016/Milliyet)

Yazının devamında yer alan cümleden Nagehan Alçı’nın koyu bir Recep Tayyip Erdoğan hayranlığı olduğunu çıkarmak mümkündür.

“Canımın, kanımın, vicdanımın son kırıntısına kadar o tankların karşısında Tayyip Erdoğan ve sivil siyasetin yanında durdum, gururla durmaya devam edeceğim...” (17 Temmuz 2016/ Milliyet)

Doğan Heper, kısa ve net cümleler kurmuş, aktif cümlelerin yanında pasif cümlelere de yer vermiştir. Olamaz, görüldü, bitti, ispat etti, gibi yüklemeler kullanmış ve darbe olamayacağını kesin bir dille belirtmiştir. Ali Eyüboğlu, uzun ve aktif cümlelere yer vermiş ve genellikle üç nokta ile bitirmiştir. Alçaklar, çapulcular gibi yüklemeler kullanması ise kin ve nefret duygularını körükler niteliktedir.

Güngör Mengi kısa, net ve açıklayıcı cümleler kullanmış, özne konumunda Çiller ve Yılmaz’ın yanı sıra Refah partisine de sıklıkla yer vermiştir. Mengi kullandığı yüklemelerle de Refah Partisi’nin rejimi nasıl bunalıma soktuğunu açıklamıştır.

“Sekiz ayda Refah yapacağı kadarını yaptı, rotayı, dengeleri değiştirdi, irtica odaklarının cüretini arttırdı ve rejimi Milli Güvenlik Kurulu gündemine sokacak kadar bunalımlı bir hale getirdi.” (Güngör Mengi/ Sabah/ 1 Mart 1997)

İkinci yazısında Mengi kısa ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda daha çok Milli Güvenlik Kurulunu vermiştir. “Koydu, yaptı” gibi yüklemeler MGK’nın kesin ifadelerini belirtmek için kullanılmıştır. Üçüncü yazısında uzun ve aktif cümlelerin yanı sıra pasif cümlelere de yer vermiştir.

Güngör Mengi, 17 Temmuz 2016’da *Vatan Gazetesi*’ndeki yazısında, aktif cümlelerin yanı sıra pasif cümlelere de yer vermiş, zaman zaman tırnak işaretleri kullanmıştır. Dönemin Başbakanı Binali Yıldırım, TSK, medya, siyasi partiler ve halk özne olarak verilmiştir.

Mehmet Ali Birand, her iki yazısında da kısa, net ve aktif cümlelere yer vermiştir. İlk yazısında “siz, biz” gizli öznesini çokça kullanmıştır. “Ayrılmadınız, aradınız,

okudunuz, dediniz, izlediniz, yolladık, harcamadık” gibi yüklem kullanması okuyucuları da kendisiyle aynı ideolojik düşünce içine çekme çabasıdır. İkinci yazısında zaman zaman pasif cümlelere de yer verdiği görülen Birand, “söylemeyin, biter, şikâyet hakkı yok” gibi kesin ifadeli yüklem kullanması ise ayrıca dikkat çekici bir noktadır. Uzun ve kısa cümleleri birlikte kullanan Cengiz Çandar aktif cümlelere yer vermiştir. Genellikle Türkiye’yi özne olarak vermiştir. Rauf Tamer oldukça kısa ve aktif cümleler kullanmıştır. “O” gizli öznesinin daha çok kullandığı göze çarpıyor. Mehmet Altan, aktif ve uzun cümlelere yer vermiş, özne olarak genellikle Refah Partisi’ni kullanmıştır. “Hesabını sorardı, ikincil sorunlara demir attı, çürümüşlüğü savundu”, gibi yüklem kullanarak Refah Partisi’ni ve hükümeti eleştirme yoluna gitmiştir. 30 Nisan 2007’deki yazısında kısa ve basit cümlelere yer veren Altan aktif cümlelerin yanında pasif cümleler de kullanmıştır. Pasif cümlelerde Erdoğan’a gönderme yaptığı anlaşılmaktadır. Çetin Altan, uzun ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda genellikle Erbakan’ı vermiştir. Zaman zaman soru cümlelerine de yer verdiği görülüyor.

Yılmaz Özdil, çok kısa ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda gizli özne olarak AKP’yi kullanmıştır. “Gücüm var diye dayatırsan... Gücü olan sana dayatır.”

Erdal Şafak, uzun ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda “biz” gizli öznesine ağırlık vermiştir. Bunun dışında “devam edeceğiz, yarar görüyoruz, inanıyoruz, sarılıyoruz, istiyoruz, bekleyelim” gibi yüklem kullanması, düşüncelerinin sadece kendisine ait değil bütün okuyucularının düşüncesiymiş gibi bir hava yaratmaktadır. Mahmut Övür, uzun ve kısa cümleleri bir arada vermiş ve aktif cümleler kullanmıştır. Özne konumunda genellikle AK Parti ve üyeleri yer alıyor. 17 Temmuz 2016 tarihli yazısında uzun ve aktif cümlelerin yanında pasif cümleler de kullanmıştır. Özne konumunda darbeci askerler, siyasiler ve “biz” gizli öznesini kullandığı göze çarpıyor. Engin Ardıç ilk iki yazısında çok uzun olmayan açıklayıcı ve aktif cümlelere yer vermiştir. Özne konumunda “onlar” gizli öznesini kullanmış ve FETÖ ve taraftarlarını hedef almıştır. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında kısa ve aktif cümleler kullanmış özne olarak darbe yanlılarını vermiştir. Bunu daha çok “burjuva” olarak nitelendirmiştir.

Haşmet Babaoğlu birkaç kısa cümle ile uzun ve aktif cümlelere yer vermiştir. Özne olarak zaman zaman halkı kullanmış ancak kendisine daha çok yer vermiştir. “Kurban olayım, gördüm, karşılaştım, düşünürdüm, unutmayacağım, uzatmayacağım,

takıldım” gibi yüklemeler kullanması “ben” gizli öznesini kullandığının göstergesidir. Melih Altınok, aktif ve uzun cümleler kullanmayı tercih etmiş, “imtina etmeyelim” yüklemine bir kez kullanmış ve bütün cümleleri buna bağlayarak üç nokta ile bitirmiştir. Diğer yazarlardan oldukça farklı bir stil kullandığı göze çarpıyor. Şeref Oğuz uzun ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda zaman zaman “ben, biz, onlar” gibi gizli özneleri vermiştir. Sıkça tırnak işareti kullanmış ve siyah puntolarla bazı kelimelere vurgu yapmıştır. Dilek Güngör uzun ve aktif cümlelere yer vermiş, ağırlıklı olarak “biz, ben” gibi gizli öznelerini kullanmıştır. Hilal Kaplan aktif ve kısa cümlelerin yanında uzun cümlelere de yer vermiştir. Genellikle “onlar” gizli öznesinin yanında “biz” gizli öznesini de sıkça kullanmıştır. İkinci yazısında daha çok birinci tekil şahıs kullanmış, “ben ve biz” gizli öznesini kullanmayı tercih etmiştir. Aktif cümlelerin yanında pasif cümlelere de yer vermiştir. “hatırlıyorum, anlatayım, karar verdik, dedik, itiraz etti, sordum, ikna edebildim, teslim ettim, gidemedik, attık, yürüdük, yaptık...” gibi yüklemeler kullanmış, o gece yaşadıklarını birinci ağızdan aktarmıştır. Kendi attığı tivitleri örnek göstererek inandırıcılığını arttırmayı amaçladığını söyleyebiliriz. Rasim Ozan Kütahyalı kısa ve aktif cümlelerin yanında karmaşık cümlelere de yer vermiştir. Yazının birçok kısmında üç noktalı cümleler kullanmıştır. Özne konumunda Fethullahçı terör örgütü mensuplarını ağır bir dille eleştirerek kullanmıştır. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında uzun ve aktif cümlelere yer vermiş özne konumunda “biz” gizli öznesini kullanarak birlik ve beraberlik alt mesajını da iletmektedir.

Star Gazetesi’ndeki köşesinde kaleme aldığı yazısında Nuh Albayrak kısa ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda “onlar” gizli öznesine çokça yer vermiştir. Bunun dışında üçüncü çoğul ve tekil şahıs kullanımları dikkat çekmekte. “Savunacaklar, bakacaklar, olacak, ayrışacaktır, ayrılacaktır, tanıyacaklardır, izleyecek” gibi yüklemeler kullandığı görülmektedir. Olayı tarafsız bir bakış açısıyla yazdığını söylemek mümkündür. Aziz Üstel uzun, karmaşık ve aktif cümleler kullanmış, özne konumunda genellikle halkı vermiştir. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında aktif uzun ve karmaşık cümlelere yer vermiş sıklıkla soru cümleleri kullanmıştır. Neredeyse her cümlesindeki özne Türk milletidir. Halime Kökçe, aktif, kısa ve uzun cümlelerle birlikte pasif cümleleri de kullanmıştır. Sıkça üçüncü tekil şahıs kullanımı dikkat çekmektedir. Sibel Eraslan, kısa, net ve aktif cümlelere yer vermiştir. Sıkça ünlem ve üç nokta içeren cümleler de kullanmıştır. Yazının geneli

itibariyle çoğu kısmı koyu punto olması da dikkat çekici bir nokta olarak göze çarpıyor. Ersoy Dede aktif, kısa ve basit cümlelerin yanı sıra pasif cümlelere de yer vermiştir. Özne konumunda genellikle FETÖ yapılanmasını kullandığı görülmektedir. Resul Tosun aktif ve basit yapıli cümlelere yer verirken, özne konumunda genellikle millet ve darbecilere yer vermiştir. Medaim Yanık aktif, kısa ve basit cümlelere yer vermiş, özne konumunda “onlar” gizli öznesi olarak halkı kullanmıştır.

Reha Muhtar *Vatan* Gazetesi’nde yer alan yazısında pasif ve kısa cümleler kullanıyor, bunun yanında eksiltili ve soru cümlelerine de yer veriyor. Pasif cümleler kullanması özne durumunu gizlemiştir. Okay Gönensin yazısında genellikle pasif ve kısa cümlelere yer vermiştir. Özne konumunda yazının giriş kısmında verdiği halk, medya ve sivil siyaset vardır. Ruhat Mengi, aktif, uzun ve karmaşık cümlelerin yanı sıra pasif cümleler de kullanmış, özne konumunda Erdoğan’ı vermiştir.

3.1.2.2. Sözcük Seçimleri

Sözcük düzeyinde bir metin incelendiğinde eş anlamlılar yahut yaklaşık anlamlılar arasından özellikle seçilen kelimenin neden tercih edildiğı noktasında inceleme yapılır. Her sözcük seçimi yazarın veya bağıli bulunduğı gazetenin ideolojik kimliğini ortaya çıkarır.

Oktay Ekşi, 18 Eylül 1980’de kaleme aldığı yazısında “Evren Paşa” ifadesiyle darbeyi meşrulaştırmayı amaçlamış ve halkı bu yönde bir yatıştırma da bulunmaktadır. Bir diğ er yazısında “son”, “ebedi”, “Türkiye Devleti” kelimelerine vurgu yaparak darbenin sonucunun iyi olacağı imasında bulunmaktadır. E-muhtıra döneminde yazdığı yazılarında, sert uyarı, muhtıra, erken, acil, tarikat, laik Cumhuriyet, tarikat yurtları gibi kelimelere özellikle vurgu yapmış ve hükümeti eleştirmiştir. Hasan Pulur “olur” kelimesini sık sık kullanmış ve darbenin ilerleyen yıllarda da olabileceğı imasında bulunmuştur. İkinci başlığında göze çarpan özellikle kullandığı bir kelime görülmemektedir. Çetin Emeç “demokrasi gönüllüsü” ifadesi ile Kenan Evren’i kastetmiş ve kendisinin ülkede düzeni sağlamak için darbe yaptığını belirtmektedir. Emin Çölaşan “Bayan Şaibe” ifadesiyle Tansu Çiller’i kastetmiş ve adının çeşitli yolsuzluklara karıştığı imasında bulunmuştur. Çölaşan bir diğ er yazısında Abdullah Gül’ü ifade ederken ilk üç harfini büyük harf kullanarak ABD dostu göndermesinde bulunmaktadır.

Ertuğrul Özkök “U dönüşü” ifadesiyle hükümet yanlısı olmayan medyanın zamanla çıkarları doğrultusunda hükümet yanlısı olduğunu ima etmektedir. AKP ifadesini kullanması ise, hükümetin saygınlığını tanımadığına işarettir. “Bakın sokak ne diyor” ifadesiyle halkı kasteden Fatih Altaylı, halkın sokağa dökülme ihtimalinin olduğunu ima ediyor. Tufan Türenç “koltuk” “rejimin kurtulması” “sert uyarı” ifadelerini kullanarak hükümetin istifa etmesi gerektiği imasında bulunmuştur. “İktidarla göbek bağı olmayan basın kuruluşları ve gazeteciler” ifadesi ile iktidara muhalif olan gazete ve basın kuruluşlarını vurgulamak istemiştir. “Sıkımbaş” terimi ile türban haricinde ideolojik bir görüşü ifade etmektedir. Vahap Munyar, “AK Parti’nin 11 kez sandıktan kazanarak çıkmasına imza atan” ifadesi ile öznesi olan Erol Olçok’u yüceltmeyi amaçladığını söyleyebiliriz. Emre Kızılkaya, “fedakârca, cesur, gizlice, kesintisiz” gibi ifadelerin kullanılması darbe gecesi yaşananlar karşısında Hürriyet çalışanlarını ifade etmek ve yüceltmek için kullanılmış olduğunu söylemek mümkündür. Barış ve demokrasi ifadelerine sıklıkla yer verdiği görülen Yonca Tokbaş, çocukların bu konuda yetişkinlerden çok daha ileride olduğunu vurguluyor.

Refik Erduran, “diş hekimi” ile askeri darbeyi, “çürük diş” ile de hükümeti kastetmiş, yönetimin kötü olması sonucu darbenin kaçınılmaz son olduğunu vurgulamıştır. “Özel savaş” ifadesiyle de Türkiye’nin iç ve dış düşmanlarınca yıkılmaya çalışıldığı için bu noktaya geldiği imasında bulunmuştur.

Umur Talu, “Muhterem Hocam” ile Erbakan’ı “Baba” ile Demirel’i kastetmiş “Bülent Bey” “Turgut Bey”, “Mesut” gibi ifadeleri kullanarak dönemin siyasilerinin saygınlığını tanımadığını göstermiştir. Yavuz Donat yazılarında herhangi bir şekilde özel söz öbeği kullanmadığı görülmektedir. Yalçın Doğan özel bir söz kullanmıyor. Altan Öymen “rafa kaldırmak” sözüyle demokrasinin yok edildiğini ima etmiş, ancak askeri darbe sayesinde tekrar yoluna gireceği imasında bulunmuştur. Yazılarında genellikle askeri ve sivil ayrımı yaptığı görülmektedir. Perhiz ve turşu ifadeleriyle Erbakan ve Çiller’in yaptıkları ile söylediklerinin tutmadığını belirtmiştir. Güneri Cívaoğlu, “hastalıklı prematüre” ifadesi ile yaşanan darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanacağını bu benzetme ile dile getiriyor. Yazıdaki inandırıcılığı arttırmak için örnekler de sunduğu göze çarpıyor.

“HDP ve Vatan Partisi’nden tutun CHP’si, MHP’siyle ve elbette iktidar partisiyle hepsi blok halinde darbe girişiminin karşısında... Daha kalkışının ilk saatlerinde liderler darbecilerin karşısında ve demokrasinin yanında olduklarını açıkladılar. (1 gün sonra

TBMM Başkanı Kahraman'ın Meclis'te okuduğu grubu olan 4 siyasi partinin ortak açıklaması da bunun kanıtı.)” Güneri Cívaoğlu/ Milliyet/ 17 Temmuz 2016)

Nisan 2007'deki yazısında bütün kesimleri “serinkanlılıkla” ifadesini kullanarak duyarlı davranmaya davet ettiği göz çarpıyor. Derya Sazak “sivil inisiyatif” ifadesiyle hükümetin MGK bildirisi hakkında en iyi tepkiyi ortaya koyacağına vurgu yapmaktadır. Metin Toker “Hacı- Bacı” ifadelerini Erbakan ve Çiller için kullanmış ve bir alaya alma, hor görme amacıyla kullandığını söylemek mümkündür. Melih Aşık, “aynı gemideyiz” ifadesini kullanarak Abdullah Gül'ün ayrıştırma içeren sözlerine atıfta bulunmuş birlik ve beraberlik mesajı vermeyi hedeflemiştir. “Bir yerlere toslamanız kaçınılmazdır...” ifadesiyle de hükümetin bu hızlı gidişatının muhtıra ile sonuçlandığını vurgulamaktadır. “Parmak indirme-kaldırma makinesi” ifadesi ile mecliste temsil edilen siyasi partilerin aklını kullanamayan, sadece sahibine hizmet etmeye programlanmış makineler gibi olduklarına dikkati çekiyor. Fikret Bila e-muhtıra ile ilgili olarak sadece açıklama diye söz ediyor. Ancak muhtıranın açıklamasını ayrı bir alanda “Büyük Larousse Ansiklopedisi'nden” alıntılama yaparak açıklıyor ve okuyucunun TSK bildirisini kendisinin yorumlamasını amaçlamaktadır.

Nagehan Alçı, “robot teröristler” ifadesi ile darbeci askerleri kastetmiş ve onların Fethullah Gülen tarafından robotlaştırıldıklarına vurgu yaptığı görülmektedir.

Ali Eyüboğlu, “klavye delikanlılığı” ifadesi ile muhalif basını hedef almış, yaptıklarının sadece yazı yazmaktan ibaret olduğunu, meydanlara çıkmadıklarını vurgulamıştır.

Güngör Mengi, “ateşe benzin döküyor” ifadesi ile Refah Parti'sinin orta yolu bulmada sıkıntı çıkardığını vurguluyor. “Demokrasiyi inatlarına feda eden sabıkalılar” ifadesi ile geçmişte yaşanan darbelere dikkat çekerek hükümetin yaşananlardan ders çıkarması ve aynı hataya düşmemesi gerektiğini hatırlatıyor. 3 Mart'taki yazısında “hocanın dediğini yap, yaptığını yapma!” sözü ile Erbakan'ı suçlayıcı bir söylemde bulunmuştur. Erbakan'ın yaptıkları ve söylediklerinin birbirinin tutmadığı noktasında eleştiriyor.

Güngör Mengi 17 Temmuz 2016 tarihinde *Vatan* Gazetesi'ndeki yazısında “benzersiz karanlıkta” ifadesiyle 15 Temmuz gecesinin daha önce yaşanmamış bir gece olduğunu vurguluyor.

Mehmet Ali Birand “Refah’a karşı asker kartını kullanmakta bir sakınca görmedi” ifadesi ile MGK bildirisini bazı kesimlerin onayladığı anlamında kullanmıştır. 3 Mart 1997’deki yazısında “Kendi düşen ağlamaz” atasözüne yer vermesi, hükümetin MGK bildirisinden rahatsız olmaması gerektiğini vurgulamaya çalışmıştır. Cengiz Çandar “ahmak” ifadesini darbe yanlıları için kullanmış, aklı başında olan birinin darbe taraftarı olamayacağını belirtmiştir. Mehmet Altan “o çürümüşlüğü altında eziliyor” ifadesiyle rejimin tıkanması sonucu MGK bildirisini imzalamak zorunda kaldığını vurguluyor. Çetin Altan, “taze bahçeler armağan etmek” ifadesi ile Erbakan’a inanan insanların inançlarını tazelemek, onlara güven vermek anlamında kullanmıştır. “Bir kez mermere düşürüldü yumurta” ifadesi ile rejimin geri dönülemez biçimde zarar gördüğü imasında bulunmaktadır.

Yılmaz Özdil, “ilgili arkadaşlar” ifadesi ile AKP yönetimini hedef aldığı ve saygınlığını tanımadığı imasında bulunmaktadır. “Takkesini önüne koyarak” ifadesiyle de gerçeklerin farkına varması ve bu konuda gerekenleri yapması gerektiğini vurgulamaktadır. “Yalaka medya korosu ve şakşakçı iş dünyası” ifadesiyle yandaş medya kuruluşları ve iş dünyasında AKP’yi destekleyen kesimi hedef aldığı görülmektedir. Argo kelimeler kullanmaktan çekinmemiştir. Erdal Şafak, “Testi kırıldıktan sonra yol gösteren çok olur” atasözüne yer vermiş ve gelişen olayları bu atasözü üzerinden değerlendirmiş, demokrasi için hala bir umut kırıntısı olduğunu vurgulamaya çalışmıştır. Mahmut Övür, “Bir kez daha demokrasi sınavından geçiyoruz” ifadesi ile tarafsızlığını göstermiştir. 17 Temmuz 2016 tarihli yazısında “Apoletli teröristler” söylemini ordu içerisinde Fethullah Gülen’e tabi olan askerleri ifade etmek için kullanmıştır.

Engin Ardıç, “ruh hastası” ifadesini kullanarak Fethullah Gülen’i kastetmiş, “bir avuç serseri” ifadesiyle de darbe girişimini gerçekleştiren cuntacı askerleri hedef almıştır. 17 Temmuz 2016 tarihli yazısında “manyak, basın rezilleri, zavallı, ahmak, alçaklık, nallanmak, dalyaparak” gibi argo ifadeleri kullandığı ve sıkça tekrar ettiği görülüyor. “Görünen köy kılavuz istemez” atasözünü kullanarak olayların daha önceden böyle olacağı belliydi imasında bulunuyor. Fethullah Gülen’i desteklediğini iddia ettiği bir profesörü ise üniversite rezilleri olarak nitelendirdiği görülüyor. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında “burjuva, aydın, Beyaz Türk, kuçukuçuluk” gibi söylemlere yer vermesi, hükümet yanlısı olmayan kesimi aşağılama amacıyla kullandığını söylemek

mümkündür. “Siyasi zavallı” ifadesini kullanması ise Kemal Kılıçdaroğlu’na açıkça hakaret içerikli bir söylemdir.

Haşmet Babaoğlu, “makarnacı” ifadesi ile hükümeti desteklemeyen kesimin halka bu şekilde hitap ettiğini vurgulamaya çalışmaktadır. Melih Altınok “dünya tarihinin en onurlu sayfalarına kanımızla yazdık” ifadesi ile darbe girişiminin başarısız olmasını dünya tarihine geçecek nitelikte bir olay olduğu imasında bulunmuştur. Şeref Oğuz, “cennet vatan, çelik yürek, felaketlerden güçlenerek çıkmak, kahramanca” gibi söylemleri halkı yüceltme amacıyla olduğunu söylemek mümkündür. Dilek Güngör, “kurtuluş destanı, demokrasi nöbeti” gibi ifadelerle yer vermiş ve bunu 15 Temmuz gecesi halkın gösterdiği kahramanlığı nitelemek amacıyla kullanmıştır. Hilal Kaplan İstiklal Marşı’ndan bir bölüm alarak halkın sokağa dökülmesini bir nevi sembolize etmiş, halkın vatan, millet, birlik, beraberlik duygularını harekete geçirmeyi hedeflemiştir. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında “tiyatro ve kurgu” sözcüklerini sürekli tekrar etmiş, 15 Temmuz gecesi yaşananların muhalifler tarafından tiyatro olarak nitelendirildiğine işaret etmektedir. “İçimizde sadece Erdoğan destekçisi yoktu” ifadesi ile her kesimden halkın birlik olduğunu vurgulamaktadır. Rasim Ozan Kütahyalı “kariyerist şerefsiz hainler, haysiyetsiz Fethullah köpekleri, alçaklar” gibi hitap şekilleri kullanması halkı tahrik etmek, temsil ettiği kesimin duygularını dile getirmek amacını taşıdığını söylemek mümkündür. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında da “Gülen alçağı, Fethullahçı teröristler, Fethullahçı robotlar, psikopat, bunlar insan değil sürüdür, cani katiller sürüsüdür Fethullaçılar, salak, şerefsiz işbirlikçileri, Fethullah Gülen denen manyağın” gibi aşağılayıcı ve argo söylemler kullandığı görülüyor.

Nuh Albayrak 16 Temmuz 2016 tarihli Star Gazetesi’ndeki yazısında “işgüzarlar” ifadesi ile daha yumuşak bir tavır sergilediği görülmektedir. “Pensilvanya’ya bağlı paraleller” ifadesinde diğer Fethullah Gülen taraftarlarını kastetmekte ve sert söylemlerden kaçınmaktadır. Aziz Üstel, “Pensilvanya” ifadesini kullanarak Fethullah Gülen’e işaret etmekte, ancak onun terörist ya da düşman olarak nitelemediği görülmektedir. 18 Temmuz 2016 tarihli yazısında “Washington DC/ Pennsylvania ekseninde yapılan hesap çarşıya uymadı” ifadesiyle 15 Temmuz darbe girişiminin ABD ve Fethullah Gülen’in ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir proje olduğu imasında bulunmaktadır. Halime Kökçe, sıkça “haşhaşiler” kelimesini tekrarlamış terör örgütü yerine 1090 yılında kurulan haşhaşi örgütüne benzetme yapmıştır. Kullandığı diğer bir

kelime ise “çapulcular”dır. Ancak bunu Erdoğan’ın ağzından aktarmış, başka herhangi bir şekilde hakaret içerikli bir söylem içine girmemiştir. Sibel Eraslan, “sela” sözcüğünü çok sık kullanmış, “Hz. Peygamber, müezzin” gibi ifadelerle de yer vermiştir. Ancak dikkat çeken başka bir nokta ise “Ağzının orucunu açmaya fırsat bile bulamamış ihtiyar ninelerin birer mavzer gibi parlayan gözlerindeydi kaderimiz.” ifadesidir. 6 Haziran 2016 da başlayan Ramazan 5 Temmuz da Ramazan Bayramı ile noktalanmıştır. “Ağzının orucu” ifadesinin ne kadar gerçekçi olduğu tartışılacak bir durumdur. Ersoy Dede, “Elbette Pensilvanya’da oturan, tuvaletten sonra poposunu yıkamaktan aciz bir emekli vaiz” ifadesiyle Fethullah Gülen’i işaret etmekte ve bir dışlama, alaya alma, hor görme gibi bir anlamda kullanmaktadır. Resul Tosun cinnet, gaflet, hıyanet şebekesi, paralelci, çete gibi daha ılımlı söylemler kullandığı görülüyor.

Reha Muhtar 17 Temmuz 2016 tarihli *Vatan Gazetesi*’nde yer alan yazısında aykırı ya da ayırt edici ötekileştirici bir söz ya da sözcük grubu kullanmıyor. Olaylara tamamen tarafsız yaklaştığı göze çarpıyor. Okay Gönensin de herhangi bir ayrıştırıcı ya da bölücü söz ya da sözcük öbeği kullanmamış, tamamen tarafsız olduğunu göstermiştir. Yine aynı şekilde Ruhat Mengi de tarafsızlığını korumuştur.

4. BULGULAR

Köşe yazarları genellikle kamuoyunu yönlendirdikleri için kanaat önderleri olarak adlandırılırlar. Köşe yazarları normal haber yazım kurallarının aksine objektif ve nesnel değil, öznel nitelikte yazılar yazmakta ve daha çok okuyucu ile daha samimi bir dil kullandıkları görülmektedir. Gazetenin ideolojisini yansıtmaları açısından köşe yazarları, gazetenin çatısı niteliğinde olduğunu söylemek mümkündür.

Teun Adrian van Dijk'ın, Eleştirel söylem analizi çerçevesinde dört siyasal kritik dönemde toplam 50 yazar ve 86 başlık makro ve mikro yapı analizi çerçevesinde yazı girişleri ve başlıkları incelenmiştir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde gazetelerin hükümet yanlısı ve darbe yanlısı olarak ikiye ayrıldığı sonucuna varılmıştır.

12 Eylül 1980'de Hürriyet Gazetesi sahibi Erol Simavi, Milliyet Gazetesi sahibi Aydın Doğan'dır. Bu çerçeveden bakıldığında 1980'de Oktay Ekşi, Hasan Pulur ve Çetin Emeç'in yazıları incelendiğinde darbe yanlısı olduklarını ve hükümeti eleştirmekten çekinmediklerini söylemek mümkündür. Aydın Doğan'ın sahibi olduğu Milliyet Gazetesi'nde Refik Erduran'ın tarafsız başlıklar kullanmış ancak içerik kısmında hükümete yüklendiği görülmüştür.

28 Şubat 1997 post modern darbesi konusunda Aydın Doğan'ın sahibi olduğu Hürriyet Gazetesi yazarları hükümeti sert bir dille eleştirdiği görülürken, Milliyet Gazetesi'nin daha ılımlı bir yaklaşım sergilediği görülmüştür. Bunun yanında Dinç Bilgin'in sahibi olduğu Sabah Gazetesi'nde en sert eleştirileri Güngör Mengi'nin yaptığı sonucuna varılmıştır. Genel olarak Sabah Gazetesi'nin de darbe yanlısı bir tavır takındığını söylemek mümkündür.

27 Nisan 2007 e-muhtıra ile ilgili Hürriyet Gazetesi'nin tavrı net bir şekilde tespit edilmiş ve hükümete karşı bir tavır aldığı görülmüştür. Milliyet Gazetesi'nin de muhtırayı desteklediği tespit edilmiştir. Sabah Gazetesi'nin 2007'de TMSF'nin elinde olmasına rağmen Yılmaz Özdil hükümete ağır eleştirilerde bulunduğu, diğer yazarların ise daha ılımlı bir tavır takındığı belirlenmiştir.

15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi ile ilgili Hürriyet Gazetesi'nin daha orta bir çizgide olduğu tespit edilmiş, 2007'deki net tavrı ortadan kalkmıştır. Milliyet Gazetesi'nin bu dönemde hükümete destek olduğu sonucuna varılmıştır. 2014'te Zirve

Holding bünyesine katılan Sabah Gazetesi'nin 15 Temmuz darbe girişiminde bütünüyle hükümet yanlısı olduğu tespit edilmiştir. Zirve Holding'in sahibi Ömer Faruk Kalyoncu günümüz Cumhurbaşkanı Erdoğan'a yakınlığı ile biliniyor. Ethem Sancak'ın sahibi olduğu Star Gazetesi'nin açıkça hükümeti desteklediği tespit edilmiştir. Ethem Sancak ve Erdoğan'ın dost oldukları da bilinmektedir. Vatan Gazetesi'nin tarafsız olduğu tespit edilmiştir.

Yazarların kullandıkları başlıkların ideolojik görüşlerine paralel nitelikte olduğu saptanmıştır. Atasözü, deyim gibi birçok ifade kullanarak anlamı güçlendirdikleri de dikkat çekici ayrı bir noktadır. Yazarların çokça ve gereksiz yere noktalama işaretleri kullandıkları da tespit edilmiştir. Buradaki amaç ise vurguyu arttırmak ve dikkat çekmek olduğunu söylemek mümkündür.

Yazarların genellikle desteklemedikleri durumlarda pasif cümleler kullandıkları, destekledikleri durumlarda ise aktif cümleler kullandıkları görülmüştür. Bazı yazarların karşıt görüşlü ya da muhalif olarak nitelendirdikleri durumlarda argo ve aşağılayıcı bir dil kullandıkları saptanmıştır.

Makro yapı çerçevesi altında yapılan şematik yapı incelemesi sonucunda özellikle 2016 yılında ardalın bilgisine çokça yer verilmediği görülmüş olayların daha çok mevcut durum üzerinden aktarıldığı tespit edilmiştir.

Olayın tarafları incelendiğinde 1980'den 2016 yılına kadar geçen dönemde iktidar ve darbe yanlıları genel olarak taraf olarak verildiği görülmüştür. Ele alınan gazeteler içinde en çok söylem değişim yaşayan gazetenin Sabah olduğu belirlenmiştir. 2007 de hükümeti eleştirirken, 2016'da en koyu hükümet destekçisi olduğu tespit edilmiştir.

Mikro yapı analizi çerçevesinde ele alınan sentaktik çözümlemelerde cümlelerin nasıl kurulduğu ve öznenin nasıl konumlandığı açıklanmıştır. Yazarlar destekledikleri durumlarda "biz" desteklemedikleri ya da ötekileştirdikleri durumlarda "onlar" öznesine çokça yer verdiği görülmüştür.

Sözcük seçimleri incelendiğinde yazarlar genellikle olumlama ve olumsuzlama çerçevesinde sundukları tespit edilmiştir. Yazarların seçtikleri kelimelerin ne kadar önemli oldukları ideolojik söylemlerini aktarmada oldukça önemli olduğu görülmüştür. Sık sık alıntılara yer vermeleri ise kendi düşüncelerine destek niyetinde kanıt sunmak amacıyla verdikleri belirlenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda gazete patronlarının siyasi ilişkilerinin ve politika ile yakınlıklarının, köşe yazarlarının düşünce ve ideolojisini yönlendirdiği sonucuna varılmıştır. Diğer bir nokta ise aynı yazarların farklı gazetelere geçmesi sonucunda ideolojisi de aynı gazete ekseninde değiştiği görülmüştür.

Her kritik dönemde incelenen köşe yazarlarının kaleme aldıkları yazıları bir çıkar söz konusu olduğunda başlıkların ona göre atıldığını söylemek mümkündür. Köşe yazarları kendi iç denetimlerinden çok dış denetimlerin, siyasi baskı ya da yönetici baskısı altında kalarak köşe yazarlarından beklenen tarafsızlığı gösterememişlerdir. Her şeyden önemlisi kamu yararına yazdıkları yazılarla halkı doğru düşünmeye sevk etmek yerine argo dil kullanarak daha çok onları hiddetlendirme çabasına girilmiştir. Özellikle 15 Temmuz gecesinde medyanın halk üzerinde ne kadar etkili olduğunu kanıtlamıştır.

SONUÇ

Çalışma kapsamında 1980 sonrasında, yaşanan gazete sahiplik yapısının değişimi sonrasında köşe yazarlarının ideolojik fikirlerinin, değişen sahibiyle birlikte aynı yönde değişip değişmediği incelemeye tabi tutulmuştur.

Çalışmanın kavramsal çerçevesinde dil, ideoloji ve söylem terimleri tanımlanmış ve aralarındaki vazgeçilmez bağ açıklanmıştır. Bunun yanında çalışmanın ana dayanağı olan, söylem analizi ve bu alanda önemli çalışmalara imza atan Teun Adrian Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi aktarılmıştır. Daha sonra medya sektöründe önemli derecede söz sahibi haline gelen holdinglerin yapıları ve tekelleşme olgusu incelenmiş, bununla ilintili olarak Türk medyasında kitleleri yönlendirme gücüne sahip medya şirket yapıları ve büyüklükleri aktarılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, örneklem dâhilinde seçilen Hürriyet, Milliyet, Sabah, Star ve Vatan gazeteleri 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, 28 Şubat 1997 post-modern darbe, 27 Nisan 2007 e-muhıtıra ve 15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi dönemlerinde takip eden üç günlük süreçte gazetelerde yer alan konu ile ilgili köşe yazarları Teun A. Van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi kapsamında incelemeye tabi tutulmuştur. 12 Eylül 1980 darbesi, daha sağlıklı sonuçlar vermesi açısından üç günlük sürecin dışında tutulmuştur.

Gazete kökenli ailelerden, sermaye sahiplerinin eline geçen gazetelerde haber aktarmada ve ideolojik yapılanmada farklılık olduğu gözlenmektedir. Bu kapsamda beş farklı gazeteden toplam 50 köşe yazarı Teun A. Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizine uygun şekilde incelenmiştir. Hürriyet Gazetesi'nden Oktay Ekşi, Hasan Pulur, Çetin Emeç, Emin Çölaşan, Ertuğrul Özkök, Kurthan Fişek, Fatih Altaylı, Tufan Türeñç, Rahmi Turan, Vahap Munyar, Emre Kızılkaya, Faruk Bildirici, Yonca Tokbaş ve Abdülkadir Selvi alınmıştır. Milliyet Gazetesi'nden Refik Erduran, Yılmaz Çetiner, Umur Talu, Yavuz Donat, Yalçın Doğan, Altan Öymen, Güneri Civaoglu, Derya Sazak, Metin Toker, Şükrü Elekdağ, Orhan Tokatlı, Melih Aşık, Fikret Bila, Mehmet Tezkan, Nagehan Alçı, Doğan Heper ve Ali Eyüboğlu alınmıştır. Sabah Gazetesi'nden Güngör Mengi, Mehmet Ali Birand, Cengiz Çandar, Rauf Tamer, Mehmet Altan, Çetin Altan, Yılmaz Özdil, Erdal Şafak, Mahmut Övür, Engin Ardıç, Haşmet Babaoğlu, Melih Altınok, Şeref Oğuz, Dilek Güngör, Hilal Kaplan, Rasim Ozan Kütahyalı ve Milliyet'ten geçen Yavuz Donat alınmıştır. Star Gazetesi'nden Nuh Albayrak, Aziz Üstel, Halime Kökçe, Sibel Eraslan, Ersoy Dede, Resul Tosun ve

Sabah'tan Star'a geçen Mehmet Altan alınmıştır. Son olarak Vatan Gazetesi'nden Reha Muhtar, Okay Gönensin, Ruhat Mengi ve Sabah Gazetesi'nden geçen Güngör Mengi araştırmaya konu edilmiştir. Van Dijk'ın yöntemi, haberin yapısını ve ideolojik sunumunu diğer yaklaşımlardan daha kapsamlı olarak sunması nedeniyle tercih edilmiştir.

Yasama yürütme ve yargıdan sonra dördüncü kuvvet olarak adlandırılan medya sektörü çeşitli çıkarlar nedeniyle gerek siyasi gerek ekonomik olsun yanlı haber verdiklerini söylemek mümkündür. Bütün bunların ekseninde köşe yazarları da astronomik ücretler karşılığında transfer edildiklerinde, yeni medya patronunun ideolojik görüşleri çerçevesinde kamuoyunu yönlendirme çabasında olacağı değişmez bir gerçektir. Bu koşullar düşünüldüğünde, köşe yazarlarının tarafsızlık ve medya patronu kışkırtıcılığıyla kalarak yanlı yazılar yazması, köşesine medya patronunun düşüncelerini taşıması kaçınılmazdır.

Medyanın halk adına siyasi otoriteyi denetlemesi beklenirken, değişen koşullar nedeniyle ticari bir işletmeye dönüştüğü gözlenmektedir. Medya, siyasi ve ekonomik ilişkiler ekseninde, varlığını sürdürmek adına siyasi yandaş olarak ekonomik gücünü arttırma yoluna gitmeyi tercih etmiş, gazetecilik mesleği etik ve ahlak kurallarının dışına çıkmıştır. Bu kapsamda köşe yazarları da ahlaki sorumluluklarını yerine getirmekte zorlanmaktadırlar. Farklı ideolojik görüşlere sahip olan muhalif medyayı da ötekileştirdikleri zaman zaman kin ve nefret söylemleri içerisine girdikleri de görülmektedir.

Günümüz medyasında tekelleşme olgusu, çapraz tekelleşme ile kendini göstermektedir. Bu bağlamda medya bütün girdilerini iktidarla yakın olmaya bağlamıştır. Bu çıkar ilişkisi düşünüldüğünde medyanın iktidardan farklı bir ideolojik yapıya sahip olması beklenemez.

Sonuç olarak, farklı ideolojik çizgideki, farklı siyasi görüşlere sahip köşe yazarları ve sahiplik yapısının düşüncelerine etkisi bağlamında yapılan söylem analizinde, her siyasi dönemde gazetelerin farklı görüşlere sahip olduğu saptanmıştır.

Hürriyet Gazetesi 1980, 1997 ve 2007 dönemlerinde hükümete yüklenirken Temmuz 2016'da hükümet yanlısı bir tavır takınmıştır. Hürriyet Gazetesi bu dönemlerde Aydın Doğan'a aittir.

21 Nisan 2011 tarihinde Demirören Grubuna satılan Milliyet Gazetesi ise 1980, 1997 ve 2007 dönemlerinde hükümet karşıtı bir politika izlerken, Temmuz 2016'da hükümeti desteklemiştir. Bu durumda Demirören ve Erdoğan ailelerinin yakınlığı göz ardı edilmemelidir.

Sabah Gazetesi 1997 ve 2007 dönemlerinde hükümeti eleştirirken Temmuz 2016'da hükümet yanlısı davranmış ve açık bir şekilde kin ve nefret söylemlerini kullanmıştır. Bu dönemde Sabah Gazetesi Zirve Holding bünyesinde bulunuyor.

Star Gazetesi 2007 ve 2016 dönemlerinde daha ortaya yakın ılımlı bir çizgide kalmayı tercih etmiştir.

Vatan Gazetesi'nin genel olarak tarafsız kaldığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak denilebilir ki, toplumu kitlesel olarak yönlendirme gücünü elinde bulunduran gazeteler ve en önemlisi köşe yazarlarının yanlı ya da yanlış bilgiler vermesi kamuoyunda kaosa neden olabilmektedir. Gazetecilik etik kurallarına aykırı davranmak demek olan "sahibinin fikirleri doğrultusunda haber yapılması" toplumda dezenformasyona neden olmaktadır. Belli bir gazetenin belli bir okur kitlesi olduğu göz önünde bulundurulursa okuyucunun haberleri herhangi bir yerden teyit etme olasılığı güçtür.

Bütün köşe yazarlarının kendisini objektif ve tarafsız olarak gördüğü su götürmez bir gerçektir. Ancak köşe yazarlarının da sağcısı, solcusu, devrimcisi, laik olanı, anti laik olanı, kemalizmcisi bulunuyor. Biri diğerine göre daha tarafsız daha objektif olması söz konusu değildir. Her köşe yazarı mensubu olduğu ideoloji çerçevesinde yazılarını kaleme alacağı için, dışarıdan bir baskı görmesine gerek kalmayacaktır.

Ancak son zamanlarda köşe yazarları kaleme aldıkları yazılarında vicdanlarını bir kenara bırakıp, etik kuralları hiçe sayarak hedefe koydukları kişi ya da kurumu acımasızca eleştirmeyi tercih eder duruma gelmiştir. Mevki ve konumu ne olursa olsun hep bir destekleyici ya da siyasi otorite kaynaklı destekçileri sayesinde kazan kazan tekniğini uygulamışlardır. Köşe yazarı sahip olduğu destekleyici güçler sayesinde yazılarını sahip olduğu ideoloji çerçevesinde yazmayı sürdürürken gazetecinin uyması gereken etik kuralların dışına çıktığı göze çarpmaktadır. Köşe yazarları yazılarını haberlerden farklı olarak nesnellik yerine öznellik kaleme alırlar. Bu durumda köşe yazarları ile gazete ideolojisini belirlemek tartışmaya açık bir konudur. Ancak köşe

yazarları medya patronunun görüşleri ya da ideolojisine aykırı görüş beyan ettiği taktirde işsizlik sorunuyla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu nedenle köşe yazarları dışarıdan herhangi bir baskı görmeksizin kendi kendine oto sansür uygulamaktadır. Çalışma sonunda, köşe yazarları medya patronlarının ideolojisini dolaylı da olsa köşelerine taşımaktadır sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA:

Kitaplar;

Adaklı, G. (2006). *Türkiye 'de Medya Endüstrisi, Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*. İstanbul: Ütopya Yayınları.

Ağaçsapan, A. (2002). *Dil Üzerine*. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir: Eğitim Fakültesi Yayınları; no. 83.

Alemдар, K. Erdoğan İ. (2005). *Öteki Kuram*, Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel bir Değerlendirmesi. Geliştirilmiş 2. Baskı. Ankara: Erk Yayıncılık.

Alemдар, K. Erdoğan İ. (2010). *Öteki Kuram*, Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel bir Değerlendirmesi. 3. Baskı. Ankara: Erk Yayıncılık.

Althusser, L. (2017). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev. Tümertekin, A. 6. Baskı. İstanbul: İttihaki Yayınları.

Altıntop, K. (2019). *Cumhuriyet Dönemi Darbeler Tarihi*. İstanbul: ERZ Yayıncılık.

Arsan, Esra D. (2004), “Medya-Güç İlişkileri Ekseninde Merve Kavakçı Haberlerinin İki Fraklı Sunumu” *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Der. Dursun Ç. Ankara: Elips Kitap.

Atabek, Ü. (2007). *Söylem Çözümlemesi*. Der: Atabek, G.Ş. Atabek. Ü. *Medya Metinlerini Çözümlemek*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Barret, M. (2004). *Marx'tan Foucault'ya İdeoloji*. Çev. Fethi A. Ankara: Doruk Yayıncılık.

Benveniste, E. (1995). *Genel Dilbilim Sorunları*. Çev: Öztokat, E. İstanbul: Yapıkredi Yayınları.

Canpolat, N. (2005). “Bilginin Arkeoloğu Michel Foucault” (Ed). Batuş, G. Çoban, B. Rigel, N. Yücedoğan, G. *Kadife Karanlık 21. Yüzyıl İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar*. 2. Baskı. İstanbul: Su Yayınevi.

Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. 3.Baskı. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Çelik, Nur B. (2005). *İdeolojinin Soy Kütüğü*. Marx ve İdeoloji. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Devran, Y. (2010). *Haber, Söylem, İdeoloji*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu

Erden, A. (1989). “Yabancı dilde ‘sözlü kompozisyon’ derslerinin üniversite düzeyinde yabancı dil eğitimi gören öğrencilerin dili pekiştirmelerine ve yabancı dil öğretmeni olmalarına iki yönlü katkı”. *Dil Bilimi Uygulamaları*. (Ed) Ekmekçi, F. Ö. Ülkü, V. III. Dil Bilimi Sempozyumu. 21-22 Haziran. Çukurova Üniversitesi Basımevi. Adana

Eagleton, T. (2015). *İdeoloji*. Çev: Özcan, M. 4. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal metnin yayın tarihi 1991).

Ekzen, N. (1999). *Medya ve Ekonomi: Türk Basın Endüstrisinde Yoğunlaşma-Toplulaşma-Tekelleşme Yapısı*. Haz. Alemdar, K. Medya Gücü ve Demokratik Kurumları. İstanbul: Afa Yayıncılık ve TÜSES Vakfı.

Fairclough, N. (1998). *Discourse and Social Change*. 5th edn. Cambridge: Polity Press,

Fairclough, N. (2015). Söylemin Diyalektiği. Çev. Çoban B. *Söylem ve İdeoloji*. Haz. Çoban B. Özarslan Z. 2. Baskı. İstanbul: Su Yayınevi. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 2001).

Fairclough, N. Graham, P. (2015). Eleştirel Söylem Çözümlemecisi Olarak Marx: Eleştirel Yöntemin Yaratılışı ve Küresel Sermayenin Eleştirisi ile Bağlantısı. Çev: Çoban, B. Özarslan, Z. *Söylem ve İdeoloji*. 2. Baskı. İstanbul: Su Yayınevi. (Orijinal metnin yayın tarihi, 2002).

Freeden, M. (2011). *İdeoloji*. Çev: Gür, H. Ankara: Dost Yayınevi. (Orijinal metnin yayınlanma tarihi, 2003).

Fiske, J. (1990). *Introduction To Communication Studies*. 2nd. Edn, London: Routledge,

Harris, S, Z. (1952). *Discourse Analysis as a Postmodern Research Method*.

Günay, D. (2018). *Söylem Çözümlemesi*. 2. Basım. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.

Güngör, N. (2016). *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*. 3. Baskı. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Hall, S. (1994). “İdeolojilerin yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanların Geri Dönüşü.” *Medya, İktidar ve İdeoloji*. Der. Ve Çev: Küçük, M. Ankara: Ark Yayınevi.

Hall, S. (1994). “Kültür, Medya ve İdeolojik Etki”. *Medya, İktidar ve İdeoloji*. Der. Ve Çev: Küçük, M. Ankara: Ark Yayınevi.

Hall, vd. (1985). *Siyaset ve İdeoloji*. Çev: Emrealp, S. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Ives, P. (2011). *Gramsci’de Dil ve Hegemonya*. Çev: Ekici, E. İstanbul: Kaldeon Yayıncılık.

İnceoğlu, Y.G. Çomak, N.A. (2016). *Metin Çözümlemeleri*. 2. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kalkan, E. (2015). Türkiye Cumhuriyeti 12. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Siyasi söylemi. Ed N. Logie- Nacar. Örneklerle Türk Siyasi Söylemi, *Siyasi Söylem*. Ankara: Bil Ofset.

Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Kongar, E. (2000) *21. Yüzyılda Türkiye: 2000’li yıllarda Türkiye’nin toplumsal yapısı* 26. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Mora, N. (2008). *Medya Çalışmaları, Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. Alt Kitap.

Orkunoğlu, Y. (2007). *Neitzsce ve postmodernizmin gerçek yüzü*. İstanbul: Ceylan Yayınları.

Özer, Ö. (2001). *Haber Söylem İdeoloji*. Konya: Literatürk.

Özerkan, Ş. (2009). *Haber Analizi ve Arşiv İncelemeleriyle Türkiye’de 9 Gazete*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özkan, M. (2010). *İnsan İletişim ve Dil*. 3. Baskı. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Sancar, S. (2014). *İdeolojini Serüveni*. Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme. 3. Ankara: Baskı İmge Kitabevi.

Satır, M.E. (2018). Siyasal Meşruiyetin Sağlanması Medyanın Rolü Üzerine Bir Değerlendirme, *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi* Y. 2018, Özel Sayı, ss e115-e128. ISSN: 2630-6220 DOI: 10.17829/turcom.457154

Schrift, A.D. (2002). Dil, Metafor ve Retorik. *İnsan Bilimlerine Prolegomena dil, Yetenek ve Yorum*. Der. Ve Çev: Arslan, H. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Sholle, David J. (1994). “Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye”. *Medya, İktidar, İdeoloji*. Der. ve Çev: Küçük, M. Ankara: Ark Yayınevi.

Sönmez, M. (2003). Türkiye Medyasında Yeni Sahiplik Yapısı, Cepheler ve Profiller. Der: Tılıç, D. *Türkiye’de Gazetecilik, Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: ÇGD Yayınları.

Sönmez, M. (2004). *Filler ve Çimenler*, medya ve Finans Sektöründe Doğan / Anti-Doğan Savaşı. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sözen, E. (2017). *Söylem, Belirsizlik, Mübadele, Bilgi\Güç ve Refleksitive*. İstanbul: Profil Kitap.

Tanman, M. (2015). MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli Siyasi Söylem Çözümlemesi: MHP Adana Vatan Mitingi Örneği. Ed. N. Logie-Nacar Örneklerle Türk Siyasi Söylemi *Siyasi Söylem*. Ankara: Bil Ofset.

Thompson, J.B. (2013). *İdeoloji ve Modern Kültür*. Çev. Çetin, İ. Ankara: Dipnot Yayınları. (Orijinal metnin yayınlanma tarihi, 2000).

Tokgöz, O. (2006) *Temel Gazetecilik*. 6. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi.

Topuz, H. (2016). II. Mahmut’tan Holdinglere *Türk Basın Tarihi*. 7. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Uras, U. (2004). *İdeolojilerin Sonu mu?* 6. Baskı. İstanbul: Chiviyazıları yayınevi.

Ülkü, G. (2004). “Söylem Çözümlemesinde Yöntem Sorunu ve Van Dijk Yöntemi”, *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*, (Ed.) Ç. Dursun. Ankara: Elips Yayınları.

Van Dijk, T. A. (1988) *News Analysis*, Lawrence Erlbaum Associates. Hove and London: New Jersey Publishers Hillsdale.

Van Dijk, T.A. (2007). Medya İçerikleri, Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlemesi. Çev: Atabak, Ü. *Medya Metinlerini Çözümlemek*. (Ed.) Atabek, G.Ş. Atabek. Ü. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Van Dijk, T.A. (1993a) "Principle of Critical Discourse Analysis". *Discourse & Society*. S,4(2). ss, 249-83.

Van Dijk, T.A. (1993). *The Interdisciplinary Study of News as Discourse*, A Handbook of Qualitative Methodologies For Mass Communication Research Ed.by. Klaus Bruhn Jensen and Nicholas W. Jankowski. London: Routledge.

Van Dijk, T. (2015). Söylem ve İdeoloji, Çokalanlı Bir Yaklaşım. Çev, Ateş, N. Haz. Çoban, B. Özarslan, Z. *Söylem ve İdeoloji*. Genişletilmiş 2. Baskı. İstanbul: Su Yayınevi. (Orijinal metnin yayın tarihi, 2000).

Voloşinov, V.N. (2001). *Marksizim ve Dil Felsefesi*. Çev: Küçük, M. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Zeyrek, D. (1996). Söylem ve Toplum. *Söylem Üzerine*. (Ed.) Kocaman, A. Ankara: Hitit Yayınevi.

Makaleler:

Avşar, Z. (2004) Medyada Yoğunlaşma ve Şeffaflaşma: Yasal Düzenlemeler, Beklentiler, Sorun Alanları. *İletişim Araştırma Dergisi*. Cilt 2. Sayı 2.

Çelik, H. Ekşi, H. (2018). *Söylem Analizi*.
<https://www.researchgate.net/publication/324259749> (erişim tarihi;22.01.2019)

Nerimanoğlu, K.V. (2015). Turkish Studies. *International Periodical for the Languages. Literature and History of Turkish or Turkic*. Volume 10/8 Spring 2015, p. 103-140. DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8069> ISSN: 1308-2140. Ankara.

Özkır, Y. (2013). *Hürriyet Gazetesi'nin Kimliği*. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Sayı 3. Nisan/ 2013;45-70.

Tezler:

Tosun, Ç. (2012). 12 Eylül 2010 Tarihinde Yapılan Referandum Sürecinde Siyasi Parti Liderlerinin Söylemlerinin Basına Yansıması: Cumhuriyet, Radikal, Sabah ve Zaman Gazeteleri Örnekleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Kavaklı, A. O. (1991). Türk Basınının Tekelleşmeye İten Faktörler Tekelleşme Eğilimleri ve Sonuçları. Yayınlanmış Doktora Tezi. İzmir.

Koçer, S. (2002). Yazılı Basında Yapısal Değişim Tekelleşmenin ve Promosyonun Rolü. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli.

Kurt, H. (2008). Siyasal Gerçekliğin İnşasında Bir Aktör Olarak Basın: Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Türk Yazılı Basınında Simgesel Yeniden Kuruluşu (Yayınlanmış Doktora Tezi). İzmir.

Zaimoğlu, G. (2016). Hegemonya ve İdeoloji Bağlamında Basının Rolü: Zaman Gazetesi’nde 17-25 Aralık Öncesi ve Sonrasında Yayımlanan İktidarla İlgili Haberlerdeki Söylem Değişimi Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi. Antalya.

Elektronik Kaynaklar:

arsiv.sabah.com.tr/2005/05/04/eko101.html kaynağından 03.04.2019 tarihinde alınmıştır.

arsiv.sabah.com.tr/2007/04/29/ovur.html kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

arsiv.sabah.com.tr/2007/04/29/ovur.htm kaynağından 12.06.2019 tarihinde alınmıştır.

arsiv.sabah.com.tr/2007/04/29/ozdil.html kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

arsiv.sabah.com.tr/2007/04/29/haber,7C75FFFA6A804318BB47FD324EFCC7A7.html kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

gazetecilik.org/2013/11/25/adim-adim-sabah-gazetesi-nasil-kuruldu/ kaynağından 03.04.2019 tarihinde alınmıştır.

m.bianet.org/bianet/medya/189200-es-medya-nin-yeni-sahibi-hasan-yesildag-kimdir kaynağından 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.

odatv.com/ve-o-gazete-veda-etti-31101855.html kaynağından 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.

tr.wikipedia.org/wiki/Sabah_gazetesi kaynağından 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.albayrakmedya.com/ kaynağından 26.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.albayrak.com.tr/Kurumsal/Tarihce kaynağından 26.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.aydinlik.com.tr/sedat-simavi-den-aydin-dogan-a-hurriyet-ile-70-yil-ozgurluk-meydani-nisan-2018-1 kaynağından 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-43724656 kaynağından 03.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.birgun.net/haber-detay/vatan-gazetesi-kapandi-235341.html kaynağından 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.cukurovaholding.com.tr/tr/birbakista.html kaynağından 25.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.cinergroup.com.tr kaynağından 26.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.dtunnel.net/px/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2FiYWWhfZ2F6ZXRIc2k kaynağından 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.gazetecilercemiyeti.org.tr/wp-content/uploads/2015/12/durum_2018_medya-sahipli%C4%9Fi_raporu.pdf kaynağından 18.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.gazeteoku.com/yazar/nuh-albayrak/bu-gece-cok-buyuk-hayirlara-vesile-olacak/155854 kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.gazetevatan.com/ruhat-mengi-117516-yazar-yazisi-hicbir-aydin-muhtira-istemez kaynağından 18.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.haber7.com/siyaset/haber/520329-bugun-27-nisan-e-muhtira-istiyor-insan kaynağından 25.05.2019 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/muhtira-6426013 kaynağından 01.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/gorunen-koy-7620377 kaynağından 01.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/son-care-6426427 kaynağından 01.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/durumdan-vazife-cikariyorum-6426425 kaynağından 01.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/bizim-dusmana-ihtiyacimiz-yok-ki-6430746 kaynağından 01.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/yazarlar/vahap-munyar/ak-partiye-11-kez-secim-kazandiran-reklamci-40149863 kaynağından 19.06.2020 tarihinde alınmıştır.

<https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/emre-kizilkaya/basin-ozgurlugu-darbeyi-yendi-40151348> kaynağından 19.06.2020 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/habercinin-kaderi-40151815 kaynağından 19.06.2020 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/yazarlar/yonca-tokbas/cocuklarimdan-ozur-diledim-40152279 kaynağından 19.06.2020 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/yazarlar/abdulkadir-selvi/mit-darbeyi-haber-vermedi-mi-40153259 kaynağından 19.06.2020 tarihinde alınmıştır.

www.hurriyet.com.tr/muhtira-64286013 kaynağından 24.05.2019 tarihinde alınmıştır.

www.ihlas.com.tr/hakkimizda kaynağından 26.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.medyatava.com/tiraj kaynağından 22.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.milliyet.com.tr/yazarlar/guneri-civaoglu/emniyet-supabi-197660 kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.milliyet.com.tr/yazarlar/melih-asik/ipleri-germeden-197829 kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.milliyet.com.tr/yazarlar/fikret-bila/askerin-aciklamasinin-nedenleri-ve-hedefleri-197830 kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.mynet.com/27-nisan-e-muhtirasi-tam-metni-110102212559 kaynağından 26.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.sozcu.com.tr/2018/gundem/hurriyet-satildi-2303056 kaynağından 02.04.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/buyuk-turk-milletinden-ayaklananlara-tokat-yazi-1125751/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/eli-opulesi-millettir-turk-milleti-yazi-1126298/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/istanbulun-paristen-bagdatin-niceten-daesin-pkkdan-farki-ne-yazi-1125678/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/selalarla-karşı-durdugumuzs-eytani-bir-darbe-yazi-1127718/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/bu-depremin-artcilari-olacak-mi-yazi-1126096/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/millet-tarih-yazdi-yazi-1126081/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.star.com.tr/yazar/cesur-insanlar-ve-lider-yazi-1126328/ kaynağından 20.06.2019 tarihinde alınmıştır.

www.turkcewiki.org/wiki/Turkuvaz_Medya_Grubu kaynağından 25.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.yenisafak.com/ekonomi/aydin-dogandan-calisanlarina-neden-sattim-aciklamasi-3179895 kaynağından 22.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.yeniakit.com.tr/kimdir/Ferit_Sahenk kaynağından 26.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.yeniasya.com.tr/2007/05/01/basin/h1.htm kaynağından 04.03.2019 tarihinde alınmıştır.

www.ytb.gov.tr kaynağından 26.04.2019 tarihinde alınmıştır.

Yararlanılan gazete kaynakları;

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, (Eylül 1980)

Hürriyet Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi

Milliyet Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi,

28 Şubat 1997 Post-modern Darbe (Şubat-Mart 1997)

Hürriyet Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi

Milliyet Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi,

Sabah Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi,

27 Nisan 2007 E-Muhtıra (Nisan 2007)

Hürriyet Gazetesi, www.hurriyet.com.tr

Milliyet Gazetesi, www.milliyet.com.tr

Sabah Gazetesi, arsiv.sabah.com.tr

Star Gazetesi, www.star.com.tr

Vatan Gazetesi, www.gazetevatan.com

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi (Temmuz 2016)

Hürriyet Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi,

Milliyet Gazetesi, Demirören medya, İzmir

Sabah Gazetesi, İzmir Kent Arşivi Müzesi,

Star Gazetesi, www.star.com.tr

Vatan Gazetesi, Demirören medya, İzmir